cijena 20 d

broj 44

SIRIUS

BIBLIOTEKA ZNANSTVENE FANTASTIKE

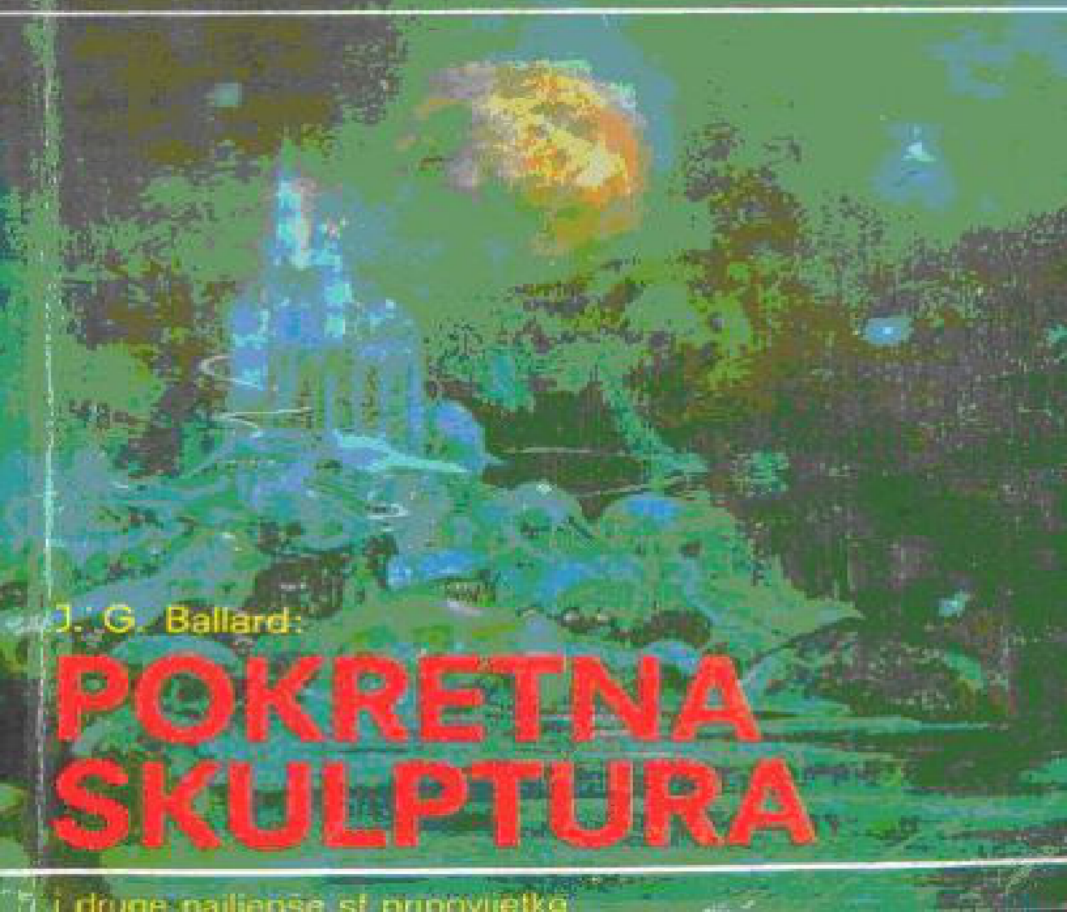

J. G. Ballard:

POKRETNA SKULPTURA

i druge najbolje sf pripovijetke

SADRŽAJ:

J. G. Ballard
POKRETNA SKULPTURA

Tatjana Vranić
PARTENOGENEZA

Ray Bradbury
POSLJEDNJI S PLANETA ZEMLJA

6 x MALI SF
Š. Hoši: BOKO-ČAN; I. Szomohazi: TEORIJA GLABELLA; M. A. Miglieruolo: IDEALNA ŽENA; B. Martensson: PETO PUTOVANJE; I. I. Iosif: DIELEKTRIČNA PRAŠINA; C. Renard: POPRATNE POJAVE

Slobodan Ćurčić
PROCES REHABILITACIJE

Isaac Asimov
BESMRTNI BARD

Fritz Leiber
LOŠ DAN ZA PRODAJU

Miodrag Đorđević
PUT BEZ KRAJA
Marija Mamonova
POVRATAK

Theodore Sturgeon
DUGOTRAJNO VAJANJE

SCAN i OCR: Sekundica
Ispravka i prelom: MasterYoda

riječ urednika

Dragi čitatelju,

moram priznati — i pohvaliti se — da sam bio prilično dalekovidan kad se u prošlom broju, navodeći Vaše pismo, nisam precizno izrazio o tome što smatram dezinformacijom nego samo dao jednu od definicija te ružne riječi. Pogađate, dakako da je riječ o Leigh Brackett. Vi ste u svome pismu ustvrdili da je to PISAC a ne naslov romana, kako se to moglo zaključiti iz vijesti u rubrici SFERA JAVLJA u SIRIUSU broj 42, (pogotovu zato što je u SFerinoj vijesti Leigh Brackett bilo napisano u navodnicima, dakle zaista kao da je riječ o naslovu knjige a ne o osobnom imenu). Na Vaše pismo, moj komentar i SFerinu vijest reagirao je drug Žiga Leskovšek, predsjednik ljubljanskog kluba NOVA i najzad postavio stvari na svoje mjesto. »Sve bi bilo posve jasno«, kaže Žiga, »da je u SFerinoj vijesti, umjesto navodnika, pisalo: »scenarij je napisao L. K. prema romanu koji je napisala Leigh Brackett... Ne bi bili potrebni ni demantiji kad SIRIUS ne bi objavljivao pisma onih koji očito ne znaju ni to da je L. Brackett književnica, a ne književnik (umrla je 18. ožujka 1978. u 62. godini, autorica je mnogih filmskih scenarija među kojima Rio Lobo, Hatari, Rio Bravo, El Dorado, zatim mnogih romana među kojima Rhiannonov mač, a Larry Kasdan je spomenuti scenarij napisao na temelju njezinih nedovršenih materijala.« — Dakako, najljepše se zahvaljujem drugu Leskovšeku na opširnoj informaciji, no moram napomenuti da se u nečemu ipak ne slažem s njim: stranice SIRIUSA otvorene se svim čitateljima, pa i onima (ili: pogotovu onima) koji nisu premazani svim SF farbama, a DUŽNOST je drugova iz SFere, NOVE ANDROMEDE i ostalih klubova da STRUČNO reagiraju na možebitne nezgrapne (ali bez sumnje dobronamjerne) primjedbe tako kako što je to reagirao drug Leskošek: da TOČNO informiraju sve čitatelje SIRIUSA. Pa i mene, jer ni ja nisam sveznalica, a niti imam tehničkih mogućnosti da provjeravam opravdanost mišljenja svakog pojedinog čitatelja. Niti to želim činiti.

= Dosta je prašine — ali one mirisne, koju je užitak udisati — uzvitlala i nova SIRIUSova rubrika DVANAEST VELIČANSTVENIH. Naprosto mi je neugodno od silnih pohvala toj rubrici, priznanja mome »nosu« što sam poslušao Vaše želje, dragi čitatelju, i uveo tu rubriku u SIRIUS... Zamislite kako li se tek osjeća Zoran Živković, čitajući sve te pohvale? A da mu zajedno, Vi i ja, čestitamo na ova dva dosadašnja prikaza i izbora priča, što mislite o tome?

= Kad je već riječ o tome: jeste li pročitali i »Pokretnu skulpturu« i »Dugotrajno vajanje«? Ima li sličnosti? Vjerujte, posve je nenamjerna: kad sam birao (prije nekoliko mjeseci) naslovnu priču za 44. SIRIUS nisam ni sanjao da će Z. Živković izabrati upravo »Slow Sculpture« kao ilustraciju Sturgeonova opusa... a on nije ni sanjao da je baš u ovom broju Ballardova priča naslovna...

= Ballard? Evo nekoliko riječi o njemu: rođen je 1930. godine u Šangaju. Za rata, kao dijete, živio interniran u japanskom logoru. Poslije rata se prebacuje u Englesku, studira medicinu u Cambridgeu i završava kao otkriće na polju SF-a. Graham Greene kaže za njegov roman »The Disaster Area« da je »jedan od najboljih romana koje sam čitao«, a Kingsley Amis kaže za Ballarda da je jedan od najboljih suvremenih SF pisaca, »nasljednik H. G, Wellsa«. — Još riječ-dvije o jednom autoru (zapravo: autorici) iz ovoga broja: Marija Mamonova je Moskovljanka, 15-godišnja djevojčica. Jeste li možda usporedili njezinu pricu s pričom »Ljubav na Memfisu« što ju je napisala njezina jugoslavenska vršnjakinja Snežana Lazarević? Ima li razlike u kvaliteti? Ako ima. javite mi svoje mišljenje!

= Dakako, s nestrpljenjem očekujete moje obećanje da ću u ovom broju najzad reći svoje (i recenzentovo, tj. Koščevićevo) mišljenje o pričama što ste ih poslali SIRIUSU u toku posljednjih nekoliko mjeseci. Kao i obično, na posebnom ćete mjestu naći ocjene priča koje NISU ZA SIRIUS; a ostalima evo nekoliko riječi — uz jednu ogradu: možda su neke od njih već i objavljene, koliko jadne. čekaju da se o njima nešto kaže...

= Priče koje su objavijive: ***ŽELJA, BALADA O POSTRVI*** *i* ***NIMPHA*** *(možda će biti potrebne manje redakcijske intervencije),* ***PROCES REHABILITACIJE*** *(nova verzija je OK!),* ***ČARDAK****... (a mistika? Da je raščistimo?),* ***UMJETNIK*** *(šteta što ste ideju gotovo za roman »utrošili« na minijaturu!),* ***SENKE U NOCl*** *(malo jezovito, ali ne previše...),* ***RADIOAKTIVNA BAJKA*** *(nova je verzija OK!),* ***DOŠLJACI*** *(daleko najbolja od cijele pošiljke ove godine!),* ***HAJKA*** *(tako je, i ekologija je nauka!),* ***BORBA ZA OPSTANAK*** *(dopuštate li da vam ispravimo neke površnosti i nelogičnosti* ***ZLATA DOBA****,* ***MULTIPLI EFEKT****,* ***SKRIVNOST*** *(ne bismo li, u procesu prevođenja, pokušali tu priću načiniti čitkijom — zid od antimaterija, kompjutor koji ne »vidi« noću i si.?), i pristupačnijom širem krugu? Sto Vam vrijedi priča koju većina čitatelja ne može slijediti?),* ***VAPLJENA*** *i dr. (dosjetke koje dokazuju da i vic može biti dobra priča, ako se spretno obradi),* ***PUKI SLUČAJ*** *(čitko i pitko — čita se kao laki vestern!).* ***SINDROM VITEŠTVA*** *(da je Alme dorađeniji, a lik grofa neugodniji, gotovo i ne bi bilo primjedbi; tada bi rasplet bio čitkiji),* ***SVEČANI TRENUTAK, DRUGI SLUČAJ, PUT KA ZVEZDAMA*** *(opis su u drugom slučaju malo presloženi, zadržavaju nit čitanja...).* ***FOLDEN RADI ZA VAS*** *(sarkazam posve na mjestu).*

= Na polju domaćeg SF izdavalaštva ima i te kakvih novosti. Možda o tome najrječitije govori informacija edicije »Kentaur« na posljednjim stranicama ovoga broja SIRIUS. Nadalje, pojavio se još jedan stalni izdavač znanstvene fantastike: »Dečje novine«. U idućim SIRIUSIMA bit će više riječi i o njima — izdaju SF romane strane produkcije, uglavnom manje poznatih autora (bar u nas). I najzad, možda najznačajniji pothvat na tom polju i u posljednjih nekoliko godina: zagrebačka »Mladost« izdala je (u dvije knjige) roman »Brodolom kod Thule« Predraga Raosa. O ovom. dosad najopsežnijem domaćem SF romanu i prvom što se pojavio nakon mnogo godina, moći ćete, nadam se (ako me recenzent ne iznevjeri) čitati u narednom broju SIRIUS.

= Naredni SIRIUS? Bradburyjeva »Vraćena budućnost«, Turoneova priča »Razvod nikako«, te duhovita domaća »Posljednja noć« od Mladena Juričića....

Četrdeset četvrti put
do čitanja!
Vaš ***Borivoj Jurković***

J. G. Ballard: *Pokretna skulptura*

Mobile

Preveo Božidar Stančić

Kad je vozilo krenulo, Carol je primijetila:

— Pretpostavljam da znaš u kakvoj si smiješnoj situaciji?

— Ne pretjeruj! — odvratio sam. — Kako sam mogao znati da će Lubitsch izraditi tako nešto?

— Tisuću dolara! — Carol će zamišljeno. — Za hrpu staroga željeza. Vi, dakle, niste ni proučili projekt? Čemu služi Komitet za javne radove i spomenike?

Zaustavio sam vozilo pod drvećem, s druge strane trga, i pogledao unatrag. Stolice su bile povučene i skupina ljudi okupila se oko pokrivena Lubitscheva djela, promatrajući ga znatiželjno. Dva su lakrdijaša udarala obijesno po naslućivanim dijagonalama statue i njezin je slabašan okvir podrhtavao. Ipak će morati postaviti čuvara.

— Jim Halliday će ga skinuti poslije podne — rekoh. — Pitam se samo gdje je Lubitsch.

Carol je smatrala da mora biti ironična.

— Ne brini, nećeš ga više nikad vidjeti u Murchisonu. Kladim se da je sada već blizu Rija.

Stavio sam ruku na Carolino rame.

— I Mediči su vjerojatno osjećali isto ispred Michelangelova djela. Tko smo mi da sudimo o Lubitschevu djelu?

— To je ipak bila tvoja zadaća — ljutito će Carol. — Ti si bio član Komiteta, zar ne?

— Slušaj, draga — rekao sam strpljivo — sada je u modi neofuturizam. Ti se uporno boriš za nešto što je bilo moderno prije trideset godina.

Kad smo se vratili kući, bili smo ledeno šutljivi. Carolina ljutitost imala je svoj motiv: jezgra lokalnog ukusa, siva eminencija našega društvenog odreda, Margot Channon, prasnula je u smijeh za moga pozdravnog govora. I cijelo je prijepodne bilo razočarajuće. Ono što je bilo dopušteno na Rockefeller Plazi, na Festivalu Engleske ili na

Venecijanskom bijenalu nije, dakako, bilo dopušteno u Murchison Fullsu.

* * *

Kad je donesena odluka da se naruči statua za trg što se nalazi s one strane novoga parkirališta, u središtu Murchisona, Jim Halliday, Bob Sommers i ja složili smo se da bi trebalo preporučiti da kip izradi neki od mjesnih umjetnika. U Murchisonu i okolici živjela su trojica profesionalnih kipara. Prva dvojica su bila neobično brbljava, golemih crvenih šaka i puni monumentalnih projekata. Prvi je predlagao da se podigne stotinu metara visok aluminijski stup, drugi široku gomilu od 15 tona bazalta na piramidi sa stubama u megalitskom stilu. Trebalo je jedan sat rasprave da bismo ih obeshrabrili i privoljeli da napuste prostoriju gdje je zasjedao Komitet. Lubitscheva je ponuda bila jeftinija: tisuću dolara. Lubitsch je bio malen, mršav i nervozan čovjek četrdesetih godina, nekako potišten i pomalo odsutan. Bio je potišten, sad to znamo, zato što se mučno prvi put sretao s neofuturizmom. Tri mjeseca živio je u Murchisonu. Prije toga bio je u Berlinu, Santiagu i u Centru novih umjetnosti u Chicagu. Ponio je nekoliko maketa i pokazao nam svoje crteže, zanimljive geometrijske konstrukcije, što su se mogle usporediti s mnogim radovima koje smo viđali na stranicama revija novije umjetnosti. Odmah smo s njim sklopili ugovor.

Ovoga sam jutra prvi put vidio skulpturu, pola minute prije nego što sam počeo pozdravni govor pred uglednicima našega grada. Kako se dogodilo da se nitko od nas nije potrudio da prije pogleda skulpturu nikako nisam mogao shvatiti. Naslov na pozivnici: »Struktura i količina: Stvaralačka sinteza 3« činio se beznačajan, a oblik još neotkrivenog djela podsjećao je na dizalicu osrednjih razmjera. Malo prije nego što će ga otkriti Bob je zavirio pod plahtu, namrštio se, zatim slegao ramenima i nasmiješio mi se.

Ono što smo vidjeli kad je Carol skinula plahtu pokušao sam odmah zaboraviti. Skulptura je s podnožjem mogla imati oko četiri metra. Tri mršava, vretenasta, bodljikava kraka s poprečnim gredama stršila su s podnožja i stremila prema trouglastom vršku. Neki nazubljeni oblik na vrhu podsjećao je na reske radijatora i imao je oblik potkove. Dva kraka su se pružala vodoravno i narezuckano kao zubi golemog češlja. Oko skulpture porazbacano dvadesetak prozirnih krilašaca apstraktna oblika. I to je sve. Cjelina, necjelovita i već načeta rđom. djelovala je čudno i uznemirujući poput antene nekoga napuštenog radara. Pokušavajući shvatiti njezin smisao, počeo sam hrabro uvodni govor. Bio sam negdje usred izlaganja kad sam spazio Lubitscha kako korača ljutito. Prekinuo sam govor i ogledao se. Oni u prvim redovima susprezali su smijeh. Jim je pažljivo slušao kimajući glavom. Upravo sam počeo mucati završetak onoga što sam htio reći

kad je zrakom poletio neki šešir i točno se objesio na jedan od krakova skulpture. Carol me povuče za ruku, iz očiju joj je sijevalo. Malo se smirila kad smo stigli kući.

— No, nije važno — rekla je. — Za mjesec dana sve će nam to biti smiješno.

I bilo je, ali ne onako kako je to zamišljala Carol. Nitko više nije htio pripovijedati o skulpturi, koja je napokon pripala Carol i meni. Lubitsch je otišao iz Murchisona istoga dana kad je demontirana skulptura. Malo prije odlaska, telefonski je razgovarao s Carol. Pretpostavljam da je bilo prilično neugodno. Nisam htio dizati drugu slušalicu da čujem.

— No — pitao sam Carol — zar želi da mu je vratimo?

— Ne želi — odvratila je. — Rekao je da pripada nama. svima nama. Zatim se počeo smijati. — Carol se ugrizla za usnu.

— Zbog čega?

— Ne znam. Jednostavno je rekao da ćemo se sve više diviti skulpturi. Što u tome ima smiješnog?

Slegnuo sam ramenima.

— Šalio se na svoj način. Bolje je da to zaboraviš.

Nismo znali kamo da smjestimo skulpturu pa smo je stavili u vrt, na kraj travnjaka. Bez kamenog postolja bila je niža od dva metra i trava ju je skrivala od susjeda, osim onih najbližih. Toliko su me svi zbunili onoga dana prilikom inauguracije da je nisam dospio pravo ni pogledati. Sad sam smatrao da skulptura bolje pristaje u moj vrt nego na trg u Murchisonu. Njezini apstraktni oblici isticali su se iz šiblja i umjetnih stijena pa se doimala kao reklamni pano.

Tog nas je dana pritiskala kao olovo ubitačna vrućina. Ljenčarili smo na ležaljkama i ja sam upravo zadrijemao kad se javi Carol:

— Bille, mislim da se to miče. Prenuo sam se i srušio novine s krila.

— Što se miče?

— Skulptura — reče Carol glave okrenute prema onoj strani gdje je stajala skulptura. — Čini mi se da je drukčija.

Polako sam se okrenuo i pogledao skulpturu na dvadesetak metara udaljenosti. Rešetka na vrhu se malo nagnula, ali su krakovi bili uspravni.

— Kiša od prošle noći smočila je tlo — rekoh. Dugo sam promatrao metalna krilašca što su žestoko svjetlucala na vrućem zraku. Čuo sam kako je Carol zapalila cigaretu sa četiri šibice, zatim je ustala i nemirno koračala po travnjaku.

Kad sam se nakon dva sata probudio, ona je sjedila na složivu stolcu, namrštena čela.

— Kao da si progutala osu — primijetio sam. — Zabrinuta si.

Ona je promrmljala nešto. Okrenuo sam stolicu prema suncu. Tada

je nešto zaokupilo moju pažnju. Nekoliko trenutaka promatrao sam skulpturu.

— Imaš pravo — obratio sam se Carol. — Miče se.

Carol kimne glavom. Oblik skulpture vidljivo se promijenio. Rešetka se nadimala poput otvorena čamca, a tri su se kraka razmaknula. Bila je drukčija s kojega god ugla je promatrao.

— Znala sam da ćeš opaziti — rekla je Carol. Digli smo se i pošli prema skulpturi. — Od čega je izrađena?

— Od kovanog željeza — odvratio sam. — Ali ima u tome i bakra i olova. Od vrućine se olabavila.

Carol je načinila sumnjičavu grimasu.

— Ali olabavila se prema gore a ne prema dolje.

— Kompleksno je u njoj polje sila... — znao sam da to što govorim nema smisla. Dodirnuo sam jednu od vertikala. Zatreperila je na svoja tri kraka, od čega su počela titrati krilca. Uhvatio sam jedan od krakova dlanom kako bih zaustavio treperenje. Tada sam osjetio pulsiranje. Slabo ali jasno. Pustio sam krak skulpture, odmakao se i obrisao rđu s dlana. Kraj mene je stajala Carol. Sjetio sam se da smo od Lubitscha naručili statuu visoku dva metra. Sad je skulptura bila devedesetak centimetara viša nego Carol, a čunj je bio širok metar i pol. Osovina i krakovi bili su sada nešto deblji i čvršći.

Pokušao sam podići skulpturu. Pokrenuo sam postolje i malo ga podigao sa tla, ali ništa više. Međutim, sjetio sam se da sam je uspio ponijeti kad smo je stavljali u vrt.

— Carol, donesi mi raspu, molim te — rekao sam, a ona je pošla u baraku i donijela dvije raspe i pilu za željezo.

— Odrezat ćeš je? — zapitala je.

— Draga moja — odvratio sam — to je autentični Lubitsch. — Uzeo sam raspu. — Hoću se samo uvjeriti da li sam možda lud.

Zarezao sam skulpturu sa svih strana. Zarezotine su bile debele poput raspe. Metal je bio mekan. Na površini je bilo rđe, ali ispod nje se sjajilo.

— Hajde da popijemo nešto — rekao sam zatim. Sjeli smo na verandu i čekali. Upro sam pogled u skulpturu i zakleo bih se da se nije micala. Ali kad smo se sat kasnije približili, čunjasti se dio još više zaoblio. Zasjekotine rašpom bile su gotovo dvostruko veće.

— Bille — iznenada će Carol — pogledaj! — pokazala je jedan nazubljeni krak. Niz malih oštrih izbojaka probijalo je vanjski sloj rđe, a neki su se počeli nivelirati. Bila su to bez sumnje rastuća krilca.

Promotrio sam skulpturu izbliza. Posvuda su izbijali metalni »pupoljci«: lukovi, šiljci, spirale udvojene i oštre plele su se oko skulpture, pretvarajući je u masivniju i razređeniju konstrukciju. Sad je zacijelo bila tri i pol metra visoka i gotovo tri metra široka. Dodirnuo sam jedan od krakova toga predmeta. Metal je pulsirao jače

i ravnomjernije. Carol me promatrala uznemireno. Nasmiješio sam se nekako hinjeno.

— Ne brini, draga — rekao sam. — Ne treba se zbog toga plašiti. To raste i ništa više.

Vratili smo se na verandu i promatrali. Oko šest sati uvečer skulptura je narasla poput malog drveta.

— Najčudnije je u svemu tome — rekao je sutradan Bob Sommers — što je to još i sad Lubitschevo djelo.

— Misliš: još je skulptura?

— I više nego to. Pogledaj bilo koji dio. Izbojci su reprodukcija originala. Svako krilce, svaka spirala obilježena je Lubitschovim manirizmom, kao da ih je kovao sam Lubitsch. Cjelina se umnogostručila, ali je ostala »Stvaralačka sinteza 3«.

— Tristo trideset tri — rekoh kiselo. — Ali valjda neće tako do kraja života.

Carol je pružila Bobu drugi viski.

— Što da uradimo? — pitala ga je. Bob je slegnuo ramenima.

— Ne treba se uzbuđivati — rekao je nehajno. — Kad počne zahvaćati kuću, uništite je. Dobro da smo je skinuli s postolja. Što bi bilo da se dogodilo na trgu?

Carol je sjela k nama.

— Bille, a nije li to Lubitsch i želio? Možda je on htio da to naraste, proširi se po gradu i skrši sve na svom putu.

— Polako — rekoh — nemoj davati maha svojoj mašti. Možemo je, kako veli Bob, uništiti, raskomadati i poslati u talionicu.

— A zašto to ne učinite?

— Hoću vidjeti dokle će rasti — rekoh.

Promatrao sam kako se skulptura širila travnjakom. Polegla je pod vlastitom težinom i ležala po strani, tvoreći uglastu golemu spiralu visoku oko četiri i pol metra, dugačku šest metara, nalik na ogroman futuristički kostur kita.

Te noći dugo nisam pošao na počinak. Kad je Carol legla, doveo sam kola na travnjak i upalio reflektore. Reklo bi se da je skulptura blistala. Krilca su zlosutno škripuckala i rascvjetala se sve bržim ritmom u žućkastom svjetlu reflektora. 'Skulptura je pomalo gubila izvoran oblik. Nazubljena se rešetka omotala oko sebe, a iz nje su izbile nove grede i šiljci i omatali se spiralno, postajući svoje vlastite »pupoljke« druge i treće generacije. Malo poslije pola noći cjelina je dosegla blizu pet metara visine i počela se naginjati, da bi se uz zaglušujuću buku iznenada srušila na travnjak.

I dalje je napredovala spiralno. Glavna žarišta aktivnosti bila su na svakom kraju.

Bob i ja izašli smo na verandu i pošli prema vrtu. Skulptura se razvijala sve brže. Promatrao sam izbojak. Dok se poprečni krak

uvijao, mali je šiljasti izbojak nicao, pa ubrzo postao velik poput kazaljke na satu, da bi nakon pet minuta bio dug 30 centimetara i nazubljen. Dok smo se vraćali u kuću, spazio sam da moj susjed Johnson s krova promatra skulpturu. S druge su strane i Freemanovi namjestili ljestve kraj ograde i promatrali što se zbiva. Freeman mi mahne.

— Imate li teškoća? — zapitao me kad smo se približili. Gospođa Freeman me gledala kradom svojim očima poput svrdla.

— Zbog čega? — zapitao sam, a on je pokazao prstom na skulpturu.

— Treba paziti na to. — Tiho se nasmijao kao da ga je nešto u tome svemu zabavljalo.

— To je zbog kiše — rekoh. — Ne možete stvar spriječiti da pupa.

— Možeš mu ponuditi koju sadnicu — primijeti Bob kad smo se udaljili. — Mogao bi je posaditi na žlijebu. — Pokazao je prema Johnsonu. — Uskoro će se sjati cio grad oko kuće. Na tvom mjestu ja bih prebacio preko toga ceradu.

— Svakako nešto moram uraditi — odvratio sam. — Pokušaj pronaći Lubitscha, a ja ću pokušati da otkrijem zbog čega statua raste.

Pilom za metal odrezao sam komad od pedesetak centimetara i poslao ga dru Blackettu. U četiri sata poslije podne skulptura je narasla još za tri metra. Blackett je pipao i svijao uzorak koji sam mu predao.

— Gotovo je plastična. U tome je fenomen koncentričnog razvoja. Gotovo kao biljka.

— Je li to živo? Blackett se nasmije.

— Dakako da nije. A i kako bi moglo biti?

— Ali odakle nov materijal što pupa? Iz zemlje?

— Iz zraka. Ne mogu vam još točno objasniti, ali pretpostavljam da je riječ o alotropskom obliku željeznog oksida. Fizičko pregrupiranje sastavnih elemenata rđe.

Blackett je pogladio svoj brk i zlovoljno pogledao skulpturu.

— Možda se pojavio i nekakav oblik neobične oksidacije, kao plod čiste slučajnosti.

— Ali što je izazvalo sam proces? Zašto se tako ne vlada i bilo koji komad željeza?

Blackett je slegnuo ramenima.

— Nisam vidio cijelu izvornu statuu, ali rekao bih da molekularne napetosti inducirane osobitim uvijanjem mogu pokrenuti takav alotropski proces. Isto tako kao što golemi pritisci na ugljen stvaraju dijamant, koji je alotropski oblik, ali je kemijski identičan s ugljenom. No u ovom slučaju prije bi bila riječ o niskom nego o visokom pritisku... — On ušuti i namršti se. — Što vam je smiješno?

— Ništa — rekoh zadovoljan. Blackett je bio jedan od naših

najboljih kemičara i kad sam mu prije jednoga sata telefonirao, smatrao je da sam poludio. — Nastavite, molim vas. Ja sam gotovo isto to govorio Carol, ali je to ona smatrala običnim larifarijem.

Blackett se nasmiješi.

— Mora postojati neka odlučujuća granica — reče. — Na njoj se vjerojatno nalazi ta vaša skulptura, premda je to nemoguće izračunati. Ovaj je odlomak ispod te granice.

— Vidite i sami da je beživotan.

— To bi značilo da treba cijelu skulpturu izrezati na komade od pola metra. Ali bi bilo zanimljivo da pustite da se razvija. Nema nikakve opasnosti ako se to nastavi. Postoji granica mogućnosti integracije dodatnih molekula kisika, čak i u alotropskom obliku. — Pružio je ruku i dodirnuo kompd skulpture. — Još je čvrsta. Ali neće dugo. Uskoro će postati mesnata poput voća i počet će se kidati i rastvarati. — Nasmiješio se. — Ili ako hoćete: ugibati.

Sutradan sam ustao u šest ujutro, pošao na prozor i pogledao u vrt. Skulptura je već dosezala petnaestak metara i zahvatila cvijeće što je cvalo sa strane travnjaka. Na svom putu je iščupala nekoliko jaglaca i ostavila duboke brazde na travnjaku. Razvijala se brzo i činilo se da neće nikad prestati.

Probudio sam Carol i brzo smo doručkovali.

— Treba to zaustaviti — zabrinuto će Carol.

— Ne shvaćam te, draga — rekoh. — Nemaš se čega bojati.

Toga jutra nisam pošao u ured. Sjeli smo na verandu i promatrali. Skulptura — ako se to još moglo nazvati skulpturom — napredovala je neznatno skrećući na jednu stranu. Jedan od njezinih krajnijih krakova dosegao je umjetnu stijenu u vrtu i počeo se uvijati oko nje i oko topole. Drugi je kraj zahvaćao ogradu. Poslije podne ju je već prešao i ušao u Johnsonov vrt. Vidio sam kako May Johnson trči uzbuđena. Pola sata poslije ručka Johnson se vratio kući. U dva i pol sata pupoljci su doprli do barake za alat. Najširi komadi imali su promjer širi od metra. Pri dodiru se moglo osjetiti pulsiranje. i čuti mrmorenje.

Kad su pokraj kuće i u pokrajnjoj ulici počela krstariti policijska kola, ušao sam u baraku i donio pilu za metal. Metal je bio mekan i pila je lako rezala. Odrezane komade poslagao sam u jedan kut. Komadi odvojeni od mase bili su neaktivni, kako je rekao dr Blackett. Oko šest navečer skratio sam skulpturu za dobru trećinu i sveo sam je na razumnu veličinu. Stigao je i Johnson i pomogao mi.

— Čemu to služi? — zapitao je uprijevši prst u skulpturu. Očito je smatrao da sam to ja konstruirao.

— To je posljednji krik mode — odvratio sam. — Dobro upućeni ljude drže to u svojim kućama. Puštaju da im to puže po zidu. Ova je još malo divlja.

Kad smo završili, skulptura je ostala duga šest metara.

— To će je na neko vrijeme zaustaviti — rekoh. Zatim sam išao od kraja do kraja i skraćivao preguste mladice. — Sutra ću dovršiti ostalo.

Nisam se čudio što Bob nije nigdje mogao naći Lubitscha.

U dva sata u noći probudio sam se zbog nečega što je nalikovalo na buku prilikom borbe mačaka na limenom krovu drvarnice. Carol sjede i upali svjetlo.

— Što je to?

Skočio sam s kreveta i pošao do prozora.

— Valjda nije naša draga biljka penjačica. Ako nije... — Odgrnuo sam zavjese i pogledao kroz prozor. Mjesec je bacao sivo svjetlo na vrt. Skulptura je znatno napredovala u rastu. Bila je valjda dvostruko duža nego poslije podne i cijeli je vrt pretvorila u neprohodnu gomilu metala, gomilu koja nije bila viša od tri metra ali je proždirala prostor kao čudovišna penjačica. Prešla je ogradu i izbojci su već naveliko osvajali travnjak Johnsonova vrta. Ispod moga prozora izbojci čudovišne skulpture osvojili su baraku za alat i penjali su se po krovu, razdirući lim i čupajući ga s greda. Tisuće krilaca izniklih iz skulpture blistalo je na svjetlu kao neke fosforescentne ribe u golemom akvariju.

Carol sam ostavio u krevetu a sam sišao i odmah obavijestio Boba i Jima telefonom. Za jedan sat su stigli. Bob je zaustavio kola kraj ograde i velika svjetla upravio prema vrtu. Ja sam preko krova ušao u baraku i uzeo pilu za metal i dvije velike raspe. Zatim smo se prihvatili posla.

Skulptura je rasla gotovo istom brzinom kojom smo je rezali. Ipak, do šest sati ujutro mi smo je pobijedili. Dr Blackett je promatrao Cliffa Harrigana, koji je sjekao posljednji krak skulpture aparatom za zavarivanje. Zatim reče:

— Kraj one vaše umjetne stijene ima jedan dio koji bi se mogao nalaziti upravo iznad one odlučujuće, kritične granice. Možda bi ga valjalo sačuvati.

Odmahnuo sam glavom.

— Ne, žao mi je, ali vjerujete: ja sam morao živjeti s tim čudom. Jedanput mi je dovoljno.

Blackett kimne glavom, podigne ovratnik ogrtača i sjetno pogleda vrt. Došla su i dva novinara i fotografirala vrt i gomilu metala što je ostala od skulpture. Bilo je 7,30 sati, ali mnogo se ljudi okupilo iz naše ulice.

Carol, začuđena tim što se dogodilo, ulijevala je kavu Bobu i Jimu, koji su umorni sjeli, lica umrljana od rđe. »Ne bi se moglo reći da se Komitet za javne radove i spomenike nije žrtvovao za to« — rekoh sam sebi.

Još sam jednom pregledao vrt i uzeo komade o kojima je govorio dr Blackett, jer nisam htio ništa staviti na kocku. Harrigan ih je izrezao za nekoliko sekundi. Pozvali smo ga kad je skulptura već bila u komadima od pola metra. Bio je smiren i hladnokrvan, ali je vidljivo bio iznenađen prizorom kad je stigao oko sedam sati.

Trebalo mu je nešto manje od jednoga sata da s trojicom natovari u dva kamiona gomilu željeza, koja nije, kako je smatrao, bila teža od tone i pol.

— Što da uradim s tim? — zapitao je ulazeći u vozačku kabinu.

— Što god želite — odvratio sam. — Negdje se oslobodite toga tereta.

Kad su otišli, Blackett i ja prošetali smo vrtom. Činilo se nakon svega da je ovamo pala i eksplodirala topovska granata. Izrovana trava, izgažen travnjak, komadići metala... Blackett se sagne i podigne komadić.

— Zmajevi zubi — primijeti. — Kad sutra pogledate kroz prozor, vidjet ćete da se k vama sprema četa robota. No mislim da je sve završeno.

Varao se.

Lubitsch nas je tužio. Negdje je pročitao reportažu i odmah je postao svjestan kakva mu se prilika pruža. Ne znam gdje se skrivao, ali pojavio se vrlo brzo, mašući svojim ugovorom i ustrajući na klauzuli kojom jamčimo da će skulptura biti zaštićena protiv svih oštećenja. Ali zastupnik optužbe isticao je i štetu koja je nanesena Lubitschevu ugledu. Budući da nismo ostavili skulpturu na trgu, morali smo se pobrinuti da ona bude smještena na sigurno mjesto da je otvoreno režemo na komade kako bismo je prodali kao staro željezo. Zbog toga je izgubio mnogo narudžbi. Te bi narudžbe, prema njegovim navodima, vrijedile oko pedeset tisuća dolara.

Već prilikom prvih rasprava shvatili smo da bi bilo teško ilo kome tko to nije vidio svojim očima dokazivati da je ulptura počela rasti. Lubitsch je nijekao takvu mogućnost, fotografije koje su snimili novinari pokazivale su samo gomilu metala.

Uspjeli smo odgoditi raspravu kako bismo skupili dokazni materijal. Našli smo samo tri zarđale gredice u dvorištu trgovca starim željezom. Ostatak je odvezen osamdesetak kilometara dalje u topionicu. Pa čak i da smo skupili sve komade, oni su bili beživotni i ne bi mogli poduprijeti našu tvrdnju. Samo bi koristili Lubitschu.

Sve se sad temeljilo na načelu legitimne obrane. Bob, Blackett i ja zakleli smo se da je skulptura počela rasti, a sudac, stari zatucani kolerik, držao je da se želimo izvući. Bili smo osuđeni.

Presudu smo dobili deset mjeseci poslije onoga moga pozdravnog govora na trgu. Nije nas iznenadila: morali smo Lubitschu platiti 10.000 dolara kao naknadu za štetu.

— Kad bolje promislim — rekla je na to Carol — bolje bi bilo da smo se odlučili za onaj stup.

— I ona piramida sa stubama nanijela bi nam manje neprilika — rekoh.

Izašli smo iz prostorije suda na balkon na svježi zrak. Gledao sam niz ulicu, misleći na to moramo li tu svotu platiti iz svoga džepa. Možda bi to mogli platiti porezni obveznici umjesto nas.

Zgrada gdje je zasjedao sud bila je nova i naš proces je bio prvi koji se u njoj vodio. Još je trebalo obaviti neke radove oko žbukanja, a balkon nije bio još ni popločen. Stajao sam na gredama koje su ga nosile. Netko je vjerojatno zabijao zakovice u stup, jer sam osjećao kako greda pod mojim nogama neprekidno vibrira. Bio je to ugodan osjećaj. Onda sam sišao s grede, sagnuo se i uhvatio je rukama. Bez sumnje, takvo sam pulsiranje već negdje osjetio. Carol se okrene i spazi me.

— Što radiš, Bille?

Bob se počeo osvrtati po balkonu.

— Jesi li nešto izgubio? — zapitao me.

— Šuti — rekoh. Opet sam pod rukama osjetio pulsiranje metala. S obzirom na debljinu grede pulsacija je bila slaba, jedva tolika kao ona u tankim krakovima skulpture. Ali bila je ravnomjerna i kao da se pojačavala. Bob i Carol znatiželjno su me promatrali.

— Što je? — zapita me Bob kad sam ustao.

— Ništa — odgovorio sam, pošao do ograde balkona i pokušao razmisliti.

— Bobe, kad je počela gradnja ove zgrade? Ili barem kostura?

— Prije četiri mjeseca, čini mi se. Kimnuo sam.

— A koliko treba da komad istopljenog željeza ponovo dođe u cirkulaciju? Koliko traje cijeli ciklus.

— Nemam pojma — odvrati Bob. — Zašto? Možda dva ili tri mjeseca. Ali i nekoliko godina ako ostane rđati na dvorištu.

— A ako dolazi iz topionice?

— Možda nekoliko tjedana, možda manje... Nasmijao sam se. Bob me uznemireno gledao.

— Što želiš reći, Bille?

Smijao sam se i prstom pokazao gredu.

— Dodirni je, hajde, dodirni je. Stisni je.

Bob i Carol su se namrštili, zatim su se sagnuli i dodirnuli gredu.

— Čvrsto stisnite rukama — rekoh.

Bob je odmahnuo glavom, zatim podigao glavu i pogledao me.

— Lubitsch — reče, na što sam se ja prestao smijati. — Ona skulptura je ovdje — nastavio je malo povišenim tonom. Carol je držala gredu i pažljivo osluškivala.

— Ima nečeg — rekla je. — Nalikuje na ono u skulpturi. Opet sam

se nasmijao. Bob me uhvatio za ruku.

— Bille, sredi se — rekao je — zar ne shvaćaš da će cijela zgrada uskoro propupati?

— Znam — odvratio sam — i ne samo ova zgrada. — Uhvatio sam Carol za ruku. — Dođi da vidimo nije li već počelo.

Popeli smo se na posljednji kat. Zidari su tu ostavili svoj alat i skele. Nije bilo ožbukano. Zidovi od opeke bili su kombinirani sa čeličnim stupom nalik na onaj na balkonu. Pogledao sam prema stropu. Nisam morao dugo tražiti. Iz jedne čelične grede pri stropu niknuo je dug i tanak šiljak metala, svijajući se u apstraktni oblik. Pogledao sam uokolo i ustanovio da ima još tucet drugih takvih izbojaka.

— Autentični Lubitsch — rekoh. — Njegov manirizam. Još nema mnogo toga, ali uskoro će početi.

Ušao je i Bob i ostao zabezeknut.

— Ta cijela će se zgrada rastvoriti i srušiti — primijetio je suho. — Blackett se, znači, prevario.

— Zašto bi se prevario? On i nije o tome znao više nego ja.

Carol je promatrala izbojak.

— Ali, Bille, rekao si da je sve bilo istopljeno.

— Dakako. Metal one skulpture pomiješan je s ostalim metalima i kontaminirao onaj ostatak došavši s njim u doticaj. Lubitscheva je skulptura sada ovdje, u ovoj zgradi i u desetak drugih koje se grade, u brodovima i u avionima, u strojevima za pranje, u tisućama novih automobila. Pa bila to samo matica, ili vijak, ili kuglični ležaj, bit će dovoljno da pokvari ostalo.

— To će se moći zaustaviti — primijeti Carol.

— Može se, dakako, ali će niknuti drugdje u bilo kakvom obliku u nekom komadu metala. Rekla si da je sve svršeno, Carol, a ja mislim da tek počinje.

Tatjana Vranić: Partenogeneza

Život je bio nerješiva tajna produljenja vrste, igra na sreću. Biti ili ne biti, ovaj je put bilo stvarno pitanje. Dvjesta šezdeset i dvije žene postavljale su ga svakog trenutka.

Da li utonuti u tminu, u vječno ništavilo, ostaviti praznu Zemlju da vapi za životom i dočeka, možda jednom, posjet Ne-zemljana, koji će zaplakati ili se nasmijati nad tragedijom bezumnih stanovnika Zemlje? Da li se prepustiti očaju i skratiti muke sporog umiranja jednom pilulom ili se teatralno, mada se to neće dojmiti nikoga, baciti sa stijene u mrtvo more? Ili pak skončati na bilo koji od tisuću načina? Ili...? Postoji li uopće to ILI? Kada na jednom planetu ostane od sveg stanovništva nakon višegodišnjeg ratovanja dvjesta šezdeset i dvije osobe istog spola bez mogućnosti razmnožavanja, ima li smisla nešto uopće počinjati, nešto što nitko neće naslijediti, nitko nadograditi?

I Mira se, prvi put u životu, našla pred takvim pitanjem. Do sada je uvijek znala što hoće i kako hoće. No, njezin muž Dario, baš kao i svi muškarci, bio je mrtav. Zbrisan s lica Zemlje novootkrivenim zrakama smrti koje su u jednom hipu uništile ljude, životinje i biljke. Sve drugo ostalo je netaknuto, tragikomično i sablasno prazno. UPOTREBA BEZ OGRANIČENJA, kao da je pisalo na svemu, tamo vani.

Kako je bilo nepromišljeno smjestiti u novosagrađeno, najsuvremenije sklonište Z-262 TITAN samo žene. Superotporna smjesa jedina je uspjela zaustaviti zrake smrti. Istina, nitko nije vjerovao da bi ih netko mogao upotrijebiti, ali nakon mnogih i mnogih čarki, u kojima je bila zabranjena upotreba bioloških i nuklearnih oružja, netko se dosjetio da za zrake smrti još ne postoji takva opće prihvaćena zabrana.

Rezultat su bile dvjesta šezdeset i dvije očajne Eve. u imitaciji raja, bez Adama, jabuke i zmije.

Mira je sjedila u svojoj sobi, zavaljena u udobnu fotelju. Ljepota i udobnost ove sobe činili su joj se nestvarnim i tuđim, kao i njezin odraz u zrcalu. Uporno je pokušavala naci izlaz iz panike, koja je nesmiljeno obuzela žene.

— Nikad ne treba reći da je kraj, prije nego što kraj dođe —

mislila je. — Uvijek postoji nešto što čovjek u početku previdi, svaka situacija, ma koliko bila bezizgledna, mora imati izlaz. Ali. što je za nas izlaz ovdje i sada? Samo čvrsta organizacija može spriječiti samoubojstva, dok ne razmislimo o svemu. A za kolektivno samoubojstvo uvijek ima vremena.

Mira je dobro poznavala sistem uprave. Njezin muž Dario bio je predsjednik Ujedinjenih bratskih država, a Mira je radila kao viši savjetnik za svemirsko pravo. Društveni zakoni, donošeni, zavisno od prilika, sve tamo od Hamurabija, pa do tragičnog ljeta, u kojem su ostale same, bili su gotovo savršena osnova na kojoj je mogla postaviti nove zakone bivstvovanja. Žena je bilo malo i zato je svaka bila od neprocjenjive vrijednosti. Nije se smjelo dopustiti da ih ubije očaj.

Odlučila je. Interfonom je pozvala svoje prijateljice Carmen. Darju i Bintu koje je dobro poznavala i znala koliko vrijede. Sve su tri stigle u Mirinu sobu tako brzo kao da su samo čekale njezin poziv.

Carmen je bila poznata kao jedan od najboljih psihologa na planetu u sretnoj eri dvaju spolova. Duha sposobnog za beskonačne pokušaje, prihvatila je gotovo s olakšanjem Mirin prijedlog da razgovara sa svakom ženom i ustanovi sve njihove sklonosti i vrijednosti.

— Ipak se kreće — pomislila je.

Darja je bila liječnica, kirurg. Još sedam žena bilo je toga zvanja, različitih specijalnosti. Sa svojih 38 godina Darja je mogla još mnogo toga učiniti za preostale žene i Zemlju.

Binta, jedna od dvanaest tamnoputih žena, odlikovala se parapsihološkim sposobnostima, iako je sada sumnjala da bi to moglo spasiti Zemlju.

Ovaj kvartet mogao je nešto otpočeti. Mira je, iako najmlađa, bila najčvršća, najodlučnija i najmanje sklona panici.

* * *

U dvoranu za sastanke žene su stigle bezvoljno, tupih i praznih pogleda. Mira ih je pokušala uvjeriti da biti jedna od dvjesta šezdeset i dvije znači biti član zajednice, da je to neusporedivo više nego biti sama i da svaka ima golemu odgovornost. Jer, ne smije se, zbog osobnog očaja, zaboraviti cijela prošlost ljudskog roda, sva ona divna umjetnička djela, svi plemeniti izumi. I ako postoji način da opstane ljudska civilizacija, one će ga svakako naći.

Nije ih bilo lako uvjeriti. Gdje ima otpora, postoji i mogućnost da ga se krši. Ali većina je ovdje bila kao bez duše, nesposobna da se opire, ali i da prima smisao riječi.

Carmen je imala veliko polje rada: razgovarati sa svakom ženom, utješiti je i oživjeti na pravi način. A i ona sama, jedva je vjerovala da su joj muž i sin nepovratno izgubljeni. Sada je bila sitnica ta njezina

osobna tragedija prema uništenju svih muškaraca, ostalih žena i djece.

»Suludi muškarci«, mislila je. »Kako su samo mogli biti toliko kratkovidni i u ovo eksperimentalno sklonište smjestiti samo žene?« Ali, nitko nikada nije zaista vjerovao da bi neprestani ratovi mogli dovesti do samouništenja. Istina, stvarali su sve bolja i bolja skloništa, smještali u njih svoje drage, ali to je bilo onako, za svaki slučaj, odnosno pod parolom: nikad se ne zna. One sada znaju da je i to moguće. Robot letjelice koje su uputile iz skloništa Z-262 TITAN da izvide ostala skloništa, pošto su pokušale uspostaviti vezu s eventualno preživjelima na sve dostupne načine, samo su potvrdile ono što su i slutile: nitko se osim njih nije spasio.

U Darji je nakon razgovora s Mirom bljesnuo tračak nade. Poziv liječnice zaintrigirao ju je. Suze za izgubljenim sinčićem, majkom i mužem već su se osušile. Ona je, zapravo, bila jedna od malog broja sretnica: njezina je kćerka Katja, zajedno s njom, preživjela katastrofu. A ipak, kako bi sve bilo drugačije da njezin mali Danijel nije bio kod bake na ljetovanju.

I Binta se pomirila sa činjenicom da su svi oni, koje je voljela, sada samo prošlost. Pred njima je bila budućnost onakva kakvu će uspjeti modulirati, onakva kakvu će same svojim sposobnostima moći ostvariti.

— Hrane i svega što je potrebno za život imamo za bar trideset godina. Posjedujemo najsavršenije uređaje svih mogućih vrsta, nešto bilja i domaćih životinja, a kada mine opasnost, vani nas čeka sve što je stvorila ljudska ruka, neoštećeno i spremno za upotrebu. Pa sad, ili ćemo proživjeti tih tridesetak godina, kao posljednji primjerci ljudskog roda, odlazeći jedna po jedna, ili ćemo pronaći način održavanja života. No, čak kad bi uspjele naći i eliksir besmrtnosti, bi li uopće imalo smisla da vječno žive na ovom planetu dvjesta šezdeset i dvije žene, rođene u svijetu koji više ne postoji, neizlječivo ranjene prošlošću, svjesne da su nekad postojali muškarci, koji su, uglavnom, vladali i svijetom i ženama, kraj kojih su žene tražile putove da prestanu biti slabiji spol. — Nasmiješila se. — Eto, sada se put sam otvorio pred njima. Bilo je malo i draži u ovoj situaciji. Hoće li se pokazati da su one, bez muškaraca, jedno veliko ništa, preslabe da išta same stvore. Da su se pametnjakovići, koji su ih smjestili u ovo izvanredno sklonište, opskrbljeno operacionim salama, najsuvremenije opremljenim laboratorijima, prekrasnim parkom, voćnjakom, rasadnikom povrća, domaćim životinjama, pa čak i bazenom, igralištima i svime što omogućuje da se zaboravi da se radi o skloništu... da su se samo sjetili da im ostave i zamrznutu spermu, problema sada ne bi bilo. Većim dijelom to su mlade žene i djevojke, sposobne za zatrudne i donesu na svijet novi život. Ali sperme nema i

majke čovječanstva zauviiek će ostati ialove...

Mira je isplanirala kako raspodjeliti dnevna zaduženja, da bi se svaka žena osjećala korisnom. U tome joj je pomagala skupina od jedanaest žena, koje je izabrala prema ocjenama sposobnosti što ih je načinila Carmen. Na neki način, gotovo je bila istinski sretna, gledajući kako s tih lica polako iščezava apatija. Kvartet je uspio ženama uliti nadu i uvjerenje da samo od njih samih zavisi, kada će i da li će uopće staviti točku i priznati da je svršeno.

Darja je vodila grupu od sedam liječnica. One su već započele timski rad na istraživanju bolesti i starosti. Grupa, sastavljena od devet kemičarki i šest biologa pokušavala je stvoriti umjetnu spermu.

Dvanaest astronautičarki i fizičarki proučavalo je mogućnost dostizanja brzine svjetlosti. Druga, slična grupa, koju je vodila kosooka Miko, odlučila se da prodre u vrijeme — stvaranjem vremeplova.

Binta je okupila dvadeset i dvije žene, različitih struka, zainteresirane za parapsihologiju. One su proučavale izvan-osjetilne percepcije, čitale literaturu o tom malo poznatom području i pokušavale usoostaviti kolektivnu svijest.

Iskusne profesorice opće naobrazbe, Maria i Michel, počele su obuku pedeset i šest mladih djevojaka. Najmlađa je učenica bila šesnaestogodišnja Irena, a najstarija devetnaesto godišnja Jane. Među njima je bila i Darjina kćerka Katja. Sve su donedavno bile učenice Općeobrazovnog centra u Victoriji, glavnom gradu Ujedinjenih bratskih država. Njihovi muški kolege nisu imali tu sreću da budu u skloništu. Zahvatila ih je opća mobilizacija i sada su od njih ostali samo atomi i molekule, razbacani po atmosferi.

Šesnaest žena sklonih pjesništvu, književnosti, slikarstvu, kiparstvu i ostalim umjetnostima održavale su večernje priredbe, a jedna grupica od tri člana pokušavala je u obilju naučnofantastične literature naći onu prijeko potrebnu iskru za rješenje situacije.

Popularna pjevačica Mirelle nastavila je biti »zvijezda« pred vjernom publikom. Predložila je da se osnuje žiri, koji će ocjenjivati nove talente i tako se pronašlo još jedanaest žena koje su voljele utjehu u pjesmi i plesu nakon svakodnevnih obaveza.

Mira je predložila da svaka žena posveti nešto slobodnog vremena održavanju tjelesne kondicije u odabranom sportu. I tako je život krenuo svojim tokom.

Miko i njene drugarice su u trenucima samoće sanjarile o vremenskom stroju, kojim će poći u prošlost, po stvarne žive muškarce, sposobne za razmnožavanje. To moraju biti oni koji nisu ni u kakvoj vezi s te dvjesta šezdeset i dvije žene, kako se ne bi poremetio tok povijesti. Kompjutorska grupa od sedamnaest žena

pravila je već rodoslovno stablo svake žene za dva stoljeća unatrag. Trebat će dobro provjeriti svakog izabranog muškarca. Ali — najprije treba izumjeti vremeplov.

* * *

Nije prošlo mnogo vremena, a na površinu izbio je privremeno zanemareni problem — kruna ljubavi i radosti življenja — seks.

Mira, baš kao i većina ostalih žena, potisnula je misao e seksu, ali kada se život počeo sređivati, kada je bilo vremena i za ljubav i za nadu, seks je izbio na površinu.

U sali za sastanke bilo je vrlo tiho kada je Mira počela svoje izlaganje.

— Još prije tridesetak dana lezbijstvo smo držali bolešću, neprirodnom i sramotnom stvari. Danas, svi zajedno, možemo biti zadovoljni spoznajom o toj mogućnosti zadovoljavanja. Sjetimo se da je ovaj oblik ljubavi bio poznat još u vrijeme starogrčke civilizacije i nosi ime po grčkom otoku Lezbosu, na kojem je sa svojim drugaricama živjela pjesnikinja Sapho — zastala je i promotrila sva ta lica u iščekivanju. — Naše liječnice proučile su sve što je poznato o lezbijstvu i homoseksualnosti. Činjenica je da su i muškarci, koji su se u normalnom životu zgražali nad odnosom muškarca s muškarcem, podlegli seksualnom nagonu, boraveći duže vrijeme u zatvoru ili na nekadašnjim brodovima, koji su dugo vremena plovili od jedne do druge luke i slično. Isto se tako zna da su žene u haremima vrlo često bile lezbijke, jer se događalo da nikada u životu ne budu pozvane u krevet svoga gospodara — muškarca. Važno je da shvatimo da naše tijelo ima svoja prirodna obilježja i svoje potrebe. Dakle, od današnjeg dana, dopušteno je birati sebi partnera za seks. U slučaju da se nađu dvije žene koje žele živjeti zajedno, dopušta se i sklapanje bračne zajednice. U seksu ne želimo nikakvih zabrana. Dakako, to se odnosi i na grupni seks, te samozadovoljavanje. Naše liječnice održat će seriju predavanja s praktičnim vježbama iz svih područja.

Uskoro su poduzetne žene, kojima je muškarac bio lijepa i nezamjenljiva uspomena, otvorile i trgovinu seksualnih pomagala, gdje se mogla nabaviti i lutka, izvrsna imitacija muškarca, a jedna skupina od osam žena počela je pripremati izradu muških robota za zadovoljavanje seksualnih prohtjeva. No, većina žena je zavoljela lezbijstvo u parovima. Tu su bili uključeni i seks i osjećaji, a roboti i različita pomagala nisu to mogli nadomjestiti. Tako je muškarac polako prestajao biti neophodan i jedino su djevice mogle žaliti što se nisu oslobodile djevičanstva prije početka nove ženske ere.

* * *

Dogodilo se to 129. dana ženske ere a na satu biologije koju je predavala profesorica Marie. Tumačila je djevojkama pravila oplodnje i spomenula mogućnost partenogeneze.

— Partenogeneza je oblik spolnog razmnažanja bez čina oplodnje. Može biti prirodna i umjetna ili eksperimentalno proizvedena, a prirodna je redovita u mnogih beskralješnjaka. U strogom smislu riječ je o razvitku ženske gamete, a može se odvijati kao arenotokija, kad se iz neoplođenih jaja razvijaju samo mužjaci, telitokija, kad se razvijaju samo ženke, i deuterotokija, kad se razvijaju mužjaci i ženke. Jedinke koje se rađaju partenogenezom mogu imati neplodni diploidu broj kromosoma. Prve uspješne eksperimente izveo je A. A. Tihonov, koji je mehaničkim podražajem izazvao diobu jajnih stanica dudova svilca. J. Loeba je maslačnom kiselinom i hipertoničnom otopinom morske vode uspio aktivirati jaja morskog ježinca, a J. E. Bataillon je izazvao aktivaciju i diobu žabljih jaja, podražavajući ih tankom iglom i inokuliranjem leukocita. Udarom niske temperature izazvani su početni procesi, čak i na jajnim stanicama nekih sisavaca, na primjer kunića.

Zastala je, jer su sve učenice gledale u nju s velikom napetošću i do njezina mozga dopre spoznaja: »Kako se prije nismo toga sjetile. Ta to je naša slamka spasa, nešto šio bi se možda moglo izazvati umjetno...«

Okupljenom skupu, kao i obično, predsjedala je Mira. Cijenili su je jer je uspjela ostati prisebna i u najkritičnijem trenutku vratiti ih u život i dati mu smisao.

— Ono nešto što smo svi slutili da postoji, nađeno je — govorila je Mira. — Svi smo učili o partenogenezi, ali se nitko nije toga sjetio, čak ni naše liječnice. To je za nas uvijek bilo nekoliko sporednih redaka u knjizi i ništa više. Sada od toga moramo načiniti stvaran proces, samooplodnju, jedinu mogućnost da se dalje rađaju ljudska bića na našem planetu.

Darja je zatim objasnila da to neće biti lako. Takvi slučajevi su vrlo rijetki u ljudi, a one moraju pronaći način kako potaknuti samooplodnju.

— Vjerujem da se poticaj za dijeljenje stanice u ljudi pojavljuje na psihološkoj osnovi. Vjerujem da je do partenogeneze dolazilo kod osoba, koje su mnogo mislile i željele imati dijete — rekla je Carmen — mada je u tim slučajevima moguća i lažna trudnoća, kao što je to bio slučaj s engleskom kraljicom »krvavom Mary«.

— Svaka žena sposobna za trudnoću trebala bi pokušati autosugestijom — predložila je profesorica Marie.

— Liječnice će, privremeno, obustaviti svaki drugi rad i posvetiti se samo traženju načina poticanja samooplodnje, ali to ne znači da treba odbaciti prijedlog Marie — umiješala se Carmen.

— Vrijeme je pred nama. Jednom nam mora uspjeti — mislila je Mira, slušajući žene, zanijete diskusijom.

* * *

291. dan nove ženske ere, nakon mnogo neuspjelih pokušaja izazivanja partenogeneze, kada su liječnice gotovo priznale poraz, a razočarane žene samo iznova mogle utvrditi da njihove mjesečnice dolaze redovnije nego ikada i da se ništa ne događa. Binta je potražila spas u uspostavljanju kolektivne svijesti. Njezina je skupina već postizala dobre rezultate. U ovom slučaju, pretpostavljale su, morale bi usmjeriti zajedničku, koncentriranu želju, na jedan objekt, jednu ženu, u vrijeme kad je njezino jajašce spremno za oplodnju. Liječnice su, zbog svojih pokusa, već odavno vodile tabelu dozrijevanja jajne stanice za svaku pojedinu ženu, sposobnu da zatrudni.

— To je prvi preduvjet da ne razbacujemo našu energiju uzalud. Eksperimentirati možemo svaka dva tjedna, naravno, ako će to biti dovoljna pauza — tumačila je Binta Miri, dok su joj na tamnom licu oči sjale u groznici iščekivanja.

330. dana izveden je prvi pokus. Atmosfera je bila svečana. Dvadeset i dvije žene rasporedile su se u krug, unutar kojeg je ležala Virginia, jedna od mladih učenica, opuštena i puna želje da pokus uspije. Željela je zatrudnjeti, više nego je išta dosad željela u svom mladom životu.

U stanju duboke koncentracije Binta i njezine drugarice pokrenule su kolektivnu želju da se jajna stanica počne dijeliti i počele emitirati prema Virginiji. Osjećale su kao da svu energiju svoga bića usmjeruju kroz tu želju u tijelo Virginije. Svaka je u mislima vidjela jajašce kako se napinje, vibrira i počinje dijeliti. Vibriralo je i dijelilo se unedogled, dok sve nije postalo svjetlost, sveobuhvatna svjetlost. U mukloj tišini prostorije, dvadeset i dvije žene ležale su obamrle, potpuno iscrpene, a Virginija je na svom ležaju spavala dubokim i mirnim snom.

* * *

Šesnaest dana kasnije eksperiment je ponovljen s Irenom, a uskoro se zajednicom proširila vijest da je Virginijin test trudnoće pozitivan. Žene su bile opijene srećom.

— Pronašle smo, uspjele smo — uzvikivale su.

— Što ako bude muško? — upitala je Carmen Dar ju.

— To je vrlo malo vjerojatno. Sve što smo dosad proučile pokazuje da će se rađati samo djevojčice jer nema muške spolne stanice koja bi odredila spol.

Da budemo sigurne u uspjeh, potrebno je devet mjeseci čekanja i strepnje, a za to vrijeme sve se mora odvijati kao i obično — mislila je Mira, trijezno, kao i uvijek.

* * *

235. dana 2. godine ženske ere svijet je ugledalo sitno biće ženskog spola. Virginia, fizička majka i još 261 majka plakale su od sreće.

— Ime će joj biti Eva — kroz suze je govorila Virginia.

— Usamljena Eva, možda bi više odgovaralo — primijetila je Carmen — ali, zaista, nema prikladnijeg imena od Eva.

— Usamljena, zvuči previše tužno — rekla je Miko — bit će to nedjeljiva, jedinstvena Eva, uniseks Eva, nikako usamljena Eva.

— A dobit će uskoro i sestricu — ponosno, milujući rukom nabrekli trbuh podsjetila ih je Irena. Još tri trudnice značajno su pogledale ono mjesto, u kojem je rastao novi ljudski stvor.

Mira je te večeri ležala u udobnoj toplini kreveta.

— Spasili smo ljudski rod — govorila je samoj sebi. — Nove će djevojčice rasti u svijetu bez muškaraca i baš kao što čovjek, koji nije nikad okusio sol, ne žudi za solju, tako ni one neće žudjeti za muškarcem, osim kao za nečim imaginarnim. U svijetu jednospolaca bit će zadovoljne, jer će to biti jedini svijet koji poznaju. Grupa za procjenu čistoće atmosfere radi dobro. Po onome što senzori i ostali aparati očitavaju svakog dana uskoro će doći vrijeme kada će se moći bez bojazni živjeti izvan skloništa. A zatim? Bit će sve više i više stanovnica Zemlje. Jasno je, neće biti bez problema, oni tek dolaze, ali najveći smo svladali...

Mlada Jane mazno se protegla na krevetu pored nje. Mira je nježno pomiluje i jedan trenutak pomisli na Darija, koji je nekad davno nju tako milovao. Pomisli da je u njoj neizbrisivo sačuvano i genetičko nasljeđe svih onih muškaraca od kojih je potekla. Krv joj brže počne strujati tijelom i njeno milovanje postane sve strasnije.

— Muškarci. Pitam se kako bi oni riješili produženje vrste, da su oni ostali sami na svijetu...

Ray Bradbury: *Posljednji s planeta Zemlja*

Night Call, Collect

Preveo Nikola Popović

Sjedio je smireno.

Starac od osamdeset godina. Sjedio je u praznoj sobi, u praznoj kući, u praznoj ulici, u praznom gradu, na jednom napuštenom planetu.

Sjedio je i sada kao što je sjedio svih posljednjih šezdeset godina i čekao.

Na stolu pred njim stajao je telefon koji već dugo, dugo nije zazvonio.

Starac je sada drhturio od nekog unutrašnjeg uzbuđenja. Nosnice su mu se brzo širile, a oči je otvorio širom. I telefon ie podrhtavao od lakog drhturenja koje je starac prenosio na stol.

Nagnuo se naprijed zureći u nj.

Telefon je ZAZVONIO.

Poskočio je i nagnuo se još više, stolica se srušila iza njega. Povikao je, povikao strašno.

— N E!

Telefon je opet zazvonio.

— N E!

Htio je pružiti ruku; pružio ju je i pri tome srušio stvari sa stola. Zgrabio je slušalicu kad je treći put zazvonio telefon.

* * *

— Ne... oh, ne... ne — reče tiho, pritiskajući rukom grudi. — To ne može biti... ne može biti...

Jer napokon on je bio sam u ovoj sobi, u ovoj praznoj nenastanjenoj kući, u praznom nenastanjenom gradu, na praznom nenastanjenom planetu, gdje više nije bilo nikoga živog, samo je on tu bio. Bio je kralj Pustoga brda.

A sada...

— ... Barton...

Netko mu je telefonirao i nazvao ga po imenu.

Ne. To je neka stvar zazujala i načinila tu buku, poput cvrčaka i zrikavaca u dalekoj pustinji.

Barton? Razmislio je malo. Pa to, to sam J A !

Već tako dugo nije čuo svoje ime da ga je gotovo i zaboravio. On nije bio netko tko bi sebe nazivao vlastitim imenom. Nikada nije...

— Barton — čulo se iz telefonske slušalice. — Barton, Barton, Barton.

— Umukni! — povikao je.

Udario je nogom slušalicu ali se brzo sagnuo i stavio je na mjesto.

Jedva je to učinio kada je ta prokleta stvar opet zazvonila.

Ovaj put prvo je obišao oko telefona, dograbio ga kao da bi htio ugušiti glas u slušalici ali je napokon, kada je spazio kako mu članci gube boju i postaju bijeli, napustio tu ideju i podigao slušalicu.

— Barton — začuje se glas kao iz velike daljine milijun kilometara daleko.

Počekao je dok mu je srce počelo mirnije tući a onda reče:

— Ovdje Barton.

— Lijepo, lijepo — reče onaj glas iz daljine od milijun kilometara. — Znaš li tko je ovdje?

— Bogamu — reče starac. — Prvi poziv poslije polovice života i sada se igramo žmurke.

— Oprosti, to je stvarno glupo s moje strane. Dakako, ne možeš prepoznati svoj vlastiti glas na telefonu. Nitko to ne može. Navikli smo da svoj glas čujemo kroz kosti svoje glave. Bartone, ovo je Barton.

— Š T O ?

— Pa što misliš tko bi to mogao biti? — reče glas. — Kapetan nekog raketnog broda? Zar misliš da je netko došao da te spasi?

— Ne mislim.

— Koji je danas dan?

— Dvadeseti srpnja 2079.

— Šezdeset godina! Zar si sve te godine samo sjedio tu i čekao na neku raketu sa Zemlje?

Starac kimne glavom.

— A sada, starče, znaš li tko sam?

— DA! — drhtao je. — Sjećam se. Mi smo jedno. Ja sam Emil Barton i ti si Emil Barton.

— S jednom malom razlikom. Ti imaš osamdeset, a ja samo dvadeset. Cijeli je život preda mnom!

Starac se poče smijati a zatim zaplače. Sjedio je i držao telefon kao neko izgubljeno, smiješno dijete.

Razgovor je bio nemoguć i ne bi ga trebalo nastaviti, pa ipak je nastavio. Kada se malo sabrao, prinio je slušalicu uhu i rekao:

— Hej ti tamo. Slušaj, oh, kada bih te mogao upozoriti! No kako ću! Ti si samo glas. Mogao bih ti ispričati kako su usamljene bile sve te godine. Skončaj to odmah, ubij se! Ne čekaj ni na šta. Kada bi samo znao kakva je razlika između tebe i mene, sada ovdje i na ovom

kraju!

— Nemoguće — glas mladog Bartona bio je nasmijan negdje daleko. — Nemam nikakva načina da saznam da li ti čuješ ovaj glas. Sve je ovo mehanika i tehnika. Ti razgovaraš sa snimkom. Sada je 2019. godina. Šezdest godina u tvojoj prošlosti.

— Danas je započeo atomski rat na Zemlji. Svi su bili s ostalih planeta pozvani natrag na majčicu Zemlju. Ja sam ostao slučajno!

— Sjećam se — prošaputao je starac.

— Sam na ovom planetu — nasmijao se mladenački glas.

— Mjesec, godinu, svejedno! Ima dosta hrane i knjiga. U slobodno vrijeme snimio sam nekoliko desetina tisuća riječi, odgovore na svoj glas povezan s telefonom. Kasnije kada nazovem imat ću s kim da razgovaram.

— Da!

— Šezdeset godina kasnije te će me snimke nazivati. Zapravo i ne pomišljam da ću biti ovdje na ovom planetu tako dugo, to je samo igra i ironična ideja koju sam izmislio, da mi prođe vrijeme. Jesi to doista ti Bartone? Jesam li to doista ja?

— Da! — Suze nadru starcu na oči.

— Načinio sam na tisuće Bartona — snimaka, sposobnih da odgovore na svako pitanje u tisućama gradova na ovom planetu. Armija Bartona na sve strane, dok ja željno očekujem brod koji bi me spasio.

— Budalo! — starac nemoćno zatrese glavom. — Čekao si šezdeset godina. Ostario si čekajući, uvijek sam. I sada postaješ JA i opet si sam u praznom gradu.

— Nemoj očekivati simpatije s moje strane niti sažaljenje. Ti si kao tuđinac u tuđoj zemlji. Ne mogu biti žalostan. Živ sam kada snimam ove trake. A ti si živ ako ih slušaš. Oba smo neshvatljivi jedan drugome. Nijedan od nas ne može upozoriti onog drugog iako odgovaramo jedan drugome, jedan automatski, a drugi toplo ljudski. Ja sam sada čovjek, humano biće. A ti ćeš tek postati humano biće. To je ludo. Ja ne mogu plakati, jer ne znam kakva će biti budućnost, mogu biti samo optimist. Ove skrivene trake mogu reagirati samo na određene stimulanse koji dolaze od tebe. Zar bi mogao tražiti od mrtvog čovjeka da plače?

— Prestani — plakao je starac. Osjetio je tako dobre poznat nadolazak boli. Mučnina prođe tijelom i neka sumaglica.

— Oh, bože, ali ti si bez srca. Odlazi!

— Kamo, starce? Ja jesam. I sve dok se traka odvija i dok skriveno elektronsko oko bude čitalo i odabiralo te pretvaralo električne impulse u riječi bit ću mlad i okrutan. Nastavit ću da budem mlad i okrutan još dugo poslije tvoje smrti. Do viđenja.

— Čekaj! — poviče starae.

K L I K

Barton je sjedio i dugo držao u ruci slušalicu. Srce ga je neizmjerno boljelo.

Kakva je to bila ludost. U mladosti kako je to bilo ludo, kako maštovito, u tim prvim suludim godinama, postaviti teletronski mozak, trake, integrirane krugove, određujući pozive pomoću vremenskih releja.

Telefonsko zvonce.

— 'Brojutro, Bartone. Ovdje Barton. Sedam je sati. Ustani i uživaj.

— Zar opet!

— Bartone? Zove Barton. Morat ćeš otići u grad u podne i postaviti teletronski mozak. Tek toliko da te podsjetim.

— Hvala. Zvono.

— Bartone? Barton. Doručkuj sa mnom! Bife kod rakete.

— U redu.

— Do viđenja. Uskoro! Klik.

— Jesi li to ti, Bartone? Pomislio sam da ću te razveseliti. Gore glavu i tome slično. Svemirski bi brod mogao stići da nas spasi.

— Da, sutra, sutra, sutra, sutra, sutra.

K L I K.

Ali godine su prošle kao vjetar. Barton je sagradio podmukli lukavi telefonski mozak i snimio vrlo lukave odgovore. Bili su namijenjeni da ga smiruju ako još bude na životu.

Trebali su ga pozvati kada mu bude osamdeset i ako bude živ. A danas kada je telefon zazvonio donio je dah prošlosti u uho, šapćući, podsjećajući.

Telefon.

Ostavio ga je da zvoni.

Ne moram odgovoriti, pomislio je.

Zvonce.

Pa tamo i tako nema nikoga, pomislio je. Zvonjava.

Ta to je kao da govorim sam sa sobom, pomislio je. Ali je drugačije. Oh, koliko je drukčije.

Osjetio je kako mu ruka diže slušalicu.

— Halo stari Bartone, ovdje je mladi Barton. Danas mi je dvadeset i jedna godina! Prošle godine stavio sam telefonske mozgove u dvije stotine gradova. Nastanio sam ovaj planet Bartonima!

Starac se sjećao toga, te noći prije šest desetljeća, kada je žurio preko plavih brežuljaka u željeznu dolinu s punim kamionom strojeva i aparata, sav sretan zviždeći razdragano. Još jedan telefon, još jedan relej. Nešto se ipak radi. Nešto pametno i izvanredno. Skriveno, potajno. U tim danima mladosti, kada je smrt bila tako daleko, vrijeme nije bilo vrijeme, starost je bila samo udaljeni eho iz neke spilje. Taj mladi idiot, taj budalasti sadist, nije ni slutio da će jednom

žnjeti što je posijao.

— Prošle noći — reče Barton u dvadeset i prvoj. — Sjedio sam sam u jednom kinematografu u pustom gradu. Pustio sam jedan prastari film s Laurelom i Hardyjem. Oh, kako sam se slatko nasmijao.

— Da.

— Imam ideju. Snimio sam svoj glas tisuću puta na jednu traku. Emitirana iz jednog grada zvučala je kao da galami tisuću ljudi. Vrlo ugodna galama mase. Udesio sam tako da se čuje kako se zatvaraju vrata, kako pjevaju djeca, svira glazba. I kada ne gledam kroz prozor sve je u redu. Ali ako pogledam odmah je iluzija razorena. Čini mi se da osjećam osamljenost.

Starac reče:

— To je bio samo prvi znak.

— Što?

— To je bilo prvi put da si priznao da se osjećaš osamljenim.

— Eksperimentirao sam s mirisima. Kada sam hodao praznim ulicama iz kuća je dopirao miris pržene šunke s jajima, fileta, pržene ribe. I sve sam to uspio postići strojevima.

— Čista ludost!

— Već sam umoran. — Odjednom starac spusti slušalicu. Bilo mu je previše. Prošlost ga je obrvala...

Klateći se, krenuo je stepenicama na ulicu.

Grad je bio u tami. Nisu više gorjela neonska svjetla, niti se čula glazba, nije se osjećao zanosan miris iz kuhinja. Već odavna je napustio fantaziranje mehaničkim podražavanjem života. Slušaj!!! Jesu li to koraci? Miris? Zar to nije pita od jagoda? Sve mu je to već izišlo na nos.

Prišao je kanalu u kojem su se ogledale zvijezde u namreškanoj vodi.

Ispod ustalasale vode, u redu kao jato riba, rdala je sada četa robota što ih je on konstruirao prije mnogo godina kako bi razbio svoju usamljenost, a onda ih je svjestan svoje ludosti komandom jedan, dva, tri, natjerao da odmarširaju u dubine kanala dok su se iz njih dizali mjehurići kao iz boca. Potamanio ih je i nije pri tome osjećao nikakvu žalost.

Tiho je zazvonio telefon u obližnjoj kolibi.

Pošao je prema kolibi ali je telefon prestao zvoniti.

U još jednoj kolibi malo dalje zazvonio je ponovo telefon kao da je netko znao da će on proći pored nje. Počeo je trčati. Zvonjenje je ostalo za njim. Ali zvonjava ga je dočekivala iz kuća pored kojih je trčao! Jurio je dalje. Opet telefon.

— U redu, dolazim, dolazim! — vikao je iscrpen.

— Halo, Bartone.

— Što želiš!

— Usamljen sam. Živim tek onda kada govorim. Zato moram govoriti. Ne možeš me zauvijek ušutkati.

— Ostavi me na miru! — reče starac zgranut. — Oh, moje srce!

— Ovdje je Barton s dvadeset četiri godine. Prošlo je još nekoliko godina čekanja. Nešto malo usamljenijih. Pročitao sam »Rat i mir«, pio sam šeri, vodio sam jedan restoran, sam kao konobar, kao kuhar, kao zabavljač. Večeras ću pustiti jedan film u Tivoliju...

— Prestani me zvati jer ću te inače ubiti!

— Ne možeš me ubiti. Prvo me moraš pronaći!

— Pronaći ću te!

— Zaboravio si gdje si me sakrio. Ja sam posvuda, u kućama, u vodovima, kulama, ispod zemlje! Hajde, pronađi me! Kako bi ti to nazvao! Telecid? Ubojstvo? U stvari ti si ljubomoran. Ljubomoran si što postojim ja s dvadeset i četiri godine, bistra pogleda, snažan, mlad. U redu, starce, to je rat! Između nas! Između mene! Čitave čete nas, svih dobi protiv tebe koji si jedini stvaran. Hajde, samo naprijed, navijesti rat!

— UBIT ČU TE!!!

K L I K i tišina.

Zgrabio je telefon i izbacio ga kroz zatvoreni prozor na ulicu.

* * *

Usred hladne noći kretao je automobil kroz duboku dolinu. Ispod njegovih nogu na podu automobila ležalo je nekoliko revolvera, pušaka, poluge dinamita. Grmljavinu motora osjećao je kroz svoje onemoćale noge.

Pronaći ću ga, razmišljao je, i uništiti ga, sve njih. Oh kako se to moglo meni dogoditi?

Zaustavio je auto. Neki nepoznati grad ležao je dolje osvijetljen svjetlošću dvaju mjeseca. Vjetra nije bilo.

Zgrabio je hladnu pušku hladnim rukama. Nanišanio je na zgrade, na kule, na kolibe. Gdje je bio skriven taj glas? U kuli? Ili možda tamo! Tako je mnogo godina prošlo. Divlje je okretao glavu čas amo, čas tamo.

Podigao je pušku.

Srušio je kulu jednim hicem.

Sve moram porušiti, pomislio je. Sve kule ovoga grada moram sravniti sa zemljom. Zaboravio sam. Davno je to bilo. Automobil se kretao ulicom. Jedan je telefon zazvonio. Pogledao je u napušteni bife. Opet jedan telefon zazvoni.

S pištoljem u ruci metkom u bravu otvori vrata i uđe..

K L I K.

— Halo Bartone? Samo jedno upozorenje. Ne pokušavaj uništiti sve kule i raznijeti sve zgrade. Time ćeš sam sebi staviti omču oko vrata. Razmisli...

K L I K.

Izišao je iz telefonske kabine. Polagano je krenuo ulicom i slušao kako telefonske kule šume u zraku, žive još netaknute. Zurio je u njih i onda je odjednom shvatio.

Nije mogao uništiti kule. Zamislio je da bi neka raketa, svemirski brod mogao stići sa Zemlje, to je dakako apsurdna ideja, ali pretpostavimo da stigne noćas, sutra, idući tjedan? Spusti se na drugoj strani planete i pokuša telefonom dozvati Bartona te ustanovi da su linije mrtve?

Barton spusti pištolj.

— Svemirski brod neće više nikada doći — raspravljao je tiho sam sa sobom. — Prestar sam. Prekasno je.

Ali pretpostavi da dođu a ti to nikada nećeš saznati, pomislio je. Ne, moraš držati sve linije ot orenima. Ooet zazvoni jedan telefon

Tupo se okrenuo. Vukući umorno noge dođe do bifea i podiže slušalicu.

— Halo — reče neki strani glas.

— Da, molim — odvrati starac. — Ne smetajte me više.

— Tko je to, tko je tamo? Tko je to? Gdje ste? — vikao je glas s druge strane.

— Čekajte malo. — Starac se zaljuljao. — Ovdje je Emil Barton, tko je tamo?

— Ovdje je kapetan Rockwell, svemirski brod Apolo 48. Upravo smo stigli sa Zemlje.

— Ah, ne! NE!

— Jeste li još tamo, gospodine Bartone?

— Ne, ne, to ne može biti.

— Gdje ste sada?

— Lažete! — Starac se naslonio na zid kabine. Oči su mu bile zamagljene. — To si ti Bartone, praviš budalu od mene. Opet mi lažeš!

— Ovdje kapetan Rockwell. Upravo smo se spustili. U New Chicagu. A gdje ste vi?

—. U Green Villeu — promucao je. — To je nekih sedam stotina kilometara od New Chicaga.

— Bartone, možete li doći ovamo?

— Š T O?

— Moramo popraviti naš svemirski brod. Let nas je premorio. Možete li nam pomoći?

— Da, oh DA!

— Mi smo na polju izvan grada. Možete li stići do sutra?

— Da li...

— Da, što je?

Starac je držao slušalicu u rukama kao mrtvu ribu.

— Kako je dolje na Zemlji? Kako je New York? Je li rat završio? Tko je sad predsjednik? Što se dogodilo?

— Imat ćemo mnogo vremena da o tome čavrljamo kada stignete.

— Je li sve u redu, mislim na Zemlji?

— Sve je u redu.

— Hvala bogu. — Starac je zamišljeno zurio u slušalicu.

— Jeste li sigurni da ste vi kapetan Rockwell?

— Prokletstvo, čovječe, pa što je vama?

— Oprostite!

Objesio je slušalicu i pojurio.

Ovdje su, poslije mnogo godina, nevjerojatno, njegovi sa ljudi tu, oni će ga vratiti na Zemlju, rođenu zemlju s morima, plavim nebom i planinama.

Pokrenuo je kola. Vozit će cijelu noć. Vrijedno je riskirati, da već jednom vidi svoje ljude, da se s njima rukuje, da ponovo čuje ljudski glas.

* * *

Vozilo je grmjelo putem.

Taj glas. Kapetan Rockwell. To ne bi mogao biti on otprije četrdeset godina. Nikada nije snimio tako nešto. Ili možda ipak jest? Možda u jednom trenutku depresije, u trenutku kad ga je obuzeo otrovni cinizam. Da li je jednom načinio snimku o lažnom slijetanju neke izmišljene rakete, svemirskog broda i posade?

Trgnuo se i odmahnuo glavom. Ne. Bio je samo sumnjičava budala. Sada više nije bilo vremena da sumnja. Mora se voziti cijelu noć s mjesecima ovog planeta nad sobom. Kako će se veseliti kada se sretnu!

Sunce se diglo nad horizontom. Bio je strahovito umoran, zdvojan, srce mu je htjelo iskočiti iz grudi. Rukama je čvrsto stiskao upravljač. Nije ga htio prepustiti automatskom vozaču. Jedna mu se misao strašno sviđala kada je pomišljao na posljednji telefonski poziv.

— Halo, mladi Bartone, ovdje stari Barton! Danas odlazim na Zemlju! Spašen! — Nasmiješio se umorno.

Dovezao se do predgrađa New Chicaga u sumrak. Izašao je iz vozila i zastao promatrajući raketodrom, trljajući umorne oči.

Svemirski raketodrom bio je prazan. Nitko mu nije potrčao u susret. Nitko nije pružio ruku da se rukuje s njim, da se smije, da viče.

Osjetio je kako mu srce teško udara kao malj. Poznavao je tamu i osjećaj padanja kroz svemirski prostor. Zateturao je prema pristanišnoj zgradi.

Unutra je šest telefona stajalo u jednom redu.

Čekao je gušeći se.

Napokon: zvonce.

Uzdrhtalom rukom podiže slušalicu. Jedan je glas rekao:

— Pitao sam se hoćeš li stići ovamo živ. — Starac ništa ne odgovori. Stajao je nijem sa slušalicom u ruci. Glas je nastavio: — Kapetan Rockwell se javlja na dužnost. Koje su vaše naredbe, gospodine?

— Opet T I! — zaurlao je starac.

- Kako je s tvojim srcem, starče?
- NE!NE!

— Moram te nekako ukloniti, kako bih mogao živjeti sam, ako snimku možemo nazvati životom.

— Odlazim sada, i nije me briga nizašto — odgovori starac. — Sve ću uništiti dok ne budem siguran da si i ti mrtav.

— Nemaš više te snage. Što misliš zašto sam te namamio da putuješ tako brzo? Zato što je to tvoje posljednje putovanje!

Starac osjeti kako mu se steže srce. Nikada više neće stići u neki drugi grad. Rat je bio izgubljen. Srušio se u naslonjač i teško uzdahnuo. Bacio je pogled na ostalih pet telefona. Kao na nečiji signal svih pet je odjednom zazvonilo! Kao da su zakreštale neke ružne ptice!

Automatski prijemnik poskoči.

Prostorija je odzvanjala.

— Bartone, Bartone. Hej Bartone!

Zdrobio je jednu slušalicu rukom. Tresao ju je ali ona mu se još uvijek smijala u lice. Tukao ju je, udario nogom. Smotao je žicu kao zmiju među prste i prekinuo je.

Uništio je još tri telefona. Odjednom je nastala tišina.

Kada je njegovo umorno tijelo napokon otkrilo stvar koju je dugo vremena držao tajnom, činilo se kao da ga je to otkriće slomilo definitivno. Oči je širom otvorio. Usta su mu se sama od sebe rastvorila. Školjke ušiju počele su mekšati poput voska svijeće. Pritisnuo je rukama prsa i pao. Ležao je nepokretan. Disanje mu je bilo slabije i napokon se zaustavilo. Srce također.

* * *

Poslije dužeg vremena zazvonila su dva telefona. Negdje se neki relej ukopčao. Dva glasa na telefonu bila su spojena.

— Halo, Bartone?

— Da, tu je Barton.

— Meni su dvadeset i četiri.

— Meni dvadeset i šest. Obojica smo mladi. Što se dogodilo?

— Ne znam. Slušaj malo.

Soba tiha, bez ikakva zvuka. Starac se nije ni pomakao na podu. Vjetar je puhao kroz otvoren prozor. Zrak je bio prohladan.

— Možeš mi čestitati, Bartone, ovo je moj dvadeset i šesti rođendan.

— I ti meni. Danas je moj dvadeset i četvrti rođendan.

— Čestitam, čestitam!

Glasovi su počeli pjevati zajedno o rođendanima, a zvuk tih glasova razlijegao se kroz prozor i polagano gubio po ulicama mrtvoga grada.

(Objavljeno prema dogovoru s GPA München)

6x veliki mali SF

Ovih šest pripovijesti mali su presjek kroz stvaralaštvo znanstvene fantastike medu piscima naroda koji nisu »velike SF nacije«. Tu su priče iz Japana, Mađarske, Italije, Švedske, Rumunjske i Francuske. Sve su one na svoj način vrijedne SF minijature, duhovite i čitke, a možda bi posebno trebalo nešto reći o mađarskoj priči »Teorija glabella«: njezin autor Istvan Szomohazi živio je od 1864. do 1925. godine — a ovu je priču napisao davno prije pokretanja prvoga u svijetu znanstveno-fantastičnog časopisa... Težinu te konstatacije čitatelj te shvatiti tek pošto pročita priču. A Christine Renard, Francuskinja, po zanimanju je liječnica... Nema li njezina pripovijest i autobiografskih crta? Na to pitanje radije ne bismo odgovorili...

Šiniči Hoši: BOKKO CHAN

BOKO-ČAN

Robot je bio pravo remek-djelo. Ženski robot. Onaj koji ga je izradio uspio mu je dati savršenu ljepotu. Nije propuštena ni najmanja sitnica koja djevojku čini zavodljivom. No činilo se da je malo stidljiva i previše čedna. Ali niste li zamijetili da čedan izraz može još više istaći ljepotu?

Nitko još nikad dosad nije izradio takvoga robota. Bilo je besmisleno izrađivati robote za jednostavne poslove koje, po istu cijenu, može obaviti stroj ili kvalificirani radnik kojih je bilo napretek u oglasima.

Vlasnik bara ipak je konstruirao robota dok je bio u dokolici. Svi znaju da vlasnik bifea ne pije u svojem lokalu jer drži da je alkohol komercijalna roba i da je nelijepo ako to njemu služi za privatnu upotrebu. Okorjeli pijanci što su postojano posjećivali bife omogućili su mu da ostvari svoju maniju: stvaranje robota, zavodljivoga ženskog robota.

Nije štedio novac da bi usavršio robota jer mu je on bio jedina strast. Robot je imao tako finu kožu da se ona jedva razlikovala od prave kože neke žene. Robotica je, iskreno rečeno, bila zavodljivija nego mnoge prave žene u okolici.

Vlasnik bara dao joj je ime Boko-Čan i smjestio je na taburet iza šanka, kako je mušterije ne bi vidjele izbliza, jer bi se pažljivijim promatranjem moglo opaziti da je to stroj.

I jednog se dana nova djevojka pojavila u bifeu i svi su je gosti srdačno pozdravili. Ona se ponijela zadovoljavajuće. Nitko, ipak, nije opazio da je ona robot.

— Kako se zoveš, lutkice?

— Boko-Čan.

— Koliko ti je godina?

— Još sam mlada.

— Dakako, to se vidi. Ali koliko ti je godina?

— Još sam mlada.

— Koliko proljeća imaš ljepotice?

— Još sam mlada.

Gosti su bili previše pristojni i promijenili bi temu.

— Imaš tako lijepu haljinu.

— Imam tako lijepu haljinu — odgovarala bi ona.

— Mogu te nečim ponuditi?

— Možeš me nečim ponuditi.

— Može džin?

— Može džin.

Boko-Čan nikad nije odbila čašicu pića. Ipak, nikad se nije opila.

Novost se brzo proširila po okolici: u bife je došla nova djevojka, krasna, mlada, razborita, zanimljivo razgovara. Broj gostiju se povećao i svaki je neko vrijeme proveo u razgovoru s dražesnom Boko-Čan, čavrljajući s njom i pijuckajući. Svima se sviđala.

— Kojega od nas najviše voliš?

— Kojega od vas najviše volim?

— Voliš li mene malo?

— Volim tebe malo.

— Da pođemo u kino? Kad si slobodna?

— Da pođemo u kino, kad sam slobodna...

— Kad?

Svaki put kad netko postavi Boko-Čan pitanje na koje ona ne može odgovoriti, ona daje znak vlasniku bara i on se odmah umiješa:

— Hajde, gospodo, zar vas nije sram zanovijetati maloj? Poslije ovoga vlasnikova prigovora gost se više ne bi mogao pokazivati galantan pa bi se povlačio.

U podnožju Bako-Čan bila je mala slavina. Budući da je vlasnik bio škrt, otvarao bi od vremena do vremena tu slavinu i istočio bi iz robota sav alkohol koji je popila Boko-Čan, pa bi ga poslužio gostima kao koktel. Gosti to dakako nisu, znali. I dalje su hvalili robota, njezinu mladost i ljepotu, stabilnost karaktera. Cijenili su kod nje što im ona nije laskala, što se nije opijala premda je mnogo popila. I popularnost Boko-Čan je rasla, a time i broj gostiju.

Među mnogim obožavaocima Boko-Čan jedan se mladić smrtno zagledao u nju. Njegova je strast bila tolika da je dolazio u bife svake večeri, pokušavao nagovoriti djevojku da izađe s njim, ali uzalud, jer ona se nije udostojala ni da mu odgovori. Zbog takvoga je postupka izgubio glavu. Da bi je impresionirao, ludo je trošio novac. Skupo ga je stajalo posjećivanje bifea. Kad mu je vlasnik na kraju predao račun, dug je bio tako visok da ga nije mogao podmiriti, pa je pokušao pokrasti svoga oca. On ga je, međutim, uhvatio na djelu i priredio mu žestoku scenu. Na kraju je pristao da mu dade novac, pod uvjetom da više ne stupi nogom u bife, osim jedanput: samo da plati dug. Mladić je znao da je to njegov posljednji posjet. Pio je više nego obično i razgovarao s Boko-Čan.

— Više se neću vratiti.

— Više se nećeš vratiti — odvrati ona.

— Jesi li žalosna?

— Ja sam žalosna.

— Nisi! Svejedno ti je!

— Svejedno mi je.

— Ti nemaš srca.

— Ja nemam srca.

— Ti ćeš umrijeti.

— Ja ću umrijeti.

Mladić izvadi iz džepa bočicu s otrovom i ulije ga u čašu, pa je pruži Boko-Čan.

— Hoćeš li popiti?

— Popit ću — pristane ona. Boko-Can ispije čašu s otrovom naiskap.

— Idi do vraga! — reče mladić.

— Idem do vraga.

Mladić podmiri dug kod vlasnika i izgubi se u noći. Budući da je vlasnik sada primio priličnu svotu novca, a i približavalo se vrijeme zatvaranja lokala, on je gostima ponudio piće na svoj račun.

— Ispijte, prijatelji! Ja častim! — nudio je vlasnik. — Sasvim novi koktel! Reći ćete mi svoje mišljenje! — I vlasnik lokala nudio je gostima piće iz slavine pod nogama Boko-Čan, od pića koje je robotica popila toga dana.

Gosti su ispijali čaše i nazdravljali vlasniku, koji je u njihovu čast ispijao svoju čašu.

Te noći se svjetla u lokalu nisu gasila. Nitko nije izašao, a iznutra se nije čuo nikakav razgovor osim radija koji je prigušeno svirao do trenutka kad je najavljivač svojim slušaocima zaželio laku noć.

— Laku noć — odvratila mu je Boko-Čan kao što i pristoji dobro odgojenom robotu.

I čekala je da joj se netko obrati i da može razgovarati

Preveo Božidar Stančić

István Szomohazi: A GLABELLA ELMÉLET

TEORIJA GLABELLA

Jednog zimskog predvečerja doktor Dömjen, sveučilišni profesor anatomije svjetskog glasa, neobično se vladao: zviždeći i plesnim koracima napustio je kliničku dvoranu za seciranje. Na kraju hodnika izvadi svoju već poslovičnu crnu cigaru i vedra, pomalo lukava izraza lica zapali sumporaču na zidu klinike. Onda se odšeta do paviljona za asistente i snažno zakuca na velika orahova vrata.

— Slobodno! — povikaše asistenti koji su se predano kartali.

— Je li ovdje Szénás? — uzvikne raspoloženi profesor.

— Jest, profesore, vama na raspolaganju — oglasio se muški glas.

Profesor Dömjen baci ironičan pogled na smetene igrače, a zatim im je — smiješeći se — domahnuo.

— Ne dajte se smetati, samo nastavite svojim kontrama i rekontrama. Szenas — obrati se mladom plavokosom čovjeku s naočalima — ako večeras nemate pametnijeg posla svratite k nama, na šalicu kave i cigaru...

— Vrlo rado, profesore — odvrati asistent uz poklon. Stari anatom krenu iz asistentske sobe, ali se na vratima još jednom okrene.

— Takve ćete stvari čuti večeras — reče trljajući dlanove — da će vam pamet stati! A sada, zdravo djeco...

Doktor Dömjen sjedne na tramvaj i odveze se do ugla Elizabetina trga pjevušeći stare pjesmice. Nekoliko koraka dalje bijaše njegov stan i glasoviti profesor poslije nekoliko trenutaka pritisnu električno zvonce.

Vrata mu otvori jedra, mlada smeđokosa žena s rupcem na glavi i pahaljkom u ruci, koja je prije pogledala kroz okance na vratima.

Doktor Dömjen laskajući pomilova revnu domaćicu.

— Sto mu gromova, pa tu još traje jutarnje pospremanje. No, dobro bi bilo pospremiti sobe, večeras sam pozvao gosta.

— Ma koga? — upita mlada žena jogunasto.

— Szénása, mog asistenta.

Doktorova supruga slegnu nemoćno ramenima.

— Gosta, a ne znam gdje da stavim psihu i postavim trpezu! Svi stolci su na stolovima, a ormar za knjige upravo čisti sobarica. Voljela bih znati gdje ćete posjesti gosta u ovom biblijskom kaosu...

— Poskidat ćete stolce sa stola i na njemu napraviti mjesta za tri kavske šalice. Konačno, Szénás nije neki stranac pa da se pred njim treba sramiti.

Doktor Dömjen pobjegne zatim u svoj laboratorij gdje ga nekoliko kostura ljudskih i praživotinja dočeka u neobičnim kostimima. Na

jednom rebru mastodonta visi salveta s izvezenim čudnim natpisom: »Tatin ljubimac«. Na ključnoj kosti nekog ratnika iz 16. stoljeća vise plave flanelske krpe, a strašna lubanja na pisaćem stolu bila je puna »šmirgla« i sredstava za čišćenje srebra.

Zgrozivši se, profesor Dömjen promatrao je taj neobični prizor i s punim uvjerenjem promrmljao:

— Nema goreg od čistunske ženskadije...

Zatim je glasoviti profesor anatomije otišao udvarati jednom crnookom i prćonosom stvorenju: Eržiki Dömjen, koja je u susjednoj dječjoj sobi upravo održavala žur sa svojim lutkama. Odavde se vratio u blagovaonicu gdje ga je supruga već čekala u zgodnoj kućnoj haljini za bijelim stolom...

* * *

— Djeco — uskliknuo je anatom svjetskog glasa kad je Szenas posrkao kavu — djeco, sada dobro naćulite uši: svi anatomi stare Evrope puknut će od zavisti. Danas poslije podne pronašao sam ono što sam bezuspješno tražio petnaest godina: nepogrešivi zakon nasljeđivanja, prema kojem su Darwinova obrazloženja obični dječji snovi. Ja sam sigurnost, Darwin je mutno nagađanje. Dugih petnaest godina tražio sam na ljudskom tijelu onu točku na kojoj se može pozitivno konstatirati njegovo porijeklo. Što ste do sada znali, koji je to bio točni zakon što je vodio zaključivanju? Prazna teorija, mjehurići od sapunice. Mogli ste pročitati cijelu medicinsku literaturu a da ne nađete ništa o onoj vanjskoj zajedničkoj crti koja vidljivo spaja oca i sina. Do danas je bilo tako, od sutra ću u mnoštvu od deset tisuća s lakoćom pronaći ono dijete koje može nositi vaše ime po prirodnom pravu. Kakve li perspektive za promjenu društvenog života; ruši se prijevara, laž te tisuće bračnih makinacija, komplikacija i dvoličnosti! Sretno potomstvo saznavat će za prevarene muževe samo iz Sardonovih drama, a posljednja nevjerna žena može već sutra otići u samostansku ćeliju...

Oduševljeni profesor Dömjen prinese šalicu s kavom ustima, a doktor Szenas ga pomalo ganut upita:

— A koja je to točka?

— Glabella, poštovani prijatelju, glabella, odnosno sistem čvoruga čeone kosti. Glabella mi nedvojbenom sigurnošću odaje zakonito porijeklo. Nekoliko vještih mjerenja na glabelli i između deset tisuća klinaca izabrat ću vam dijete koje je naslijedilo vaš krvotok i živčani sistem...

— Vi ponovo sanjate! — oglasi se Dömjenova žena pomalo hladno.

— Sanjam? Petnaestogodišnje predano istraživanje potvrđuje pravilnost moje teorije. Glabella ne vara, poštovani prijatelju, glabella je sigurna kao smrt. Između osamsto deset pozitivnih slučajeva do sad

nije bio ni jedan koji ne bi potvrdio moju teoriju nasljeđivanja...

— A na kome ste iskušali vašu teoriju? — pitala je lijepa žena znatiželjno.

— Na kome? Na zamorcima, poštovana, na poštenim samopožrtvovnim zamorcima. I možete vjerovati da se zamorci mogu ponositi svojim bračnim životom, jer glabella pjeva himne o moralu zamorkinja.

Doktor Szénás prčkao je oko svojih plavih brkova da prikrije zbunjeni osmijeh.

— Ako profesor neće smatrati arogancijom, rekao bih da se petnaest godina zabavljao znanstvenom pričom...

— Pričom? — poviče profesor Dömjen raspoloženo. — U znanosti nema priča, prijatelju, jer pravi znanstvenik može imati samo jednu lozinku: Dokaži ili odstupi! Ja ću sa svoje strane rado dokazati i time na teoriju glabella istaći zastavu pobjede. Uostalom, ostavimo nepotrebno pričanje: popušimo sada cigaru u čast napretka nauke...

Kada su liječnički listovi objavili svijetu senzacionalnu Dömjenovu teoriju, stari Hautler, istaknuta glava druge grupe liječnika, pozvao je k sebi mladog reportera s kojim je običavao konferirati u opasnijim trenucima. Što su znanstvenik i novinar pričali, to će vjerojatno ostati vječna tajna, ali je činjenica da je »Budimpeštanski vjesnik« u jednom od narednih brojeva objavio:

»Glasovitom anatomu profesoru Dömjenu pripada čast da je osnovao novu književnu vrstu o kojoj se — osobito u stručnim liječničkim krugovima — sada vrlo mnogo priča. Evropski znanstvenik stvorio je takozvanu naučnu bajku, jer teorija glabella jedva da ima veću naučnu vrijednost od narodnih umotvorina — to može znati jednako svaki znanstvenik kao i laik. Priča se da je poštovani stari gospodin iskušao svoju teoriju na osam stotina zamoraca. Ali, da li mu je palo na pamet da iskuša i na čovjeku? S naše strane jedva vjerujemo. Konačno, od starih vremena znanstvenici imaju pravo zaboraviti na stvarni život.«

Vijest je izazvala veliku senzaciju u dvoranama klinike i budući liječnici s uzbuđenjem su čekali svog glasovitog profesora živo raspravljajući o tome da li bi sveučilišna mladež trebala zauzeti stav »dolje« ili »živio«. Profesor Dömjen, koji je inače volio projuriti prije predavanja po pločicama hodnika, sada je pozvao k sebi doktora Szénása koji je švrljao u bijelom ogrtaču.

— Ako dođete uvečer — reče mu mašući s novinama u ruci — na pravu ću vrijednost reducirati ovu nečuvenu glupost...

— Dakle, slušajte — reče stari profesor kad su se opet našli u

blagovaonici. — Najprije ću izmjeriti moju glabellu, a onda ću obaviti točna mjerenja na Eržiki Dömjen. A kako bi bila uočljiva nasljedna razlika, vaša glabella vaše milosti bit će također uzeta u okvir pokusa...

Dömjenova žena, koja je do sada pažljivo slušala, nervozno poskoči.

— Valjda ne smatraš zamorcem svoje vlastito dijete? — poviče uzbuđeno.

— Ma nemoj — odvrati profesor ravnodušno — ta, valjda ne misliš da ću joj mjerenjem nanijeti bol!

Lijepa žena jogunasto se udalji, a profesor zatim spretno izmjeri tri različite glabelle. Eržika se zabavljala za vrijeme mjerenja, ali je doktor Szenas zasiktao od muke.

— Pa valjda vas nisam ubo u čelo? — upita profesor zabrinuto.

— Baš jeste... uboli ste šestar...

Profesor Dömjen tada poče računati rezultate i, kako se čini, naišao je na nešto neobično, jer mu se čelo orosilo velikim kapljicama znoja. Računao je više od pola sata, nakon čega mu se iz grudi izvi teški uzdah.

— Onda? — pitao je iznenađeno doktor Szénás. Stari profesor je glasno psovao.

— Onaj tipus — reče zatim sumorno — ono škrabalo više zna nego ja. Teorija glabella ne može se primijeniti kod dvonožaca... Eržikina glabella više nalikuje na vašu, nego na moju... Sto mu gromova, kako se čini moram početi iz početka petnaestogodišnji posao! A mogao sam se zakleti da je moja teorija točna.

Nekoliko minuta potraj a neugodna tišina. Doktor Szénás je u brzom tempu njihao Eržiku na svom koljenu. Profesor Dömjen odjednom slegne ramenima:

— Konačno — reče rezignirano — konačno, nije ovo prvi slučaj da se neki znanstvenik zabunio...

Preveo Zlatko Glik

Mauro Antonio Miglieruolo: IDEALE

IDEALNA ŽENA

PRVI DAN

15.00 — Probušio sam rupu u vratima koja, kao što sam se i nadao, vode u spavaću sobu moje plavokose susjede.

16.00 — Još nije stigla. Zašto? Zašto ne dolazi? Ovo je prvi put otkako je unajmila susjedni stan da ne dolazi na vrijeme. Zlovoljan sam. Što se moglo dogoditi?

16.15 — Zbunjen sam, hvata me strah. Da li ju je netko zadržao? Možda je pošla u kino s mladićem? Nemojte misliti da sam ljubomoran: znam da će prije ili poslije pronaći nekog prijatelja. Možda je već i našla. Ali, znate, ne bih htio da se udalji od mene.

16.18 — Ona je ovdje. Ne može se reći da je baš prava ljepotica. Lice joj je previše obično: smireno i čedno. Kao u bilo koje djevojke. Ali njezino tijelo! Senzualno, zanosno. Simbol seksa! Kad je samo gledam kako korača, srce mi počne jače lupati i treperim od emocija. Zavrijedila je da je se gleda.

16.21 — Svlači se. Ne mogu izdržati. Kakva raskoš!

16.22 — Ali što to ona radi? Prokletstvo, začepila je rupu! Ne shvaćam kako ju je otkrila.

DRUGI DAN

15.00 — Jučer je moja žudnja ostala nezadovoljena. Tek što sam je ugledao, gotovo golu, samo u majušnom ljubičastom kombineu (kad samo pomislim na to hvata me omaglica), a zavjesa je već pala.

15.16 — Izbušio sam drugu rupu.

15.20 — Posjetili su me predstavnici Svemirske propagande. Traže dobrovoljce (mentalno zaostale) koje bi postavili u odlične zamke po svemirskom prostoru. (Ne volim međuplanetarna putovanja.) Kakvi lupeži! Mafija, ni više ni manje, mnoštvo papira, olovaka i premija za angažiranje. Izbacio sam ih van (barem u mislima).

15.35 — Oni su uporni. Poslali su mi neku ženu. Dobar komad djevojke, nasmiješena, ali nije uspjela da zaboravim svoju lijepu plavušu.

15.50 — Otišla je gunđajući. Nisam joj se ni pokušao približiti premda me očigledno mamila. Srce je moje kod plavuše. Ljudi iz Svemirske propagande služe se zaista ogavnim metodama.

15.55 — Zašto su baš mene odabrali? Znam, dakako, da sam mediokritet. Plašljiv sam, čak bolećivo sa ženama (ali me nije takva plašljivost odvratila od one poslane žene). Možda je to zbog moga sanjalačkog temperamenta.

16.00 — Čujem svoju susjedu. Stajem pred rupu na vratima.

16.01 — Evo je. Ušla je u svoju spavaću sobu i sad će se svući.

16.05 — Ona ima nešto različno od drugih žena. Nema u njoj taštine. Nisam opazio da se zadržava pred ogledalom ds bi se divila sama sebi i prepustila se sitnim manirama i narcisoidnim osmijesima tako čestim u djevojaka. Tko zna ima li ona razloga da se divi sama sebi pred ogledalom?

16.08 — Ali što radi? Zašto se ne svlači?

16.09 — Rupa! Do vraga! Začepila je rupu!

TREĆI DAN

11.00 — Već peti put posjećuju me ljudi iz Svemirske propagande. Ovaj put su mi poslali nekoga žilavog tipa, otmjenog i blagoglagoljivog. Pripovijedao mi je zanimljive stvari. »Vi ste čovjek koji je sposoban ostati sam u uskoj kabini svemirskog broda mjesecima«, rekao je. »Fizički biste više vegetirali nego živjeli, ali biste mogli uživati sve užitke kao i drugi ljudi. Živjeli biste kao u snu. Trebao bi vam samo vanjski stimulans radi pokretanja mehanizma unutrašnjeg života.« Nisam ga više htio slušati. Izbacio sam ga jer sam ustanovio da govori istinu.

15.00 — Probušio sam novu rupu samo nekoliko centimetara od poda. Da bih je vidio, moram leći na pod. Teško će otkriti takvu zamisao.

15.31 — Kiša pada. Službenici Meteorološkog zavoda zacijelo su dobili mnogo protestnih poziva. Moja plavuša kasni.

15.33 — Došla mi je neka ideja i osjećam potrebu da pišem. Evo: imamo li prava da narušavamo nečiju intimu? Ako je odgovor negativan, može li se reći da, pokušavajući iznenaditi ženu kad je gola, narušavamo njezinu intimnost, kad znamo da, na kraju krajeva, žene čine sve da bi nam se pokazale?

15.35 — Slijedim svoju misao: ima li netko prava da se zatvara u sebe i isključuje svaki dodir sa svojim bližnjima, da sakriva svoju ličnost i pokazuje samo fasadu? Pođimo još dalje: smijemo li dopustiti našem ponosu da niječe svaku mogućnost komunikacije? Je li taj ponos jedina barijera između ljudskih bića? Nije li strah druga? A oprez? A jezik? Ne bi li bilo logičnije i jednostavnije da ja posjetim svoju susjedu i otkrijem joj svoju ljubav i želju?

15.38 — Smatram da je najbolje prekinuti svako razmišljanje.

15.45 — Da bi me kaznili za moje oglušivanje, ljudi iz Svemirske propagande pobrinuli su se da me istjeraju. Stanovat ću u manjem stanu: soba, kuhinja i tuš na stubištu. Ne znam zašto su toliko zapeli za to, ali baš me briga. Na kraju mjeseca i moja će se plavuša preseliti i onda... Kreteni!

16.00 — Ona je stigla.

16.05 — Moja je bilježnica nadohvat ruke. Promatram i pišem.

Poslije ću analizirati zabilješke i dojmove.

16.06 — Ona skida suknju.

16.07 — Netko kuca. Neka kuca.

16.08 — Ali oni će razvaliti vrata! Koji se to vrag događa? Neću otvarati!... Urlanje, lomljava! Prokletstvo! Moram na vrata prije nego što pukne skandal.

16.20 — Opet oni! Pa to je pravo proganjanje! Pozvat ću Društvo za zaštitu građanskih prava... Nisam mu dao vremena da otvori usta. »Slušajte«, rekao sam, »sit sam vaše tajnovite Organizacije za svemirsku propagandu. Prvoga koji odsad pokuca na moja vrata ispratit ću puškom.« Tako sam barem htio reći. Nisam imao hrabrosti. Ponudio sam svoga posjetioca da sjedne i saslušao njegovu propovijed.

16.24 — Time sam propustio spektakl. Ali i rupa je bila začepijena. Mala plavuša nije bila početnica u tim stvarima.

ČETVRTI DAN

15.04 — Ovaj put sam siguran: vidjet ću je. Namučio sam se ali je vrijedilo muke. Sićušna je kamera povezana s mojim televizorom. Tražim mjesto gdje da je postavim.

15.06 — Ne znam kako da otvorim vrata sobe koja nas dijeli. Bojim se da su zaključana.

15.08 — Uspio sam otvoriti vrata.

16.00 — Ona je stigla. Moje je srce u ludom ritmu.

16.05 — Ona se svlači. Mene obuzima toplina.

16.07 — Razočaran sam. Koprena se spustila pred moje oči u trenutku kad se pojavila gola. I ja sam zatim postao hladan, ravnodušan. Udaljio sam se od svoga televizora da bih napisao ove zabilješke. Ne osjećam više nikakvu žudnju.

16.08 — Imam dojam da gledam statuu. Ali moja plavokosa susjeda ipak me nije razočarala. Osjetio sam čudno neko uzbuđenje.

18.00 — Ljudi iz Svemirske propagande još su jednom pokušali. Poslali su mi tako jezičavog čovjeka da sam gotovo oglušio. Udario sam ga (odnosno, želio sam ga udariti). Otišao je govoreći: »Vi biste bili idol žena.«

18.30 — Posjetio me ujak.

18.35 — Zbunjeno je pogledavao vrata.

18.36 — »Što to pišeš?«, — zapitao me.

18.37 — »Gluposti«, odgovorio sam.

18.39 — Opet je pogledao vrata i uzvrpoljio se kao dinosaur.

18.40 — »Reklo bi se da su kao komad sira grojera««, primijetio je.

18.45 — Sada me je stid.

PETI DAN

11.00 — Odlučio sam da ponovo uđem u njezin stan. Osjetio sam želju da pročeprkam po njezinim papirima.

11.05 — Ovo čega sam se prihvatio vrlo je neuviđavno. Mogu li sebi to dopustiti kad sam joj već ukrao nešto — njezinu intimnost? Neka bude što bude, moram poći.

11.22 — Jedina zanimljiva stvar koju sam našao jest niz fotografija astronauta. Pomoću tih slika mogla bi se sastaviti povijest astronautike od početka do naših dana... Raspalila me moja susjeda.

12.00 — Pitam se koliko je mladih djevojaka postalo žrtvama takvoga postavljanja. Milijuni, vjerojatno. Sve zbog tajnovitih junaka koje viđamo na televiziji.

12.01 — Prodat ću svoj televizor.

12.02 — Ipak ga neću prodavati. Sutra je prijenos utakmice.

14.11 — Zao mi je zbog nekorektnog postupka prema ljudima iz Svemirske propagande (u mislima). Jednoga dana morat ću si priuštiti jedno putovanje na Pluton. Zašto da plaćam kad to mogu dobiti besplatno?

14.18 — Vratio sam se u stan plavuše. Ona se zove Laura. Saznao sam to čitajući pismo potpisano njezinom rukom i pripravljeno za slanje na poštu. Ona je između ostalog napisala: »... mogu voljeti samo astronauta.« Pismo je upućeno njezinoj »dragoj sestri«.

14.20 — Počeo sam se nadati da će me netko posjetiti. Želio bih razgovarati.

15.00 — Netko kuca. Ljudi iz Svemirske propagande?

15.01 — Bio je to samo poštar. Hitna pošiljka. Moj mi je ujak poslao nekoliko fotografija. Tri golišave djevojke i pripomena: »Smiluj se onim vratima.« Sve je pokvario.

ŠESTI DAN

11.00 — U jednom sam trenutku rekao: »Hoće li doći oni tipovi iz Svemirske propagande ili neće?« I evo ih, nasmiješenih. Ovaj put trojica.

11.10 — Potpisao sam. Već imaju i moj zdravstveni karton. Nije potrebna nikakva formalnost. Primljen sam. Još danas dobivam uniformu. Pokušat ću se pokazati Lauri.

POSLJEDNJI DAN

16.20 — Čim sam vidio da je ušla, skupio sam hrabrost u obje ruke i noge i pokucao na vrata. Srce mi je strašno lupalo. Otvorila mi je i uputila veseo osmijeh. Zapazila je moju sjajnu, novu uniformu. Tada se ukočila u stavu »mirno«. Jadan ja! Iz njezinih su krasnih usta izašle strašne riječi: »Android-narednik AA-12, služba dobrovoljaca, na službu, gospodine!«... Zaurlao sam kao luđak.

Preveo Boiidar Stančić

Bertil Martenson: DEN FEMTE RESAN

PETO PUTOVANJE

Promatrao ju je, skriven, neko vrijeme, okrenutu prema gimnastičkoj dvorani, na nekoliko metara udaljenosti. Nosila je plavu haljinu, što je odudarala od njezine bronČane boje lica i svijetle kose. Najljepša djevojka koju je ikad vidio. A on je čekao, zgrčen, pitajući se hoće li se usuditi da je pozove. Bio je udaljen od nje samo nekoliko metara, ali i to je bila prava provalija. Bio je uvjeren da će se pod njim srušiti u prašinu izlizani parket ako načini još jedan korak, i on će se naći u bezdanu. Napokon je okončan intermeco. Svi su se počeli vraćati i orkestar je zasvirao prve taktove plesa. Sada...

Izbrojio je do deset i nesigurno zakoraknuo na parket. Još jedan korak. I na svoje veliko iznenađenje ustanovio je da se ništa nije dogodilo. Parket nije popustio. Ali dok joj se približavao, govorio je sam sebi da ga varaju osjećaji. Tiho se približavao, tako da nije čula korake prije nego što je došao sasvim blizu, pa kad se okrenula, u očima joj je zaiskrilo iznenađenje.

Počet ću mucati — pomisli on beznadno dok je skupljao dah da otvori usta. Zamucat ću i neću progovoriti ni riječi. Ona će se samilosno i prezirno nasmijati i netko drugi će je oteti ispred nosa.

— Mogu li vas pozvati...?

Nije zamucao i nitko je nije oteo njemu ispred nosa. Kad ju je pogledao u oči, odjednom je napetost popustila. Ona se nasmiješila i pristala. Ali upravo kad ju je obujmio oko struka, upravo kad je orkestar počeo svirati, on je negdje daleko, vrlo daleko negdje u dubini sama sebe začuo nekakvu zvonjavu. Znak za uzbunu. Neki predosjećaj. Sve se oko njega zamagli i ona nestane iz njegova naručja poput zraka...

Buđenje je uvijek takvo. Gubitak i bol, i uvijek ta beskrajna i nepodnošljiva zvonjava što ga je probadala poput noža.

Ležao je i zbunjeno gledao u strop kojemu nije mogao pogoditi pravu boju. Ležao je na krevetu, a malo prije je u svome naručju držao najljepšu djevojku koju je ikad vidio.

Sada mu je trideset godina, a tada mu je bilo samo sedamnaest. Preplavi ga val uspomena kao hladan tuš, odnoseći posljednje komadiće uspavane omaglice. Zamumljao je i osjetio bijes i razočaranje.

Nalazio se u svemirskom brodu usred zvijezda, ali malo prije je bio na plesu u svojoj školi u Springfieldu u Illinoisu, kao prije trinaest godina.

Sanjao je i probudio se zbog zvonjave.

Zvonjava. On se ukoči. Nešto se događa nenormalno, ali on nije mogao reći što. Znao je samo da to ima veze sa zvonjavom. Nešto što se nije smjelo dogoditi. Zvono ne počinje zvoniti osim ako...

»Kad se nešto pokvari. Događa se nešto nenormalno.«

Ako su ga strojevi probudili, znači da ne mogu riješiti neku teškoću. A kad se oni ne mogu suočiti s nekom teškoćom mora se intervenirati.

Njegove su se ruke počele micati automatski, rutinski, uvježbano. Povukle su ručice i uređaj za masažu uz šum se digao i uvukao igle. U isti trenutak zvonjava utihne, kao da je ustanovila da joj je signal netko čuo i da je završen njezin zadatak.

On skoči mehanički s kreveta, zapravo antiakceleracijskog ležaja, navuče hermetički kombinezon, te kacigu i provjeri tlak. Zatim pogleda prema ležaju jesu li svjetla induktora za snivanje ugašena. Znak za buđenje morao bi zaustaviti oniro-induktorski uređaj, ali u kritičnim situacijama ništa ne treba prepuštati slučaju. Sve valja prokontrolirati. Sve je to uprogramirano, usađeno u njemu.

Tlak je na indikatoru bio normalan, kao što je i o očekivao. To je također ustanovio mehanički, na osnovi iskustva i navika.

Pošao je prema kontrolnoj kabini, sporo, koliko mu je dopuštao kombinezon. Nije se trebao ničega bojati. Štitio ga je kompleksni mehanizam, rezultat tisućugodišnjeg međuzvjezdanog putovanja, mehanizam spreman na sve eventualnosti s kojima se mogu suočavati, a vjerojatno i za druge stvari što bi mogle iskrsnuti u morama svemirskog inženjera.

Ali bio je bijesan.

Upravo je bio prvi put pozvao djevojku na ples i ona je pristala, a on nije imao priliku da zapleše s njom. Bio je ljutit zbog ovoga buđenja. Onako ljutit prođe pogledom preko uređaja i kazaljki i ne ustanovi u početku ništa nenormalno. Ali zatim pogleda na žaruljicu koja je beznadno treptala crvenim svjetlom. Ona ne bi smjela treptati. Morala bi biti ugašena.

Žarulja je označavala da je neki zaštitni uređaj na brodu uključen. On se približi da vidi oznake. Iznenadi se kako ga je odjednom prošla srdžba. Peta sekcija broda, središnji odio, jezgra broda, razlikovala se od drugih. To znači: iznenadni pad pritiska, sudar s meteorom...

Nije vjerovao svojim očima. Meteor. Nemoguće. I u granicama Sunčeva sustava bio je rijedak meteor koji bi mogao probiti oplatu broda, sve dok se ne naleti na više njih, što bi moglo biti kobno...

Nikada nije čuo da bi se to moglo dogoditi. Odmahnuo je glavom i provjerio ostale instrumente. Većina je pokazivala normalne brojke, a neki nisu pokazivali ništa. Dio žarulja svijetlio je normalnim crvenim, žutim ili zelenim svjetlom. Neke su bile ugašene, samo je jedna svijetljela jarkim crvenim treptavim svjetlom.

Bio je bijesan. Meteor. A on ju je pozvao i ona je pristala, ali on nije imao prilike zaplesati s njom.

Promatrao je crvenu žarulju kao da bi joj pogledom mogao zaustaviti treptanje.

Ako je središnji odio probušen, to znači da mora izaći i začepiti pukotinu. Nije mogao ući u središnji odio dok razlika u pritisku ne padne na normalu. Sagne se i otvori otvor u podu, pa izvadi novi aparat za zavarivanje. Novi model, bolji, djelotvorniji, manji, praktičniji.

Opet je provjerio normalizaciju tlaka i ušao nespretno u malu komoru. Zatvorio je vrata, pritisnuo jedno crveno dugme i okrenuo mali kotač. Vrata se za njim hermetički zatvore i začuje se šištanje, što je značilo da je zrak usisan. Kad se pritisak u komori spustio gotovo do ništice, vrata se otvore; provjerivši sigurnosni kabel, on se podiže da bi izašao.

Držao se za komadić metala obješen u prostoru. Oko njega ponor i mnoštvo svijetlih točkica. Nije ga se dojmilo. Obični trodimenzionalni film bio je dojmljiviji nego svemir viđen očima astronauta.

Filtar na kacigi brisao je sve kontraste i pretvarao beskraj u ravnu površinu crnoga baršuna izbodenog milijardama blijedih točkica. Činilo mu se da treba samo pružiti ruku da ih ubere.

Smirio se i sporo se približio prema središnjem odjelu, dok su elektromagneti zveketali oko njegova kombinezona.

Trebalo mu je oko 15 minuta dok nije pronašao pukotinu. Bila je to okrugla rupica promjera jednog centimetra.

Promatrao ju je nekoliko trenutaka i razmišljao kako da je zatvori. Bilo kakav čep bio bi dobar ako ga još pričvrsti iznutra. Vrati se prema komori.

Sve to zbog komadića kamena.

A on ju je pozvao na ples i ona je pristala. Ovaj kamenčić ih je razdvojio. Nije se to smjelo dogoditi. Ali uvijek se baš tako dešavalo. No ima načina...

* * *

Dakako, to su bile samo glasine. Glasine koji su oni gore uvijek zanemarivali i izigravali ali nikad formalno demantirali.

Od vremena do vremena neki se svemirski brod ne bi nikad vratio.

Od vremena do vremena događalo se da nekom astronautu dozlogrdi neprekidno prekidanje snova radi vježbanja ili rutinske kontrole. To je bilo logično i predvidljivo. Jest, induktor sna bio je podvrgnut propisima i zabranjen, osim za one koji su patili od određene neizlječive bolesti i za manjinu koja je imala dovoljno novca da podmiti vlastodršce matičnoga planeta. Induktor za san bio je vrlo ugodna stvar i nitko nije htio ostati bez užitka snivanja. U svijetu

snova obistinjavalo se uvijek ono što se oduvijek željelo. Nikad se nije znalo da je to samo san. Barem ne prije nego što je snivač bio probuđen i bačen u stvarnost. U stvarnost neugodne zvonjave, koja ga je opominjala da mora obaviti nekakav zadatak.

To je svaki put bivalo sve gore. Malo — pomalo snovi su bivali sve učestaliji. I ne samo što su se sretno završavale nerazmrsive peripetije već mu se i život počeo modelirati prema svim zamislivim osobnim željama, život koji je ostajao zbilja tako dugo dok je trajao san. I tko bi, dakle, živeći idealan život, želio da ga probudi nesnosna zvonjava u prisilan međučin, pa da otkrije da to nije bila zbilja nego san, nestvaran, izvještačen život?

* * *

Lagano šišteći, zrak se ponovo usisao u komoru i vrata su se otvorila prema unutra. On uzme materijal i izađe. Začepljivanje je bilo gotovo za nekoliko minuta. Kad je završio, uspravio se i nekoliko trenutaka promatrao svemir. Negdje tamo dolje ga čekaju, njegov brod i teret. A sve bi moglo propasti.

Znojan i izmučen, on se vrati u brod. Ušavši u kontrolnu kabinu, spazi da se ugasila žarulja. Pritisak se automatski sredio. Kratko se odmorio prije nego što će ući u uski hodnik do središnje kabine da ustanovi eventualne štete i pojača čep koji je stavio izvana. Bilo mu je potrebno oko nola sata da bi popravio kvar i pojačao nepropusnost čepa. Osim nekoliko iščupanih kablova nije bilo druge štete, ali je on za svaki slučaj ostao još nekoliko minuta i provjeravao.

Kad se vratio u kontrolnu kabinu, svjetiljke su svijetljele svojim uobičajenim svietlom i sve signalne oznake pokazivale su odgovarajuće brojke.

On je obavio svoj zadatak. Mogao se vratiti svome induktoru sna. Ostao ie ipak kod stola. Pružio je ruku i okrenuo neki prekidač sučelice njemu. Široki sivi ekran zatreperi i ostane neko vrijeme zamagljen, a onda se slika stabilizirala u ocean sićušnih biielih točkica.

Znao je da se uzalud napreže, ali je pokušao razlikovati točku koja označava njegov cilj. Nije to mogao bez orijentira. Ostao je ipak zabuljen u ekran a da ga nije ni gledao...

* * *

Dakako, nestajanje brodova bilo je razlog da se vlasti zabrinu. U početku su izvodili pokuse s poboljšavanjem izvlačenja iz opasnosti, ali bez uspjeha. Pokušali su zatim zamijeniti snove spavanjem bez snivanja, ali je naglo prestao priliv kadrova. Ljude su privlačili snovi i ništa drugo. U zvanju astronauta nije bilo ničega privlačnog za one koji su htjeli načiniti karijeru ili lako zaslužiti novac. Posao je bio dobro plaćen, ali je bio bezizgledan.

Kad bi se netko vratio s putovanja, postao bi anakronizam i po

govoru, i po ukusu, frizuri. Šteta za međuzvjezdane putnike — mislili su svi. Ali nitko tu ništa nije mogao, nitko ih nije prihvaćao. Ostajao je induktor sna...

Jest, privlačio ih je oniro-induktor. Oni koji su dolazili bili su spremni žrtvovati sve. Samo da bi uhvatili trunak sreće koju zbog potiskivanja ili okolnosti nisu mogli zgrabiti u pravom životu.

Bilo je toliko kandidata i takav izbor kandidata da se moglo mnogo tražiti od njih. Nisu se mogli eliminirati neurotičan, jer su svi bili takvi.

Bila je gora stvar s obzirom na brodove i njihov teret, jer je teret bio važan za podizanje kolonija na zvjezdanim svjetovima. Svi su kandidati podvrgnuti testovima i poslije svakoga putovanja psihološkom ispitivanju. Ponekad su se otkrivale sumnjive sklonosti i tada je kandidat bio otpušten bez milosti. Nikad nije objašnjeno zašto je apsolutna granica bila pet putovanja.

Pet putovanja.

Zadrhtao je. TO JE MOJE PETO PUTOVANJE.

Skinuo je kacigu i ušao u kabinu, pred induktor sna. Dugo ga je promatrao. S površine metala odražavalo se titrajuće svjetlo, kao da su oživjeli svi minuli snovi u ples iskušenja.

Po čelu mu izbio znoj.

Negdje u njemu Ona je počela živjeti i čekala je da je obujmi rukom. Negdje u njemu orkestar je svirao početne taktove, opet i još, čekajući da on zauzme svoje mjesto na sceni i probudi je u život. Opet je zadrhtao.

Brzom kretnjom skine kombinezon i odloži ga. Zatim se vrati u kontrolnu kabinu pred ekran koji je zaboravio ugasiti. Ukočio se. Točke su blistale. Ne obične točke: život, ljudi koji su ga čekali negdje. Oni koji su stvarali novi život i trebala im je njegova pomoć.

Njegov teret? Sjemenje, možda strojevi, lijekovi, nove stvari s matičnog planeta.

Počeo je zuriti u majušnu točku kao da mu je potrebno nešto u što će zuriti, simbol onih što su čekali.

»Oprostite« — promrmlja. — »Oprostite...«

Naglo uzme kliješta za rezanje koja je ponio sa sobom u kabinu. Priđe oniro-induktoru i presiječe nit koja je bila povezana s uređajem. Zatim se ispruži i povuče neke ručice. Aparat za masažu se spusti. On uključi prekidač i majušne igle zabodu se u njegov sustav za optok krvi.

S beskrajnom je nasladom osjetio kako se oko njega sve izbrisalo i nestalo je boli. Pomladio se.

Ponovo mu je bilo sedamnaest godina. Smijao se. Je li to san?

»Ti si sanjalica«, govorila bi mu majka, a otac bi dodao: »Ne bih se čudio da jednoga dana postaneš pisac.« U njegovim je ustima to

zvučalo nepristojno.

Djevojka je još bila ondje. Nasmiješio se. Pa zašto ne bi bila ovdje? Pa prije nekoliko minuta ju je posljednji put vidio...

Bila je odjevena u plavu haljinu, što je odudarala od njezine suncem opaljene kože i svijetle kose. Bila je to najljepša djevojka koju je ikad vidio i on je čekao, napet, pitajući se hoće li se usuditi da je pozove na ples.

Napokon je izbrojio do deset i nesigurno zakoračio na parket...

* * *

Zaručili su se za dvije godine. Tada je objavio svoju prvu knjigu i kupio najskuplji zaručnički prsten, što je ostavilo veći dojam nego objavljivanje knjige.

Godinu dana poslije toga sjedili su pod rascvjetalom jabukom u vrtu njegovih roditelja. Čitao joj je prvo poglavlje romana koji je počeo pisati. Tada je izdaleka čuo neku zvonjavu, koja ga je rastužila.

Ona je to opazila i on je zapita što joj je. Ona se nasmiješila.

Hm, zvonjava. Zar je zaboravio? Alt toga su se dana vjenčali.

On je zagrli i privuče k sebi. Njihove se usne spojiše u poljubac...

* * *

Astronaut nije nikad imao razloga da se plaši. Štitio ga je zamršeni uređaj kao rezultat tisućugodišnjeg iskustva u letovima, uređaj prilagođen svim eventualnostima koje bi se mogle ispriječiti, a vjerojatno i drugim stvarima koje se mogu roditi u glavi svemirskog inženjera...

Detektori su označavali opasnost i odmah uključivali uređaj za buđenje. Počelo bi zvoniti. Relej se uključio i signal je počeo zvoniti. Ali ovaj put nije postigao cilj. Zvonilo je neko vrijeme. Ali zvonjava je utihnula malo prije nego što se svemirski brod zabio u blistav sjaj neke patuljaste zvijezde.

Preveo Božidar Stančić

Ion Ilie Iosif: PULBEREA DIELECTRICA

DIELEKTRIČNA PRAŠINA

Ostao je po običaju posljednji, tako da je parkiralište, dok je koračao dvorištem ICE, ostalo gotovo pusto. Samo su njegova kozmička kola reflektirala kasne sunčane zrake toga predvečerja. Uključio je magnetsku kontrolu i brzinom od trideset kilometara na sat uputio se prema perifernoj aleji Instituta, onako kako je to uvijek činio kad je bio umoran. Znajući za njegovu namjeru, drugovi su se često iščuđavali, pitajući ga zašto se ne koristi psihoničnim dekonektorom, što ga je sam izumio i koji se već potvrdio kao odličan.

Njegovo kozmičko sfero-vozilo paralo je prostor iznad staklenog puta duž kojeg su se ponosno dizali k nebu drvoredi borova obavljeni žutom smolom što se prelijevala u kasnom suncu. Negdje sa zamrznute rijeke odražavale su se srebrne zrake. Dorin je u njima toliko puta okušavao sreću u lovu na pastrve. Nekoliko puta udahnuo je kristalno čist zrak, osjećajući da ga glava boli sve manje.

»Uostalom, zašto se ja toliko uzrujavam?«, pomisli Dorin. »Pokusi koje smo obavljali u posljednja dva tjedna dali su izvanredne rezultate...« A onda se upita: »Otkud mi. do đavola, onda taj strah? Osjećam se kao glumac pred svjetskom premijerom! Dosta, Dorine, na ovom svijetu postoje i druge stvari osim dielektrika.« Uvježbanim redoslijedom kretnja Dorin pregleda automatski sistem za upravljanje sfero-vozila, šetajući pogledom preko ploče s upravljačem i misleći na lijepe stvari.

Neodlučan , ipak uključi videofon. Na ekranu se pojavi lik divnih zelenih očiju i bujne zlatne kose koja se rasipala po raskošno lijepim ramenima.

— Dora, ja sam, Dorin — reče uzbuđenim glasom.

— Zaista? — Dora pokuša bezuspješno da se namršti. — Zar ne misliš da bih morala prekinuti vezu čim čujem tvoj glas?

— Naravno da ne mislim. To je glas čovjeka koji te voli više nego bilo što na svijetu!

— Ali i glas najvećeg lašca na svijetu, zar ne?

Dorin se plašio baš toga. Ipak, nakon nekoliko trenutaka, pripremajući se da zamoli Doru da mu oprosti, reče:

— Istina, trebalo je da se vidimo prekjučer...

— Jučer...

— Imaš pravo, jučer. Samo, znaj: jučer mi je iskočio jedan usporednik za mjerenje pritiska...

— I morao si ga popravljati — reče Dora podrugljivo.

— Točno! Otkud znaš? — upita Dorin.

— Zato što si mi tu istu priču ispričao i prošle nedielje. Ne zamaraj se više i ne pronalazi nekakav novi razlog. To ti nikada ne uspijeva.

— Imaš pravo. Dora. Posljedniih sedam dana nisam izlazio iz Instituta, odluči Dorin da kaže istinu. — Ni sam gotovo da ne vjerujem u to, ali danas sam završio posao u laboratoriju. Sutra se sastaje kontrolna komisija, i ako se ne dogodi ništa nenredviđeno...

Na Dorinu se licu jasno zrcali ugodno iznenađenje koje donosi dobra vijest.

— To si zapravo ti, Dorine — reče ona. — čudila bih se da si mi to rekao prije. To znači...

— To znači — nastavi Dorin — ako se nisi predomislila, sutra letimo prema Nentunu. Do đavola s brojkama i formulama, ne želim više ništa čuti o njima!

— Bila bih zadovoljna da tako bude. makar samo u medenom mjesecu — smijući se doda Dora. Sjetivši se nečeg vrlo važnog, odjednom se uozbilji i zamisli. — Ne smijem gubiti više ni minutu. Moram spremiti kovčeg i telefonirati drugovima.

— Sretno, do sutra! — Dora prekide vezu.

Ispred zatamnienog ekrana Dorin zatvori oči. Pod vjeđama se vrijeme vratilo nekoliko godina unatrag.

* * *

Sve je počelo kada je brod za istraživanje zvjezdanog prostora bio pozvan da se vrati u bazu, jer je u jednom trenutku predajnik informacija, koji je koristio visoku frekvenciju, prestao funkcionirati. Kako se radilo o prestižu ICE, direktor Liviu Bratescu delegirao je Dorina, svog najsposobnijeg elektroničara. da u naikraćem mogućem roku pronađe i otkloni kvar. Dorin se prihvatio tog zadatka vrlo odgovorno, pogotovu zato što je između suradnika ICE i astronauta Devete baze vladalo očigledno suparništvo. I jedni i drugi imali su o sebi visoko mišljenje.

Već se dva dana elektroničar mučio da otkloni kvar, a rezultat je i dalje bio negativan. Generator je i dalje proizvodio energiju, transformator visokog napona nije davao znak bilo kakve nepravilnosti, a predajnik ipak nije funkcionirao. Na kraju trećeg dana, nakon kontroliranja svakog centimetra na priključku za napajanje transformatora, baš u trenutku kad je trebalo lansirati u svemir jednog kozmonauta koji mu je inače cio dan dosađivao savjetima, Dorinov je pogled pao na generalni kontaktor. Na kućištu kontaktora pojavila se iskra čiji uzrok nije mogao objasniti. Ostavio je po strani sve druge poslove i prihvatio se demontiranja kontaktora. Nije našao, mislio je on, ništa naročito, osim sloja prašine nalik na staklenu, koja se fino nataložila na kontaktoru. S mržnjom ju je

otpuhao i dogodilo se nešto nevjerojatno. Predajnik je odjednom proradio. Sretan zbog ove pobjede žalio je samo što dosadnog kozmonauta nije osobno lansirao u putanju.

»Možda ću ga ipak sresti«, razmišljao je u trenutku kad se spremao da raportira svom šefu, Li viju Bratescuu. Rano ujutro bio je pozvan da se hitno javi u direktorov ured. Na stolu je ležao izvještaj što ga je napisao sinoć; u njemu je naveo da je prašina, koja se nataložila na lamelu kontaktora, prouzročila kvar što je zadao svima toliku glavobolju.

Bratescu ga je nekoliko trenutaka gledao ispitivački, a onda rekao:

— Dorine, odlučio sam da te izvjesno vrijeme pošaljem na odmor.

— Ali...

— ... zašto? — nastavi direktor njegovu misao. — Zato što si umoran, dragi moj, a kada je čovjek umoran kotačići se počinju okretati unatrag!

— Kako unatrag? — upita Dorin ne shvaćajući.

— Evo kako — odluči Bratescu da bude jasniji. — Čovjek dobije zadatak, mućka glavom nekoliko dana da ga riješi. Budući da ne uspijeva, lupi neko objašnjenje zbog kojeg ti se kosa diže na glavi. — Rekavši to, Liviu Bratescu počeša svoju ćelavu glavu, u želji da što plastičnije argumentira svoje navode.

— Isti je slučaj s tobom — nastavi. — Kontrolirao si, superkontrolirao i odjednom: genijalno otkriće! VELIKI PRONALAZAK! Sve je bilo savršeno, osim prašine. Kakva prašina, do đavola, Dorine? Puščana prašina, prašina od metle, od trenja... odakle si to izvadio? Iz muzeja? Samo tamo to još možeš pronaći!

— Ali, šefe, što ste htjeli da napišem u izvještaju, ako ne ono što sam stvarno i pronašao? Nisam, na kraju krajeva, ni pomišljao da prašina... Eh, do đavola — Dorin prekide svoju repliku, svjestan da direktor ima ozbiljan razlog da ne vjeruje u integritet njegove inteligencije. — Dielektrik... prašina... — poče Dorin da muca zbunjeno, no odmah nastavi revoltirano: — Ali ako sam ja zaista to pronašao? Potpuno se slažem da zvuči glupo. Sinoć sam bio umoran i nisam dublje razmišljao o tome. Zapisivao sam sve mehanički...

— To je, znači! — prekide ga direktor. — Nisi razmišljao, ili bolje reći, razmišljao si površno i to sve zbog umora. Gotovo je, druže moj, svakome se od nas to može dogoditi. Eto, preda mnom je tvoja molba za odmor, koja je već prihvaćena i nemoj mi reći da je nisi ti napisao, jer ću te izbaciti odavde! Imaš jedno rezervirano mjesto u avio-taksiju i moju preporuku koju ćeš predati doktoru Cerchezu. Sretno, dragi moj, i da mi se vratiš odmoran — zaključi direktor.

Sva Dorinova nastojanja da uvjeri šefa kako je prašina zaista postojala vodila su istom: gdje je, da je vidim! Morao je odustati. U tom je trenutku bio uvjeren da svaki materijalni dokaz nije postojan,

a i sam više nije bio siguran da je prašina bila uzrok kvara. Nije mu ostalo ništa drugo nego da prihvati »savjet« svog šefa.

* * *

U sanatoriju doktora Cercheza, daleko od bilo kakve civilizacije, Dorin je mogao raditi što je želio, jedino mu je bio zabranjen bilo kakav intelektualni napor.

— To je, druže moj, sve što ti je od aktivnosti dopušteno, no pripazi na ono što nije. Želio ti to ili ne, moraš intelektualne napore ostaviti za kasnije, ako ne želiš nevolje. Jasno?

— Potpuno jasno — odgovori Dora, asistentica doktora Cercheza. — Uostalom, ona narodna kaže: glavu imaš, što će ti mozak. Da li je netko od vaših prijatelja prošao takvu kuru?

Dok je Dora to govorila, Dorin se nestrpljivo vrtio oko nje, a ona ga je gledala s osmijehom na licu. Privukao ju je taj čovjek i bila je uvjerena da i on jedva čeka priliku da joj isto to saopći. Uhvatila mu je pogled baš u trenutku kada se najmanje nadao, kada je učinio sve da bude u njezinoj blizini tražeći po deseti put savjet za tu njegovu izmišljenu glavobolju.

— Ne, Dora, ti mi moraš pomoći u toj stvari, jer ću inače zbilja imati razloga da vegetiram ovdje. Vjerujem da fce mi odmor dobro doći, ali meni je potrebna aktivna relaksacija...

— Dobro, ali i da hoću, ne vidim što bih mogla učiniti. Uostalom, doktor ima pravo, tebi je potreban odmor...

— Ostavi odmor — nervozno odgovori Dorin — ne tražim ništa osim male pomoći, koja tebi ne znači ništa.

— U čemu je stvar? — upita Dora.

— Znao sam da se mogu osloniti na tebe — oduševio se Dorin. — Uzmi ovo pismo namijenjeno Alecu, mom kolegi s radnog mjesta. Ništa mu ne moraš objašnjavati. On zna o čemu je riječ.

— Hoćeš reći da...

Vidjevši začuđeno lice asistentice, Dorin zamalo da nije prasnuo u smijeh.

— Ali ne, budi mirna, nisam nestao... Odnosno, nisam još nestao — reče on začuđeno što mu ova misao nije prije pala na um. — Jednostavno, nekada kad sam se oduševljavao minijaturnim stvarima pretvorio sam puce od košulje u aparat za transmisiju i prijem koji se sada pokazao u svojoj punoj vrijednosti... ali vratimo se mi našem prijašnjem razgovoru. Alec će ti dati nekoliko stvarčica koje ćeš mi predati i ujedno pomoći da ih smjestim u paviljon na kraju parka. To je sve.

— I ti to smatraš beznačajnim — začudi se Dora — da ja tek tako prijeđem preko naređenja svoga šefa doktora Cercheza, da se pretvorim u bandita i da ti pri tom još pomognem instalirati alkemijski laboratorij ovdje U paviljonu! Na kraju — odluči se Dora

poslije nekoliko trenutaka — ipak ću sve to učiniti, jer inače tko zna što će ti još sve pasti na pamet.

Nakon nesebične pomoći koju je dobio od svoje nove saveznice, Dorin je uspio instalirati laboratorij. Tu će pokušati materijalizirati svoju hipotezu, čije su se konture počele nazirati nakon razgovora s Alecom preko mikrofona u dugmetu na košulji. Već od prvog dana Dorin ga je zamolio da što pažljivije kontrolira jednu sekciju napravljenu u stijenki broda ispred koje se nalazi kontaktor. Mehaničkim je pokusima Alec otkrio točno na tim mjestima tragove vrlo jakog udarca, nastalog najvjerojatnije uslijed sudara s meteoritom. postojale su samo dvije mogućnosti, smatrao je Dorin: prašina je nastala ili uslijed prašenja meteorita, ili dezintegracijom onog malog dijela koji se odvojio od stijenke broda i koji se poslije nataložio kao prašina na lamele kontaktora. Odlučio je ispitati ovu drugu pretpostavku, i to tako da ne izgubi mnogo vremena, iako je bio svjestan da to neće biti lako, uz uvjete i uređaj koji mu je bio na raspolaganju.

I zaista, nije bilo lako ni njemu, ni ostalima, kada se jednog dana kao prvi rezultat njegova istraživanja dogoHila strahovita eksplozija koja je ustalasala miroljubivu atmosferu sanatorija, digla na noge cijelo osoblje. Nesumnjivo je bilo da je za sve bio kriv Dorin, jer su komadići tkanine na njemu podsiećali na nekada kompletno odijelo.

Doveden doktoru Cerchezu, čija su raspoloženja oscilirala od ljutnje do smijeha, Dorin se pokušavao braniti svaljujući krivicu na uređaje, iako nije ostao ravnodušan na prijekore koje mu je uputio doktor.

Na kraju su se njih dvojica sporazumjela: liječnik je prihvatio pacijentovu duboku zahvalnost za »izvanredne trenutke odmora«, a Dorin ponovo dobio svoju slobodu.

— Nadam se, dragi prijatelju — telefonirao je dr Cerchez Biatescuu — da naš prijatelj kao vrhunac svoga djela neće dići u zrak cijeli naš institut.

Dorin ie bio ukoren za ono što je učinio.

— Začudio bih se da je šef propustio takvu priliku — žalio se kasnije Alecu.

Međutim, dopušteno mu je bilo da ponovo počne istraživanja. Trajalo je to mjesecima.

Druga hipoteza, na temelju koje je Dorin i počeo raditi, pokazala se točnom, pa je na kraju treće godine uspio sintetizirati prašinu koja mu je donijela toliku glavobolju. Sada je sve bilo gotovo za demonstraciju planiranu za sutradan.

»A od sutra sve će ići dobro, jer ulazim u medeni mjesec«, reče razdragano sam sebi.

* * *

Ispod prozirne kupole laboratorija za ispitivanje ICE okupili su se tog jutra svi članovi Dorinove ekipe i manja skunina rukovodećeg kadra Instituta. Napeta atmosfera iščekivanja utjecala bi i na ljude željeznih živaca, pa je nervoza koja se ocrtavala na Dorinovu licu bila sasvim razumljiva.

— Hej, šefe — reče Alec šaptom, približavajući se Dorinu. '— Počinjemo?

— Počnimo — naredi Dorin promuklim glasom koji je odavao njegove emocije u tom trenutku.

Manevrirajući kompjutorskim dugmetima, Dorin je posljednji put kontrolirao brojke, više zbog navike, jer je znao da rezultat ne može biti drugačiji od već poznatog.

Kroz debeli kristalni zid mogao se iz susjedne sobe promatrati uređaj, na prvi pogled sasvim jednostavan, kojem je trebalo izvršiti pokus. U središtu dvorane bila su instalirana dva panoa; bili su vezani kablovima koji se nisu ničim razlikovali od običnih žica. Veze su pošle od prvog panoa, pod kutom od šezdeset stupnjeva, išle su usporedo na rastojanju od deset metara da bi ušle pod istim kutom u susjedni pano, kojim je trebalo utvrditi prisutnost bilo kakva elektriciteta.

Ekran kalkulatora se ugasio i Dorin je, sada već smiren, ugasio generator. Igla indikatora se podizala od ništice prema brojevima 1000, pa 10.000... Pogledi prisutnih klizili su s jednog elementa na drugi.

... 50.000 volti!

Kontrolni indikator ekrana nije se ni pomaknuo. Tvrdoglavo se zaustavio na nuli. To je značilo da je dielektrik tog trenutka najavio svoj dolazak na svijet. Cijeli je zbor ljudi zanijemio od uzbuđenja, ali čim su prvi trenuci oduševljenja prošli, svi prisutni pohitali su da čestitaju autoru.

Iznenađeni, ustanovili su da je on neopazice nestao.

Iz video-telefona čuo se glas koji je tražio da govori s Livijem Bratescuom.

— Gdje si se izgubio, druže? — reče direktor uzbuđen, približavajući se ekranu na kome se pojavio Dorinov lik.

— Bojao sam se da me ne zadavite silnim zagrljajima, Sefe. A htio bih vas podsjetiti da ste mi odobrili odmor koji sam ovaj put ja tražio.

— Dobro, ali čemu žurba? Sto će se dogoditi ako odmor nakratko odgodiš?

— Sasvim je nemoguće da ga odgodim. Ne mogu ostaviti Doru da čeka. Prastara institucija matičara registrirat će danas brak sretnika koji to govori. I da ne zaboravim: sutra vas čekam na Neptunu, gdje će biti svadba, s bogatim darovima i čestitkama — doda Dorin, a zatim prekine vezu, ostavivši direktora u nedoumici.

— Lud je — uzdahnu Bratescu.

— Od sreće — dopuni ga Alec smiješeći se.

* * *

Toga je dana brod — sada bračnih drugova — sjekao horizont, noseći sretnike u najstariju ljudsku avanturu: u život udvoje!

Preveo Lucijan Koraku

Christine Renard: SIDE EFFECTS

POPRATNE POJAVE

Danas sam saznala da će umrijeti moje dijete. Umrijet će Stella, moja djevojčica a samo su joj tri godine. Za manje od dva mjeseca, kako mi je kazao dr Brummel, specijalist kojeg sam posjetila radi savjeta i liječenja. On se, kažu, nikad ne vara.

Stella je počela gubiti tek, zatim sam opazila crvene pjege na njenu trbuščiću. U bolnici su svi bili vrlo ljubazni i pažljivi prema meni. Osobito doktor Brummel. Dugo mi je govorio o Stellinoj bolesti, koja nije priljepčiva, ali može pogoditi bilo koga i uvijek je smrtonosna. Bar je bila smrtonosna dok nisu prošle godine pronašli lijek. Vrlo je djelotvoran, ali se ne mogu obuzdati popratne pojave. Zato mnogi oboljeli radije umiru nego da to podnesu. Brummel mi je posudio knjige i dao mi kutiju s ampulama. Budući da su bolesnici samo tri godine, to umjesto nje mora odlučiti njezina majka, dakle ja.

Eto, tako je to. Sjedim kraj Stelle, koja spava. Sad znam, vrlo dobro znam: ako joj ne dam jedini specifičan lijek koji može suzbiti bakterije, moje dijete Stella, trogodišnja moja djevojčica će umrijeti. Bit će osuta crvenim pjegama po cijelom tijelu, povraćat će. Za tjedan dana sve će biti izgubljeno. Bit Će prekasno i za ampule. Imam samo tjedan dana da se odlučim. Sama.

Da David nije poginuo u avionu, bio bi sada sa mnom i zajedno bismo odlučili. Mislila sam da nema ničega goreg od boli zbog gubitka Davida, ali ipak je teže gledati Stellu kako povraća i umire. I odlučiti o Stellinoj smrti.

Sedam dana nije dugo razdoblje. Tada ću opet doći dru Brummelu s djetetom u naručju, djetetom osutim crvenim pjegama, djetetom koje počinje povraćati. Brummel će reći da joj nema pomoći. Njegovi će pomoćnici dati Stelli igračke, smiješit će joj se i bit će pažljivi prema meni. Ali neće spriječiti Stellinu smrt.

Oh, Stella, Stella, voljela bih kad bi ti odlučivala. Gledaj, Stella, ovu kutiju na stolu... dao mi ju je ljubazni doktor Brummel za tebe. Ako ti dam svakoga dana jednu ampulu, nećeš više imati crvene pjege po tijelu i neće ti se povraćati...

Znam i što će se tada dogoditi. Mnogo sam o tome čitala. Samo o tome i čitam, a slušam i što govori Brummel. Tako sam i saznala sve o Stellinoj bolesti. Sve o popratnim pojavama liječenja: papilomatozi. Posvuda izbijaju bradavice, čak na licu, na glasnicama, pa čovjek može ispuštati samo hrapav jednoličan glas. Bradavice narastu i u probavnom kanalu, pa se zbog njih ne može probaviti meso i treba pasti travu da bi se napunio želudac. U zemlji ima korijenja, pa ga

možete iščeprkati noktima, koji se u međuvremenu pretvaraju u pandže. Knjige neprestano spominju izraz »dlakavost«, ističu da posvuda narastaju dugačke bijele dlake, reklo bi se na sreću, jer sakrivaju bradavice. Tako preobraženi ljudi zadrže stas i težinu, pa i ljudski lik, bar kad se usprave, što je, uostalom, rijetko jer vole čeprkati po zemlji pandžama i vaditi korijenje. Što da još spomenem? Vole živjeti u skupini i kao parovi su stabilni. Ne može se govoriti o obitelji, jer ih liječenje čini neplodnim.

No dogodi se da članove jedne obitelji zadesi ta bolest i da izaberu takav način života umjesto smrti. Tada ostaju zajedno i žive kao i prije u obiteljskom životu u centru. A veoma se razvesele posjetima ljudi koje su poznavali dok su još bili među ljudima i ljudi. Može li se reći da više nisu ljudska bića? O tome se nitko ne izjašnjava. Takve osobe nazivaju »jarićima«. Trpe li te osobe i žale li što su se tako preobrazile? Tvrdi se da ne. Mentalno oštećenje je takvo da više ne znaju čitati, pisati ni računati. Rječnik im je siromašniji nego u čimpanze. U nekoj knjizi koja govori o njima oni su »pali anđeli, svrgnuti kraljevi, koji se više ne sjećaju svoje prošle slave...« Pali anđeli... Mogu li ja odlučiti da ti postaneš takav pali anđeo, Stella?

Doktor Brummel mi je iznosio pojedinosti o Centru za »jariće«, gdje je osoblje tako odano, strpljivo i ima toliko razumijevanja. Zapitala sam da li bih se mogla i ja zaposliti u Centru u kojem bi živjela Stella, ali mi je liječnik rekao da je to nemoguće jer su mjesta rezervirana za državne umirovljenike i od toga se ne odstupa. Ako Stella postane »jarić«, mora se odijeliti od mene.

— Možete je posjećivati svaki dan — reče mi Brummel.

Dakako, dakako...

Slušam ga i pitam ga što da radim. No ne mogu ga navesti da se izjasni. Napokon sam ga upitala što bi on učinio na mojem mjestu. Sto bi učinio kad bi se njegovo trogodišnje dijete osulo crvenim pjegama po trbuhu. Sto bi učinio? Što biste vi, doktore Brummelu odlučili kad bi se to dogodilo vašem djetetu? Biste li ga pustili da umre ili biste mu dali ampule? Jednu na dan, pa da mu se tijelo što prije prekrije dlakama i bradavicama? Biste li mu dali jednu na dan pa da zaboravi sve što je znalo, pa i jezik? Biste li mu dali ampulu pa da vas zatraži krmiva? Evo. dijete moje, ljubavi moja, kozice moja, donijela sam ti lucerne i majčine dušice. Gledaš me i blejiš od zadovoljstva. Gledaš me i skakućeš od radosti, s pregršti trave u ustima. Što biste vi odlučili, doktore Brummelu?

Odvratio je pogled, promrmljao nešto kao »tko zna hoće li me to ikad zadesiti«. AH, s kojim pravom ja kopam po njegovu duševnom stanju? Treba da se pozabavim svojim.

Š+o bi ti više voljela, Stella? Što bi ti, Stella, odlučila? Reci mi to. umjesto da razrezuješ moje haljine za svoju lutku. — Ona mi se

smiješi, zabijajući škare u najljepše moje haljine.

A da ja budem zahvaćena tom bolešću, što bih odlučila? Pretpostavimo da mi se trbuh ospe crvenim pjegama, koje sada već tako dobro poznajem. Pretpostavimo da Brummel potvrdi moia strahovanja i dade mi kutiju ampula. Što bih učinila? Promatram se u ogledalu: lijepa, privlačna žena. Muškarci me uvjeravaju u to. Školovana sam i moja je karijera tek nočela. Kakav bih »jarić« bila? Budući da sam visoka i vitka, bila bih zacijelo mršava koza, poskakivala bih posvuda grokćući neartikulirano. Ili mrtva ili takva!

Prekinula me zvonjava telefona. Javila se moja prijateljica Dany. Bio je to poziv u pomoć. Odmah sam pošla k njoj. Danv mi je htjela predati sve dokumente i ključeve od stana. Njezin se trbuh osuo crvenim pjegama. Jučer je bila kod doktora Brummela. Dao joj je kutiju ampula. Tutnula mi ih je u ruku.

— Evo, odnesi to — rekla je. — Ne želim pokušati. To je previše odurno.

Uzela sam kutiju. Uzela sam i ključeve i slušala njezine molbe. Ne, Dany, neću obavještavati tvoju obitelj sve dok ne bude gotovo. Jest, Dany, reći ću Bertrandu da nisi htjela razoriti uspomene. Da, dat ću mu tvoju veliku sliku. Ne, Dany, neću te pokušavati nagovoriti da odlučiš nešto drugo. I ja bih voljela da mogu tako odlučiti.

Lijepo skončati... da, ali »jarići« izgledaju zadovoljni na svojim pašnjacima. Igraju se cijeli dan. Ondje je i potočić hladne i bistre vode i sve vrste trava, koje se uzgajaju za njih. Oni vole spavati na sijenu ili slami, skutreni jedan uz drugoga. Miluju se i ližu ruke onome tko im donese kruha i šećera.

Stella im je davala i klicala od radosti. Mali »jarić« njezina uzrasta milovao ju je odano i nije se dao od nje. Stella ga je zavoljela i htjela je da ga povedemo kući.

— On ne bi bio sretan kod tebe — objasnio joj je jedan službenik centra. — Njima je potrebna sjenokoša, njihov potočić. Oni ondje mogu skakutati, ondje su zadovoljni. — Zatim se okrenuo prema meni. — Neki su pokušavali zadržati svoje najbliže kraj sebe u stanu, ali nije išlo. Jadni bi »jarići« poludjeli između četiri zida. To je neka vrst depresije. Neki su umrli. Otada nitko više nije pokušavao.

Kimnula sam glavom. To je zbilja besmisleno. Ali ako je »jarić« vrlo mlad, kao Stella?

— Imala bi svoj vrt, terasu... — rekoh.

Službenik je odmahnuo glavom. Bilo je i takvih eksperimenata. Roditelji su htjeli zadržati svoje dijete uza se da bi ga priviknuli na život u stanu, ali se oni nikad nisu mogli na to naviknuti, pa su venuli naočigled. Čim su došli u centar, oporavili su se.

— Nedostaje im trava, slobodan prostor, svježa slama uvečer kad se pripremaju na spavanje — dodao je službenik. — No više od svega

im nedostaju drugi »jarići«. Ne mogu bez svoga društva.

— Razgovaraju li međusobno?

Postavila sam pitanje samo da bih produžila razgovor iako sam ga već znala. Mnogo sam o tome pročitala. Pretvarala sam se da me to zanima i kimala bih glavom dok mi je tumačio. »Jarići« razgovaraju među sobom nekim krajnje pojednostavljenim jezikom.

Kad smo odlazili, pitala sam Stellu da li bi htjela ostati s »jarićima« a ja da se vratim kući. Ona se ovjesila o moju ruku. Jest, htjela bi, ali samo kad bih i ja bila ondje, bez mene nikako.

Na kraju sjenokoše spazila sam odraslu kozu-majku kako liže svoje mlado, nježno, nježno... »Jarići« su neplodni, ali bolest pogađa i preobražava i druge članove iste obitelji, koji se sjećaju veza što su ih ujedinjavale. Zato i postoji zacijelo skup glasova koji znači »mama«.

Kad smo se vratile kući, dala sam Stelli ampulu. I ja sam uzela jednu iz kutije koju mi je dala Dany. Drugoga izbora nisam imala. Čini mi se da sam od početka znala da ću tako odlučiti.

Stella črčka nešto po nekoj skupocjenoj slici koju sam uvijek voljela. Neka črčka. Za kratko vrijeme obje nećemo ni znati što znači riječ slikarstvo.

Preveo Božidar Stančić

Slobodan Ćurčić: ***Proces rehabilitacije***

Budio se.

Ležao je na leđima, sada već otvorenih očiju, trudeći se da se rasani. Telo mu je bilo odmorno i osećao je samo blagi dremež i prijatnu opuštenost. Zatim je osećanje prijatne opuštenosti zamenila nelagodnost. Nešto nije bilo kako treba; no, šta? Kao bljesak, kroz glavu mu je prostrujala spoznaja: sećanje! Nije mogao ničega da se seti! Uspravio se u krevetu i tanki pokrivač skliznuo je sa nagog tela. Sve oko njega odjednom mu je postalo strano, neprepoznatljivo. Prostorija je očigledno bila spavaća soba, u to nije moglo biti sumnje. Blago svetio prodiralo je kroz debele, svilene zavese, koje su pokrivale prozor što je zauzimao čitav suprotni zid. Nameštaj je bio, koliko je mogao da oceni. po posljednjoj modi.

Zastao je za tren u tom razgledanju sobe. Instinkt, duboko usađen u njegovom biću, upozorio ga je da nije sam u prostoriji. Strgnuo je naglo pokrivač sa preostalog dela ogromnog kreveta — i prizor mu je oduzeo dah. Mada je bio polumrak, oči su mu brzo preletele svakim delom žene koja je ležala na drugoj strani. Bila mu je okrenuta leđima, no ipak je mogao da uoči vanrednu građu nagog tela. Ramena i grudi su joj se ravnomerno dizala i spuštala i on se jedva savlada da je ne dodirne.

Zena! Njeno prisustvo u ovoj sobi govorilo je dosta. To bi trebalo da znači da se poznaju, ili su se bar sinoć upoznali, da su zajedno proveli noć. Delovi odeće ležali su svuda po sobi. Sigurno nam se sinoć prilično žurilo, pomislio je, ne bez izvesnog zadovoljstva. Ali, do vraga, kako je mogao samo TO da zaboravi?

Ničega nije bilo u njegovom sećanju, samo praznina, koja mu je nalikovala na beskraj između zvezda. Gde li se nalazi? Ništa mu nije govorilo, niti jedan predmet ga nije podsećao na bilo šta poznato. Na kojem je planetu? Zemlja? Mars? Venera? Ko zna...

Žena se premeškoljila i naglo prenula iz sna. Okrenula se na boku i upravila svoj pogled ka njemu. Savladao je svoje iznenađenje i zbunjenost i uputio joj osmeh pun divljenja, koji joj je, očigledno, prijao. Osmeh koji mu je vratila bio je također lep, kao i niz belih, blistavih zuba, koji su zasijali u polumraku, najzad sve je na njoj bilo lepo.

Glas joj je također bio prijatan:

— Medvediću, pa ti si se probudio pre mene? Dođi... Njena ruka ga je uhvatila za pramen kose, a osmeh je govorio sve ostalo. Nije mogao da je odbije, najzad, o njegovoj amneziji mogli su i kasnije...

To kasnije se malo odužilo i na kraju je uhvatio sebe u pomisli da ga sećanje i ne interesuje baš toliko, koliko je osetio u početku. Nije znao šta ga čeka kada mu se ono vrati. Možda su ga čekale hiljade problema? Ipak, nešto je duboko u njemu odlučilo. Dok mu je prstima prolazila kroz gustu kosu, odlučio je da pređe na stvar.

— Slušaj — počeo je nesigurno — možda će ti se činiti glupo, ali uzmi ovo kao istinu, time ćeš mi samo pomoći. Gde smo to mi?

Pogledala ga je sa puno razumevanja.

— Jadni dragi! Znači, opet te je zgrabilo. Dobro, onda me saslušaj. Postupiću prema uputstvima doktora Haja.

— Doktor Haj? Slušaj, ja...

Prstima mu je zapušila usta, ne dozvolivši mu da nastavi.

— Polako, medvediću. Budi strpljiv i pusti svojoj maloj Zastri da ti ispriča koliko zna i koliko može! Vidiš, ti si Jol a ja sam Zastra, tvoja partnerka. Zajedno smo već dva meseca i lepo nam je. Nalazimo se u tvom apartmanu.

Ujela ga je za uho, umiljavajući mu se. Bogamu! Dva meseca života sa Zastrom, a on nije mogao ni jednog detalja da se seti. Kako je mogao nju da zaboravi? Nastavila je da mu priča, grickajući mu rame:

— Ti si, medvediću, doživeo neku gadnu nesreću, znaš. No, lekari su te spasili i sve je prošlo u redu. Samo, povremeno se pojavljuje kratkotrajna amnezija, baš kao ova danas. Posle ne možeš ničega da se setiš.

Pogledao ju je sa izvinj avaj učim osmehom.

— Zbilja, to je glupo. Čak ni...

Zastao je na pola reči. Uštinula ga je za nos i nastavila.

— Čak ni toga, vidiš. Do danas si imao, u toku ova dva meseca, devet takvih »rupa« u sećanju. Ali, doktor Haj te je uvek vraćao u stanje svesnog pamćenja prošlosti, koliko ja razumem tu terminologiju, dragi. Ti si još na rehabilitaciji zbog preživele nesreće, ali ti je iz dana u dan sve bolje i bolje. Ja to najbolje znam.

To joj je u potpunosti verovao. Njena umiljavanja i nežnost sprečavala su ga da ozbiljnije misli i da se koncentriše na svoj problem. Krv je počela da mu življe kola kroz telo. Zastra je bila prepreka razmišljanja. Upila se zubima u njegovo rame kao pijavica i on se prepusti dolazećoj strasti. Bar je vremena imao napretek...

Posle izvesnog vremena — njemu se činilo da su prošli sati — odneo ju je pod tuš. Ipak su izabrali kadu, koja je pre sličila omanjem bazenu. Dok je lepotica izvodila vragolije, upitao ju je:

— Gde smo ono stali, Zastra? — Stegla ga je za mišicu i pripila

svoje telo uz njega. Brzo je dodao: — Mislio sam na naš dijalog.

Činila mu se malo razočaranom, no nastavila je da mu govori dok su izlazili i vratili se na ležaj.

— Pa ne znam šta te još zanima. Povratak sećanja ne traje dugo, bar je tako bilo do sada. O svemu tome će ti mnogo bolje ispričati doktor Haj u Centru za rehabilitaciju.

— Reci mi, kakvo je moje zanimanje? Šta radim, nečim se valjda bavim?

Naslonila mu se na ruku. Činila mu se laka kao perce.

— Ti si, dragi, član posade u jednoj važnoj bazi na Saturnu. Tamo radite neki veoma važan i značajan posao, koliko sam čula od doktora Haja. Nešto veliko i od opšteg značaja za sve nas, gde god ima ljudi.

— Na Saturnu? — upitao je iznenađeno. Počeo je sebe da posmatra drugim očima. Znači, bio je neko, radio je neki važan posao, tako je bar pričala Zastra, nešto što ga je uzdizalo nad ostalima. Ali, i pored toga, praznina u njegovoj memoriji je ostala.

— Pa da. Ti si posebno spreman za taj posao, tako si jak, tako snažan...

Počela je da ga miluje i morao je da je blago odgurne, sprečivši da ih oboje zahvati plamen strasti. Hteo je ipak svoje sećanje.

— Čekaj, Zastra. Kažeš, na Saturnu. Da mi to nisi rekla, pomislio bih da smo na Zemlji. Ni jednog trenutka...

— Ah, pa ne! — nasmijala se, prekinuvši ga. — Ti se i toga ne sećaš!

— Čega bih to trebao da se sećam?

— Pa mi smo na Marsu! Treći grad, XV ulica, VII blok. Apartman 28. Iznenađen si, zar ne? Vidiš, Centar za rehabilitaciju je također na Marsu, jer su ovde najbolji uslovi od svih planeta koje naseljavaju ljudi. Doktor Haj je direktor Centra i ti si pod njegovom stalnom brigom, dok si ovde. Osim...

— Osim?

— Kada smo zajedno, mili.

Do vraga, pomislio je kasnije, ove stvari bih mogao stalno da radim. — Zastra se upravo vraćala iz kupatila i zapljusnula ga je kapljicama vode.

— Znači, ovde se meni slični vraćaju u normalno stanje? Mislim kada se desi nešto slično.

— Da. mili. Kako si ti pametan, kako si jak... — prela je ne slušajući ga potpuno. No, misli su mu uhvatile jedan tok i sledio je taj pravac. — Eto, baš ovde, medvediću. Tako mi ostali smrtnici imamo priliku da se upoznamo sa vama, ljudima sa Saturna! O vama se pričaju razne priče, u koje sam se ja lično uverila.

Nešto kasnije ponovo ju je upitao:

— Šta se desilo sinoć? Jesam li imao svoje sećanje?

— Pa... — zastala je u reči, smeškajući se čudno. — Vratili smo se sa jedne sedeljke. Pre toga bio si kod doktora Haja na rutinskom pregledu i sve je bilo u redu. Bili smo jako nestrpljivi, mada je doktor Haj rekao da treba da budemo umereni u svemu, ali ti si sinoć bio tako, tako... U stvari i ja sam bila nekako, ovaj...

— Razumem — prekinuo ju je. — Veruj, nimalo mi nije žao ove moje poslednje amnezije, ako je ona posledica našeg sinoćnog doživljaja. Samo mi je čudno da su uslovi na Marsu bolji nego oni na Zemlji.

— O, jadno moje! Pa ti se ni toga ne sećaš!

— Šta bih to još trebalo da pamtim? — upitao je u čudu.

— Pa, Zemlje više nema, medvediću!

Do Centra dovezli su se u ćutanju. Zastra se trudila da ga oraspoloži, no saznanje ga je bilo malo uzdrmalo. Ko zna još koliko ga iznenađujućih stvari očekuje, kada mu se vrati kompletno sećanje?

Centar za rehabilitaciju bio je opremljen svom mogućom tehnikom koju je primećivao kroz otvorena vrata u hodnicima. Roboti i ljudi neprekidno su se kretali i nekamo išli. Zastra ga je držala za ruku i vodila sigurnim putem prema odelenju doktora Haja, direktora Centra. Osećao je izvesno zadovoljstvo, primećujući poglede muškaraca kojima su obasipali Zastru, no ona se na to nije obazirala, svesna svojih vrednosti. Držala se za njega, sve dok nisu zastali pred odelenjem. Nasmešila mu se i kratko ga poljubivši, ušla. Malo kasnije provirila je njena glava. Pozvala ga je da uđe.

Prvi utisak mu je bio ružičasto-plav. Te boje dominirale su u veoma prostranoj odaji direktora Centra. Nameštaj je bio od neke sjajne kovine, presvučen mestimice kožom i ispunjen vazduhom, kako mu se činilo. Svetlosti je bilo u izobilju.

Tada je spazio i doktora Haja. Stajao je kraj vrata, pruživši mu ruku. Imao je slab stisak za Jola. Bio je dosta mlad, crne kose i prijatnih, tamnih očiju koje su ga posmatrale prijateljski. Glas mu je bio melodičan, izražavao se smireno i odmereno.

— Drago mi je što ste odmah došli, Jole. Čekanje i oklevanje u vašem slučaju ne vodi dobru. Zastra me je maločas, ukratko, upoznala sa činjenicom da ste trenutno pod dejstvom najnovije amnezije. To nije ništa čudno, ništa posebno, nemate razloga za bilo kakav strah. Rešavali smo to i ranije, tako će biti i sad. No, sedite.

Doktor Haj obiđe svoj neveliki radni sto i sede sučelice Jolu i Zastri. Haj se svojom odećom potpuno uklapao u okolinu. Boje su delovale smirujući na Jola koji je osetio da mu se mišići lagano opuštaju.

U prostoriji nije video nikakav aparat. Doktor Haj se nasmeši, rekavši:

— Tehnika je u drugoj prostoriji. Ne brinite, doći će red i na to.

Zastra mu steže ruku i ustade.

— Mene čeka posao, moraću da krenem. Ostavljam vas dvojicu da rešite…

Poljubila je ovlaš Jola, nasmešila se doktoru Haju i iščezla u svojim vazdušastim haljinama. Doktor Haj se nakašlja i otpoče:

— Sada sam spreman da odgovorim na vaša pitanja, Jole, ako ih imate. Kasnije ćemo preći na direktne metode vraćanja vaše memorije. Slobodno pitajte sve što vas interesuje.

Jolu se sve više dopadao neposredan kontakt koji je imao doktor Haj sa svojim pacijentima. Namestio se udobnije u stolici koja je ipak bila mala za njegovo krupno telo.

— Voleo bih da mi ukratko objasnite kako je do svega ovoga došlo. Osećam se kao izbrisana traka...

— Razumem vas — odgovori Haj. — Vidite, Jole, pored ostalog, Zastra mi je nabacila da vas je veoma pogodilo saznanje da planeta Zemlje više nema. Za nas ništa čudno, no za nekoga koji je ostao bez memorije, to može delovati strašno i neshvatljivo. Još jedan dokaz koliko je nama svima Zemlja duboko u podsvesti, mada je većina nikada nije videla, osim preko snimljenih filmova iz prošlosti. No, Zemlja je uništena a sa njom i tri i po milijarde ljudi. Ostalih milijardu i po rasejano je po ostalim naseljenim planetima i satelitima, svemirskim stanicama . . Na svu sreću, stradala je samo Zemlja.

— Znači li to da sam i ja živeo na Marsu?

— O, da. vi ste ovde na Marsu i rođeni. Inače, na Saturnu ste radili i tamo vas je i zadesila nesreća koja vas je dovela u naš Centar. Posledice te nesreće su vaše povremene amnezije, ali to će trajati samo dok ste u fazi rehabilitacije. Kad taj proces konačno zaokružimo, a ja se nadam da će nam to uspeti danas, nestaće i tih povremenih rupa u vašem sećanju.

Jol se nakašlja. Doktor Haj je počinjao da mu se sviđa.

— Taj moj posao... Kakav je on?

— Jako, jako značajan. Jole — doktor Haj se uozbilji i licem mu preleti senka. — Vidite, mi i danas imamo velikih problema sa vazduhom. Zvuči smešno, zar ne? No, stvarnost je drugačija, manje nasmešena, surovija. Ispod kupola u gradovima na Marsu i drugdje, sasvim smo sigurni, vazduha ima. Međutim, druga je strana medalje tamnija. Mnogo rada i truda i sredstava, svakako, stoji ljude proizvodnja i cirkulacija životnog vazduha koji svi udišemo ispod kupola.

— A Saturn? — upita Jol nestrpljivo. — Kakve on veze ima sa svim tim7

Haj se razumevajući nasmeši.

— Ekspedicije su pronašle, ne baš toliko davno, pre kojih stotinu i

pedeset sodina, da na Saturnu postoje ogromna ležišta smrznutog kiseonika u kristalnom stanju. Naravno, to je bilo rešenje. Čovek je mogao da odahne i sve je učinjeno da se do njega i dođe. Ali...

— Ali?

— Kao što vidite, Jole, uvek postoji stanovito »ali«. Uslovi su veoma teški. Samo izabrani, specijalno trenirani i kondicioni pripremljeni ljudi mogu da opstanu u užasu koji vlada na površini i u unutrašnjosti tog ledenog diva. Te opasnosti su i dovele do nesreće u kojoj ste stradali.

Trebalo bi, verovatno, da se ponosim, pomisli Jol. Glasno upita, pucketajući svojim velikim šakama:

— Kad smo već kod toga... Ta nesreća, koju spominjete, recite mi nešto o tome.

— Svakako. Uspeli smo u potpunosti da anuliramo sve spoljne povrede vašeg organizma, kao i unutrašnje, sem nekoliko beznačajnih ožiljaka.

— Bilo je prilično gadno — upita Jol — mada se ne sećam, pretpostavljam da nisam baš bio lep u tom času, ha?

Doktor Haj se blago nasmeši.

— Danas smo u stanju da mnoge stvari maksimalno približimo prvobitnom izgledu. Vaš vanredno snažni organizam podneo je sva opterećenja i oštećenja i njemu treba da zahvalite što ste još živi. Vas je zahvatio podzemni potres, dok ste se nalazili u jami. Tone kiseonika u smrznutom stanju provalile su pregradne i potporne zidove. Zbrisano je sve što se nalazilo unutra.

— Sigurno je nešto od toga još u mom sećanju — upita Jol.

— Sve — odgovori Haj. Toga se prvog setite pri rememorizaciji. Rekoh, jedino ste vi davali izvesne znake života. Dvojici vaših kolega nije bilo spasa, kada je stigla spasilačka ekipa. Vaš mozak je još reagovao na elektrotestove, mada vam je srce bilo stalo, disanje također. No, danas je rad mozga i njegova eventualna oštećenja u prvom planu...

— Znači, tako je bilo — promrmlja Jol.

— Odmah ste prebačeni u operacionu salu, u glavnoj bolnici na Saturnu. Uspelo je u potpunosti. Nakon dva meseca, provedena ovde, na Marsu, vaše stanje je kao i pre, možemo reći još i bolje. Cilj je same rehabilitacije da se zaokruži i kompletira rad i delovanje svih vaših organa. Vaše telo je kompaktna celina, specijalno pripremljena za uslove koji vladaju na Saturnu. Tamo ste vi u svom elementu. No, povremeno vam se gubilo pamćenje, kao jedna od prolaznih teškoća u rehabilitaciji. Ali, sam proces rememorizacije takođe je usavršen. Možete biti srećni, Jole. Pre pedesetak godina bili biste mrtvi.

I jesam srećan, pomisli Jol, sećajući se Zastre.

— Kako izvodite rememorizaciju?

— To je usavršeni proces i mi smo ga mnogo puta izveli sa uspehom. Najzad, samo sa vama smo to izveli devet puta! To je zapravo, reanimacija memorativnih elektromagnetnih potencijala koji se odnose na sećanje u vašem mozgu. Da budem jasniji, kod vas je sada nastupila i još traje blokada u memo-ćelijama. Elektromagnetni potencijali, koji označavaju vašu memoriju, izvesnim poremećajem nastalim u nesreći, uskladišteni su na pogrešnom mestu. Dolazi do apsurda: vaša svest zahteva da se setite pojedinih događaja, lica, stvari, obraćajući se u mozgu na pravo mesto, ali tamo nema ničeg... To bi vam, otprilike, bilo kao kad biste otišli u gradsku fototeku. Tražite jer vas interesuje određeni istorijski period, gde bi on trebao da bude, no njega tamo nema! Kako biste se snašli sami u moru materijala, ne znajući gdje je pravo mesto za kojim tragate? A u vašem mozgu, u bilo kojem mozgu ljudskog bića postoji mnoštvo takvih mesta! Vaša svest luta i traga u tom lavirintu mozga za pravim elektromagnetnim potencijalima, dok ste vi sve vreme u amnezivnom stanju. Nimalo prijatno, svakako...

— Nimalo — promrmlja Jol, pomišljajući na dane sa Zastrom, koji su bili obavijeni velom zaborava.

— Da — nastavi doktor Haj — ranije je medicina pokušavala sa elektrošokovima, jakim nadražajima, izvesnim drogama, ali su rešenja bivala ili neadekvatna ili polovična, ili su se završavala tragično, smrću pacijenta. Današnji sistem pokazao se mnogo efikasnijim... Mala igra aparata i mozga...

— Kako to izvodite, voleo bih da znam — upita Jol.

— Zašto ne, pa radi se o vama — odgovori Haj. — Naši aparati mogu da neuporedivo brže pronađu odgovarajuće šifre i razmeste sećanje na pravo mesto, to jest elektromagnetske potencijale na adekvatno, pređašnje mesto u mozgu. Koristi se električna struja vrlo visoke frekvencije.

— Vaš pronalazak?

— O, ne! — nasmeši se Haj, odmahnuvši rukom. — Za njeno korišćenje imamo da zahvalimo jednom naučniku iz prošlih vekova, geniju koji je živeo i stvarao na Zemlji. Zvao se Tesla i prvi je upotrebio struje visoke frekvencije, puštajući ih kroz sopstveno telo. To je dosta dugo ležalo neiskorišćeno, no danas se ta briljantna ideja iskorišćava u potpunosti, usavršena aparaturom koju imamo.

— I tako ja dolazim do svoje prošlosti?

— Upravo tako. Sve će ponovo biti na svom mestu, ništa izbrisano, ništa zaboravljeno. Sećanje će vam se dosta izoštriti. Danas smo u stanju i to da uradimo — selektivno ili pojedinačno brisanje memorije... No, toliko starih osoba i nema...

— Do vraga, to ne bih ni želeo! — reče Jol. — Što se tiče mog povratka... Kada ću morati nazad, ako sve uspe?

Doktor Haj se zamisli.

— Sve ćete to saznati posle rememorizacije. No, ne vidim razloga da vam to sada i ne kažem. Vi ste, Jole, već ispunili sve uslove iz vašeg ugovora. Kad se desila nesreća, bili ste na kraju predviđenog roka vašeg boravka i rada na Saturnu. Vaša je stvar želite li nazad ili ne. Ugovor za naredne dve godine boravka na Saturnu najlakše je potpisati. Vi i vama slični retki ste kao plemeniti metali! Ljudima na planetima kiseonik je od životne važnosti a samo najmanji broj uspe da prođe sve testove i obuku za rad na Saturnu. Vaš organizam neuporedivo je izdržljiviji nego li naš, običnih ljudi, da se tako izrazim. I najveći napor na Marsu vama može izgledati poput dečje igre.

Zbog Zastre je sada i on to znao. Čudio se njenoj neugasivoj želji za spajanjem, ali i svojoj izdržljivosti i neprekidnoj sposobnosti. Ovaj razgovor odgovorio mu je i na to pitanje. Pokriće je bilo u njegovom specijalno odnegovanom organizmu.

— No, o povratku ćete još razmisliti. Sada bih vam predložio da odemo do tehničkih prostorija...

Jol ustade i pođe za Hajom. Prolazeći hodnikom, razmišljao je o onome što je čuo. Hoće li mu sećanje doneti i nešto drugo, nešto što bi želeo da zaboravi? U svemu tome, pred očima mu je igralo Zastrino telo.

— Ležite i opustite se — reče doktor Haj. — Rememorizacija se izvodi u stanju vaše nesvesti, no sve je bezbolno i brzo. Nemate razloga za brigu i strah. Potrebno je da se opustite.

Jol kimnu glavom. Imao je puno poverenje u Haja. Osoblje je radilo brzo, pripremajući čudnu aparaturu. Vezovi i kablovi brzo su dospevali do njegovog tela. Preko čela mu je stavljen neprovidan polucilindar od metala. Blago zujanje ga je brzo uspavalo.

... Prasak! Poprečni zid popustio je i Jol ugleda kako dva robota, kao plišane lutke lete prema njemu pod silovitim naletom smrznutog kiseonika koji je pokuljao kao magma. Hteo je da upozori Mila i Garboa, ali ga je sprečio snažan udar. Jeknuo je i onesvestio se, dok je smrznuti kiseonik preplavio rudničku jamu... Zatim je sve igralo, plesalo u divljem ritmu: lica, predeli, šume, tela...

Kada se probudio ugledao je nad sobom nasmešeno lice doktora Haja. Osoblje je već skidalo delove aparature sa njegovog tela i glave uklanjajući strojeve i kompjutore od stola na kome je ležao. Kako mu je sve to sada bilo poznato. Po deseti put viđeno i prepoznato.

Malo kasnije, dok su sedeli u kancelariji doktora Haja i pijuckali osvežavajući napitak, sve mu se činilo nekako manjim i neudobnim.

— Verujem da je sada sve u redu — reče Haj u pauzi između dva gutljaja.

— Da. Sve — odgovori Jol.

— U redu je, Jole. Rememorizacija je kompletirana. Više neće biti amnezije, sada ste slobodni. Ako vam išta bude potrebno, javite se meni. Ako se želite vratiti na Saturn...

— Ne verujem da će biti povratka, doktore — bio je kategoričan. — Zbilja ne verujem u takvo što. Zastra i ja ćemo svakako imati drugih planova.

Pomisao na Zastru sada je bila celovita i izazva u njemu valove zadovoljstva. Ustao je i njegova velika senka se pruži preko stola doktora Haja. Haj ustade.

— Do viđenja, Jole — osmeh dra Haja bio je srdačan.

— Zbogom, doktore. I hvala na svemu.

— Kola vas čekaju ispred zgrade. Odvešće vas do vašeg apartmana.

No, pogled doktora Haja kao da je govorio da će se uskoro još jednom sresti.

Kada su se vrata zatvorila za visokim Saturnjaninom, dr Haj se lagano odšeta do prostranog prozora na zidu svoje kancelarije. Neba nije bilo, video je samo plavičasti odraz kupole u visini. A u njoj, kao i u svim ostalim, širom naseljenih planeta, cirkulirao je životni vazduh koji su svi udisali. Jedan od onih, koji su svojim radom osiguravali potreban kiseonik, izašao je iz njegove kancelarije, rešen da se nikada ne vrati na Saturn. No, dr Haj je znao da će se ubrzo vratiti.

Jol je apartman zatekao prazan. Zastra je dolazila i ostavila kratku poruku: »Otišla sam prijateljima. Čekaj me u postelji«, i ništa više. Pokušao je da vreme do njenog povratka nekako organizuje i iskoristi, ali ga ništa nije držalo na jednom mestu. Razgledao je fototeku nekoliko puta, dok mu i to nije dosadilo. U njemu se ponovo pojavio stari osećaj pripadnosti mestu, koje se nalazilo milionima kilometara dalje u svemiru. Ne, ne, nikada više! Takve misli i nostalgiju koja se iznenada začela u njemu sa krajnjim je naporom odbacio. Nikada više sa robotima i ostalim usamljenicima!

Kad se Zastra vratila, bio je usnuo. Od vreline njene pomamne želje brzo se probudio.

Bio je zapanjen kada ju je za nekoliko nedelja zatekao u jednom lokalu sa drugim muškarcem u slobodnijoj pozi, koja nikako nije mogla da se okarakteriše kao samo prijateljska. Znao je da mu na Marsu više nema mesta. Nije mogao da razume njena objašnjavanja o slobodi polova, o ljubavi koja više nije sputana i vezana. Sa sobom je pri odlasku odneo i njenu neugašenu želju.

Doktor Haj imao je izgled čoveka koji ga je očekivao. Seo je, pokušavajući da nađe odgovarajuće reči.

— Doktore... — počeo je nesigurno — čini mi se da je moja odluka bila prerana. Moje je mesto još na Saturnu, bar još izvesno vreme.

Najzad, dve godine i nije neki veliki period, možda će mi tada neke stvari biti bliže.

— Razumem vas, Jole — glas dra Haja bio je pun razumevanja. — Ugovor ćete lako produžiti u agenciji. Mislim da će vam naredne dve godine pomoći da postignete ono što želite.

— Da, možda. Pa, doktore... — Jol ustade i pruži mu ruku.

— Želim vam da uspete, Jole — odgovori dr Haj, prihvatajući pruženu ruku. — Saturn je čak i za vas, prilagođene, tvrd orah.

Morao je da savlada jauk od čvrstog Jolovog stiska. Kada je izašao, Haj oseti neku čudnu tišinu oko sebe. Taj korpulentni čovek koii se vraća na Saturn nosio je sa sobom i osećanje snage i moći.

Vrata se ubrzo otvoriše i u prostoriju uđe njegov asistent dr Poro.

— Otišao je? — upitao je kratko.

— Upravo sada — odgovori dr Haj umorno.

— Proces rehabilitacije je završen?

— Jeste. Vraća se na Saturn. Ponovo će biti dve godine u onim enormnim uslovima na Saturnu, osiguravajući nama i drugima opstanak. Oni su prilagođeni, Saturn je njihovo mesto. Norme koje vređe na drugim mestima gde su ljudi, njima su strane. Eto, Jola je izbacilo iz ravnoteže što je partnerku zatekao sa drugim muškarcem... Smešno, zar ne? Ali to se nama može učiniti smešnim, njima ne, jer godine koje provode tamo protiču sporo, nema burnih i skokovitih promena. Usamljenici kao oni imaju druge misli, dve godine su bez seksualnih kontakata. Ali, objasni ti to njima.

— Pa ne bih rekao da su žene u biti stvari.

— To i ne tvrdim — odvrati Haj. — Svaka od žena u ovom gradu ili bilo gde želela bi da provede tri meseca sa seksualnim super ljudima, kakvi su oni, sa Saturna... Ti im doživljaji, verujem, večito ostaju u sećanju. Oni tu nikada nemaju problema"! ni jedna se do sada nije na to žalila. Problem je u razlici shvatanja! Svi su ovde navikli na normalan izbor partnera, na raznovrsnost, ljubav se shvata u svoj svojoj slobodi.

— U redu — odgovori Poro. — No, šta je sa drugim momentom?

Glas dra Haja postade čvršći.

— Ne razumem. Na šta ciljaš?

— Nisam u samom toku procesa rehabilitacije kojim se oni podvrgavaju, no i iz onih oskudnih podataka do kojih dolazim, zaključio sam ipak nešto.

— A to je?

— Činjenica je da su oni usamljenici i željni života koji se vodi ovde ili na bilo kojem drugom planetu... No, ipak...

— Ne okolišaj, Poro.

— Jol je možda i imao nesreću — poče Poro, posmatrajući svog pretpostavljenog. — Ali, većina drugih nisu. Ali, svi su ipak dospeli

ovde sa nekom klasifikacijom, nekom povredom, bolešću itd. Svi su dobivali povremenu amneziju. S v i su prošli kroz isti proces rehabilitacije. S v i su bili nenaviknuti na ovaj tempo života, na odnose koji vladaju u našem društvu. Svi su se vraćali na Saturn. Slučajnost?

Haj se nasmeši. Lagano se odšetao do stola i zavalio u stolicu.

— Vidim da ti nisu promakle neke stvari. No, kao svom asistentu to ti mogu i reći. Ne, nije slučajnost. Pre ili kasnije, svako od njih dospe u naš Centar. Posle svakog ugovora organizuje se dolazak nekog od njih na rehabilitaciju. Ekipa na Saturnu radi u tom smislu. Povreda, namerna ili slučajna, okvalifikuje se odmah za nas. Tri meseca u procesu rehabilitacije, tri meseca lagodnog života, to mogu da ponesu, ali ne više... Uostalom, njihova prilagođenost Saturnu je od bitne važnosti. Uporedi Mars i Saturn — šta dobijaš? Ogromnu nesrazmeru! Oni se ovde osećaju kao medved u kutiji šibica!

— A rememorizacija? — upita lukavo Poro. Dr Haj kimnu polako glavom.

— I onako sam nameravao da te sasvim uputim u celu stvar. Neke ćeš delove operacije ubuduće ti da izvodiš, pa treba da si u toku stvari. Ne možemo da dozvolimo rizik da svako odustane posle jednog ugovora. Tri ugovora ili šest godina boravka na Saturnu je minimum. To je vreme potrebno za pripremu sledećeg čoveka, koji će zameniti povratnika. Zar misliš da bi oni poželeli povratak?

— Nije li delovanje na psihu zabranjeno?

— Pa, mi i ne delujemo. Mi usmeravamo. A to je u interesu svih. Na Saturnu su u svom elementu. Ovde je odmor, tamo je surova borba za opstanak, rad koji im donosi sva zadovoljstva. Posle tri uzastopna ugovora svakome je dopušteno da slobodno odluči. Nema mnogo takvih ljudi i svaki je dragocen. Pokušaj da zatvoriš nos i usta. Interesuje me šta bi odlučio?

— Da dišem — odgovori Poro.

— I ja isto — odvrati Haj. — Zato naš Centar i postoji. Dok god se stvari hitnije ne promene. Drugačiju rehabilitaciju možda ne bi ni prihvatili. No, hajdemo, uskoro stiže novi pacijent.

* * *

Nalazeći se u brodu koji je letio ka Ganimedu, kao prvoj tranzitnoj stanici do Saturna, Jol je razmišljao o proteklim događajima. Zeleo je da što pre napusti ovaj svet slabih, koji je toliko zavisio od njega i njemu sličnih. Ipak, čudio se kako je došlo do tako brze promene. Sada mu se postupak Zastre i nije činio toliko nezamisliv i stran. Čudio se sebi i svojoj nagloj promeni mišljenja. Jesu li dve godine dovoljan period da zaboravi ili da se promeni? Da li će se moći ponovo da prilagodi svetu u kome je bio? Nije li to ipak pravi svet za život a ne onaj sa večitim ledom i pritiskom koji su samo prilagođeni

mogli izdržati? O tome je morao da razmisli na Saturnu. Ostalo mu je još uvek sećanje.

Isaac Asimov: Besmrtni bard

The Immortal Bard

Preveo Zoran Milović

— Hm, da — poče svoju priču dr Phineas Welch — ja mogu vratiti duhove slavnih ljudi. Ljudi koji su već odavno mrtvi.

Bio je malo pijan, jer da nije, vjerojatno mu ne bi palo na pamet da kaže nešto slično. Naravno, bilo je potpuno razumljivo malo više potegnuti na godišnjoj božičnoj zabavi.

Scott Robertson, mladi profesor engleskog jezika, popravi naočale koje su mu pale na vrh nosa i osvrne se pokušavajući opaziti ne prisluškuje li netko njihov razgovor.

— Doista, doktore Welch?

— Mislim upravo to što sam rekao. I ne samo da mogu ovamo vratiti duh, već i tijelo.

— Ne bih rekao da je to moguće — primijeti Robertson nevoljko.

— Zašto ne? Jednostavna stvar vremenskog prijenosa.

— Mislite putovanja kroz vrijeme? Ali to je... pa... sasvim neobično.

— Ne ako znaš kako.

— Pa, kako, doktore Welch?

— Misliš li da ću ti doista reći? — upita fizičar, ozbiljan, dubokim glasom. Nejasnim pogledom tražio je još koje piće, ali ne pronađe ništa. — Doveo sam njih nekoliko. Arhimeda, Newtona, Galilea. Jadni momci.

— Zar im se ovdje nije svidjelo? Vjerujem da su bili zapanjeni našom modernom znanošću — upade Robertson. Razgovor ga je počeo sve više zabavljati.

— Naravno da su bili. I te koliko. Posebno Arhimed. Mislio sam da će poludjeti od radosti pošto mu objasnim nešto malo od svega toga na svojem jadnom, nabubanom grčkom, ali ne...

— Nešto nije bilo u redu?

— Pitanje različitih kultura. Nikako se nisu mogli priviknuti na naš način života. Postajali su strašno usamljeni i zaplašeni. Morao sam ih poslati natrag.

— Ah, to je velika šteta.

— Da. Veliki umovi, ali nedovoljno fleksibilni. Neuniverzalni. I tako sam pokušao Shakespearea.

— Što! — poviče Robertson. Ovo je već bilo bliže njegovu području.

— Ne viči, dečko moj, ne viči — nastavi Welch. — To je znak lošeg ponašanja.

— Jeste li rekli da ste doveli ovamo Shakespearea?

— Jesam. Trebao mi je čovjek univerzalna duha, netko tko dovoljno poznaje ljude, netko sposoban da živi s njima stoljećima daleko od vlastitog vremena. Shakespeare je bio taj čovjek. Eto, imam ovdje njegov potpis. Kao memento, znaš.

— Vama? — upita Robertson izbuljenih očiju.

— Točno ovdje — Welch nespretno prepipa džepove na vesti. — Ah, evo ga ovdje.

Maleni komad nekakve ljepenke nađe se u profesorovim rukama. Na jednoj je strani pisalo »L. Klein i sinovi, veletrgovina metalnom robom«. Na drugoj strani bilo je napisano, razvučenim rukopisom »Willm Shakesper«.

Divlja slutnja ispuni Robertsona.

— Kako je izgledao? — upita brzo.

— Nije nalikovao na svoje slike. Ćelav, ružan brkonja. Govorio je pomalo irskim naglaskom. Naravno, učinio sam sve što je bilo u mojoj moći da ga zadovoljim našim vremenom. Rekao sam mu da imamo visoko mišljenje o njegovim djelima i da ih još postavljamo na kazališne daske. U stvari, rekao sam mu kako se o njegovim djelima govori kao o najvećim ostvarenjima engleske literature, možda čak i svjetske.

— Dobro. Dobro — prekide ga Robertson bez daha.

— Rekao sam mu da su napisane čitave biblioteke komentara o njegovim tekstovima. Naravno, želio je vidjeti nešto od toga, tako da sam mu donio neka djela.

— I?

— Oh, bio je očaran. Naravno, imao je problema s našim idiomima i pozivanjem na događaje koji su se zbili nakon 1600, ali sam mu pomogao, tako da je sve razumio. Jadni momak. Mislim da ni u snu nije očekivao tako nešto, takav odnos prema sebi. Stalno je govorio: »Bog je milostiv! Što se sve može iscijediti iz riječi u pet stoljeća? Može se iscijediti, čini mi se, prava poplava iz malo mokre krpe!«

— On to nikada ne bi rekao!

— Zašto ne? Pisao je svoje drame što je mogao brže, davao je mnogo važnosti terminima. Napisao je Hamleta za manje od šest mjeseci. Osnova je bila već od prije poznata i on ju je samo izgladio.

— To je sve što naprave ogledalu za teleskop. Izglade ga — ogorčeno doda profesor engleskog.

Fizičar napravi gestu punu prezira. Spazio je još neispijen koktel u baru, nekoliko koraka od mjesta gdje su sjedili. Ustane i donese ga.

— Rekao sam besmrtnom bardu da držimo čak i tečajeve o njemu na sveučilištima.

— Ja držim jedan.

— Znam. Ubacio sam ga na tvoj dodatni večernji tečaj. Nikada nisam vidio čovjeka toliko znatiželjnog da sazna što potomci misle o njemu. Doista se trudio.

— Ubacili ste Williama Shakespearea na moj teča,,? — mumljao je Robertson. Čak i kao fantazija jednog pijanca, ta ga je misao kosnula. I, da li je to bila fantazija jednog pijanca? Počeo se sjećati ćelavog čovjeka inteligentna načina govora...

— Ne pod njegovim pravim imenom, naravno — nastavi Welch. — Nije više važno što je sve pretrpio. Bila je to greška, to je sve. Velika greška. Jadni momak — otpio je iz čaše i zakimao glavom.

— Zašto je to bila greška? Što se dogodilo?

— Morao sam ga vratiti u 1600. — Welch prezrivo zareza.

— Koliko poniženja može čovjek izdržati, što misliš?

— O kakvu poniženju govorite? Welch istrusi koktel.

— No, ti jadna budalo, srušio si ga na ispitu.

(Objavljeno prema dogovoru s GPA München)

Fritz Leiber: *Loš dan za prodaju*

A Bad Day for Sales

Preveo Božidar Stančić

Teška vrata zgrade polako su se otvorila pomoću pneumatskog mehanizma. Robie je izašao na pločnik i udaljio se prema Times Squareu. Svjetina, koja je dotad gledala kako se oblači lutka visoka 15 metara, postavljena na visokoj platformi, ili se zabavljala prateći novosti na svijetlećoj traci, prišla je da se nagleda nove atrakcije koja se nudila.

Robie je bio novost. Zanimljivo ga je bilo promatrati. Odmjerio je sve oko sebe, ali nije osjetio nikakvu oholost. Nije za to bio programiran, kao ni golema djevojka koja se svlačila i oblačila bila ulica prazna ili puna; nastavljala je svoj spektakl ignorirajući Robieja, što joj je on uzvratio istom mjerom — nastavljajući put.

Robie je bio logičan rezultat dugotrajnog istraživanja u izradi robota-prodavača. Svi su roboti dotad čekali kupce i davali im robu za gotov novac na određenom mjestu, jer su bili učvršćeni za tlo ili obješeni o zid. Robie je dolazio u susret kupcima, bio je prototip novoga modela robota-prodavača, kojeg je kompanija Shuler namjeravala baciti na tržište ako se zainteresiranošću kupaca smogne dovoljno kapitala za serijsku izradu.

Robiejev reklamni proboj bio je znatan. Novac je počeo pritjecati. Televizija i časopisi reklamirali su kako prodaje svoju robu. Bilo je zabavno vidjeti ga na djelu, na ulici, usred mnoštva. Ljudi koji su imali novca približavali bi se, često iz daljega, da bi o njemu stvorili svoje mišljenje, i smatrali su da će ovaj robot-prodavač osvojiti tržište i da će ih biti posvuda, po svim ulicama.

Ispitujući svjetinu radarom, Robie je zamijetio da su ga okružili pa je stao. U njegovoj je elektronskoj inteligenciji bio ugrađen smisao za akciju, pa je pričekao trenutak pogodan da progovori, puštajući da raste napetost i znatiželja do nestrpljivosti.

— Čini mi se da ne nalikuje baš na robota — reče neko dijete svojoj majci. — Nekako mi je nalik na kornjaču.

Opaska nije bila sasvim bezrazložna. Donji se dio Robiejeva tijela sastojao, zapravo, od metalne polukugle pokrivene spužvastim lateksom, a rubovi su bili nekoliko centimetara od tla. Gornji dio bio je paralelopiped sastavljen od mnogih dijelova koji su se mogli pomicati i okretati. Dakle, metalna kupola s tornjem.

— Nalikuje mi suviše na oklopna kola — primijeti neki ratni veteran i brzo se udalji. Nije imao nogu, pa se kretao u malim kolima, kojih je kretanje prilično podsjećalo na Robiejevo kretanje.

Odlazak invalida stvorio je dovoljno mjesta za ostale znatiželjnike, koji su se sad mogli približiti. Mnoštvo je počelo mrmljati, Robie se približio klimavo, izbjegavajući sve eventualne zapreke. Donji dio je uostalom i bio zbog toga plastičan na rubovima da nekoga ne ozlijedi.

Dječak koji je spomenuo robotovu sličnost s kornjačom provukao se između znatiželjnika i stao pred Robieja s grimasom na licu. Robie stane na pola metra od njega i nakloni se. Mrmljanje znatiželjnika utihne.

— Zdravo, dječače! — pozdravi Robie ugodnim glasom.

— Zdravo! — odvrati dječak, oklijevajući.

— Koliko ti je godina? — zanimalo je Robieja.

— Devet... ne, osam.

— Odlično! — Iz dijela koji bi se mogao nazvati ramenom iskrsne ruka i hvataljka se zaustavi pod samim dječakovim nosom. Dječak ustukne.

— To je za tebe! — reče Robie.

Dječak je malo oklijevao, a onda ipak uzme crveni bombon koji mu je pružala kromirana hvataljka.

— A kako se kaže? — odjednom će Robie. — Oh... hvala.

Poslije dječakova stidljiva osmijeha Robie nastavi:

— A jesi li za jednu lizaljku?

Dječak podiže oči, a Robie pokrene hvataljke.

— Daj mi 25 centa i za pet sekundi...

U šumi nogu odjednom iznikne jedna djevojčica.

— Robie, i ja bih jedan bombon! — vikne.

— Rita, odmah se vrati ovamo! Kakvo je to ponašanje? — začuje se glas neke žene iz posljednjeg reda.

— Zdravo, dječače! — pozdravi je robot jer njegovi izvori informacija nisu mogli otkriti da li je dijete muško ili žensko,

— Rita!

— Hoću i ja bombon! — uporno će djevojčica.

Robie se pravio da ne čuje zahtjev djevojčice pa joj je kao dobar prodavač nudio komične stripove za dječake.

— Ja sam djevojčica! — viknula je mala. — Dječak je dobio bombon!

Kad je čuo riječ »djevojčica«, robot će mirno:

— Imam ja stripova i za djevojčice, posljednji broj komičnoga stripa o »Kavaliru iz svemira«. Broj još nigdje nije u prodaji. Samo mi daj 50 centi i za pet sekundi...

— Pustite me, to je moja kći! — gurala se neka mlada žena. Neka je druga žena odmjeri preko ramena i odvrati:

— Ne uznemiravajte se. Ja ću se pobrinuti za nju.

I ona se približi ljuljajući se u bokovima, hodajući na 15 centimetara visokim petama.

— Hajde, djeco, raziđite se! — rekla je ravnodušno. Zatim je digla ruke i okrenula se oko sebe pred Robiejem, tako da joj se podigla suknja. Djevojčica ju je promatrala raskolačenih očiju.

Robie je mogao razlikovati muško od ženskog u odrasloj dobi, pa je i reagirao prema okolnostima. Zazviždio je zadivljeno. Mnoštvo oko njega prasnulo je u smijeh.

— Ova bi predstava bila odlična da on izgleda kao pravi robot, da ima ljudski oblik — primijeti neki gledalac iz prvoga reda.

— Ja mislim da je baš ovako istančaniji — odvrati njegov susjed. Nitko nije opazio da su počele svijetleće vijesti iznad njih.

— Imam ja i kolekciju za njegu kože s bombom za primjenu i gumenim naprstkom da bi se zaštitili nokti. Dajte mi pet dolara... možete ubaciti i novčanice ako nisu vlažne... otvori su sa strane, i za pet sekundi...

— Ne, hvala, Robie — odvrati mlada žena.

— Promislite — uporan je Robie. — Ovakvu kremu nećete naći nigdje u prodaji. Stiže u prodaju na automatima tek za tri tjedna, a udvostručava vašu zavodljivost.

— Ne, hvala!

Prodavač se ne da obeshrabriti. Robie je gledao ljude.

— Ima li ovdje džentlmen...

U taj trenutak neka se žena progura u prvi red.

— Rekla sam ti da se vratiš — obrati se ona djevojčici.

— Nisam još dobila svoj bombon!

— ... koga bi zanimalo — nastavljao je robot svoju nezavršenu misao.

— Rita!

U taj tren mala je dobila pljusku, a Robie je izustio:

— Oh!

Mlada žena što se bila vrtjela pred Robiejem uvidjela je da je mnoštvo skrenulo pažnju na nove događaje i da se muškarci zanimaju za ono što je robot htio reći, pa se graciozno povukla i nestala. Robie se opet našao sam u središtu zanimanja. Iskoristio je to da bi opet reklamirao kremu i njezine magične mogućnosti.

No nitko je nije kupio. Još nije bio došao trenutak za to. Voće još nije bilo zrelo, premda će i za to doći vrijeme. Ubrzo će u prorezima

zveketati novac i šuštati novčanice u prorezima na robotovim rukama. Uskoro će se ljudi boriti da razgrabe robu u prvoga pokretnog robota-prodavača.

Robiejeva točka nije još bila gotova. Imao je on još prilično toga što je mogao pokazati. Pošao je do ruba pločnika i tada je njegov radar na donjem dijelu otkrio da postoji razlika u nivou ulice, pa se zaustavio i okrenuo glavu. Mnoštvo je zadržalo dah. Dobra predstava! Robie je opazio da je na semaforu zeleno svjetlo i zakoraknuo, ali je toga trenutka bljesnulo crveno svjetlo i robot se ponovo zaustavio na samom rubu pločnika. Ljudi su olakšano odahnuli. Svidjelo im se što su mogli promatrati Robieja i diviti mu se na ulici gdje vlada određena temperatura između blokova osvijetljenih kuća, pod plavim gotovo tamnim nebom.

(Ali gore, daleko gore, ondje gdje ne dosežu pogledi prolaznika, nebo je postajalo sve tamnije, prelazilo u ljubičastu, izbodenu zvijezdama. U toj tamnoljubičastoj boji nešto je zlatno-zeleno bljesnulo i jurilo brzinom od najmanje pet kilometara na sekundu. Bilo je to nešto novo i posve neradarsko.)

— Dok čekamo da se upale svjetla — obrati se robot mnoštvu — što mislite o tome da uzmete jednu svježu coca-colu? A vi odrasli, stariji, i vi biste to mogli uzeti, s dodatkom, u obliku pjenušca. Za djecu 25 centa, odrasli dolar i dvadeset pet... i za pet sekundi...

Nitko nije mogao čekati tih pet sekundi, jer se za tri sekunde ona zeleno-zlatna kugla raširila nad Manhattanom u loptasti narančasti cvijet. Zgrade su bile sve jače osvijetljene svjetlom kao iz jezgre sunca i njihove su tisuće prozora počele blistati.

I mnoštvo oko Robieja je procvjetalo: odjeća je buknula u laticama plamena a kose su postale baklje. Narastao je narančasti cvijet, pustio stabljiku i latice su se iskrivile, smotale i produžile. Razbili su se blistavi prozori i ostale prazne rupe, savila se pročelja, zadrhtala i raspucala se. Šibnula je kiša kamenja i komada betona preko avenije, i na pločniku su niknuli vjenčići plamičaka. Robie ustukne jednim korakom tri metra. Njegova se kupola previjala ali je opet poprimila svoj prvotni oblik.

Udar prestane, narančasti cvijet više nije rastao već je potamnio i izblijedio. U kiši kamenja nekoliko je kamenova palo i na čeličnu Robiejevu kupolu. Robie učini nekoliko neodređenih kretnji kao da provjerava nije li se što razbilo. Pazio je i na semafor, ali više nije bilo ni crvenoga ni zelenog svjetla.

Okrenuo se polako, ali više se nitko nije zanimao za njegove informacije o prodaji. A kad je htio poći, njegovi detektori su ga upozorili da na tlu postoji prepreka. Nastala je duboka tišina, koju su tu i tamo prekidali jauci.

Sa tla se diže neki crni čovjek, kojemu se odjeća dimila na

mjestima gdje se zapalila. Robie se okrene prema njemu.

— Dobar dan. Pušite li? Imam ugodne cigarete s mentolom... Imam i konjak koji nećete naći nigdje na tržištu...

No čovjek je bježao vičući, a Robie nikad ne slijedi mušterije jer se može kretati umjerenom brzinom. Pošao je pločnikom brižljivo izbjegavajući prepreke, a kako su se neki micali, morao je neprekidno koračati u cikcaku.

Iznenada se našao pred otvorom iz kojega je sukljala vatra. Čini se da je nešto ipak poremetilo njegovu elektroniku jer se obratio plamenu.

— Zdravo, dječače. Nitko mu nije odgovorio.

— Zar ti je mačka pojela jezik? — zapitao je. — Imam za tebe poklon. Fini bombon...

Opet ništa.

— Ali uzmi ga! Što se bojiš?

Iznenada je njegovu pažnju privukao dolazak novih kupaca. Oni su se počeli dizati ovdje-ondje, micali su se, komešali, tako da njegov sustav za informacije nije mogao shvatiti što se događa. Jedno stvorenje stalo je pred njega i zatražilo vode. No nije ubacilo novčić u otvor pa Robie predloži:

— A da uzmete svježu colu? Tada su buknuli i prozori.

Neka je djevojčica hodala pločnikom i probijala se preko tijela što su ležala na tlu. Nekim je čudom bila pošteđena. Gledala je Robieja nevinim povjerenjem.

— Pomozi mi, Robie! Hoću svojoj mami!

— Zdravo, dječače! Što želiš? Komične stripove, bombone?

— Gdje mi je mama? Odvedi me mami!

— Hoćeš li balon? Hoćeš li da ti napuhnem jedan balon? Djevojčica je počela plakati i taj zvuk potakne u Robieju jedan drugi električni vod.

— Nešto nije u redu? Imaš li teškoća? Izgubio si se?

— Da. Robie. Odvedi me mojoj mami.

— Ostani ovdje — Robie će utješnim glasom — zvat ću policajca.

I on oštro zazviždi dva puta. Prošlo je neko vrijeme. Robie zazviždi opet, dok je iz praznih prozora sukljao plamen. Tada djevojčica zamoli:

— Odvedi me odavde. — I ona se popne na Robiejevo postolje.

— Daj mi deset centa — reče Robie.

Mala je našla u džepiću deset centi i stavila ih u otvor.

— Evo — reče Robie. — Težak si točno 24,125 kg.

— Jeste li vidjeli moju djevojčicu? Gdje je moje dijete? — vikala je neka žena. — Dok sam bila u trgovini... Rita!

— Mama! Robie mi je pomogao! — reče mala bacivši se u naručaj majci. — Vidio je da sam se izgubila. Zvao je policiju, ali nitko nije

došao. Onda me izvagao. Zar ne, Robie?

Ali Robie se već udaljio, u čvrstoj želji da proda napitak kupcima što su se pojavili iza ugla trčeći ulicom. Bili su to pripadnici Civilne zaštite koji su u svojim azbestnim odijelima više nalikovali na robota nego on.

(Objavljeno prema dogovoru s GPA München)

Miodrag Đorđević: Put bez kraja

Tri stoleća star mehanizam nepogrešivo proradi. Posle 273 godine u unutrašnjosti svemirskog broda »Minar« nešto ponovo poče da se kreće. U sredini prostorije čiji su zidovi bili načičkani krhkim uređajima stajao je glomazni valjak. Sada se dno tog valjka odvoji pokrenuto mehaničkom rukom. Drugi par ruku uvuče se u unutrašnjost i dohvati postolje na kome je ležalo ljudsko telo povezano sa postoljem mnogim provodnicima. Sa stropa se spusti maska i čvrsto prilegnu na čovekovo lice. Posle toga ruke nastaviše pažljivo i precizno svoj posao, spuštajući postolje zajedno sa telom u bazen pun nekog tamnog fluida koji se odiednom ukaza na podu. Posle toga se sve umiri.

Posle nekoliko časova prostorijom se razleže pisak koji uskoro poče da zavija a zatim u pravilnom ritku odsečno da signalizira. Srce čoveka je počelo da radi i posle 273 godine ledenog sna on je opet počeo da živi.

* * *

Osećanje bola je bilo prvo što je primila stolećima paralisana svest. Bol, nepodnošljiv, dopirao je iz svakog mišića, kosti, iz svake ćelije što je ponovo preuzimala svoju funkciju. Uronjeno u gustu tečnost i mada živo, telo osta nepokretno. Centri refleksa su proradili, iako su motorni centri i dalje bili paralisani. Čovek je osećao kako bol polako prolazi ostavljajući za sobom utrnulost. Osećao je strahovitu želju da se pomakne, da otvori oči, ali ga mišići ne poslušaše. Još niie bilo vreme! Jedna mehanička ruka se opet pokrenu i nepogrešivo pronađe čovekovu ruku izvlačeći je iz neprozirne tečnosti. Uskoro čovek oseti lagan ubod u podlakticu. Kao da hiljade mrava krenuše s tog mesta. Ukočenosti je nestalo, a istovremeno se nivo tečnosti naglo smanjivao. Kad ostade na suvom, maska se odvoji od lica i ode uvis. Posle skoro tri stoleća čovek je spavao normalnim snom.

Otvorivši oči, Mark je nekoliko trenutaka sa nerazumevanjem gledao oko sebe. Kad je konačno shvatio gde se nalazi, obuze ga zadovoljstvo. Živ. Nije pogreško što se predao na milost i nemilost automatima. Živ i blizu svog cilja. Da li je zaista blizu ili se nešto ipak poremetilo i on sad lebdi beskorisno u nekom udaljenom kutku svemira? Mark bi tako rado to saznao ali telo mu još nije potpuno oživelo i »Minar« mu nije dozvoljavao bilo kakav napor. S vremena na vreme bazen bi se punio tečnošću i on je bio primoran da izvodi vežbe koje će mu oporaviti malaksale mišiće. U pravilnim razmacima

do usta mu se primicala cevčica kroz koju je dobivao blagotvornu smesu.

Kad je počeo osećati da mu se vraća snaga, postolje na kom je ležao poče da se presavija ispod leđa, dovodeći ga u sedeći položaj. S naporom Mark podiže ruku do svoje glatko izbrijane lubanje. Hrapavost koju je osetio pod prstima pokaza mu da je kosa opet počela da raste i taj znak aktivnosti organizma opet ga ispuni zadovoljstvom.

Iznenada, trže ga dobro poznati glas njegovog komandanta.

— Poručniče, vreme je da počnete da izvršavate zadatak za koji ste pripremljeni. — Glas je preko zvučnika dopirao s davno snimljene trake. — Pre nego što počnete da proveravate uređaje na brodu, još jednom ću vam ponoviti cilj vaše misije. Pre dvesta sedamdeset tri godine upućeni ste kao izaslanik Zemlje u pravcu planeta Omega Tri u sistemu zvezde Omega. Sva ispitivanja i posmatranja pokazala su da se na tom planetu mogao razviti život sličan našem. Starost samog sistema ukazuje na to da je bilo dovoljno vremena da se razvije i inteligentan život, pa i civilizacija. Ako ne naiđete ni na kakav život, cilj vaše ekspedicije je da utvrdite postoji li mogućnost za koloniziranje Omege Tri. Sad se nalazite na udaljenosti od oko dvesta miliona kilometara. Računar na brodu već izračunava orbitu... Da ponovimo još jednom uputstva za slučaj da naiđete na inteligentni život. Prvo...

* * *

— Ne razumem, Bene, zašto sav ovaj cirkus? Sve smo mu mogli javiti komunikatorom još dok se budio, znamo njegovu frekvenciju...

— Dabome, Jane, da ne razumeš. Ti si dete doba blagostanja — govorio je starac pogleda i dalje uprtog u nebo. — Ti nikad nisi video što sve može učiniti razočaran čovek. On na brodu ima toliko goriva i drugog materijala da bi, kad bi pao, pola ovog planeta pretvorio u gomilu oprljenog stenja.

— Misliš da će on biti razočaran? Pa on će iz svog siromašnog sveta, tako reći odjednom, stupiti u naš i...

— I te kako će biti razočaran. On je za ovo putovanje dao sve što je imao, on je sada čovek bez domovine i time se pomirio još onda kad je krenuo. Svesno se žrtvovao, napustio je svoje vreme, skoro tri stoleća je spavao i zna da više ne može nazad. Kad shvati da je sve to uzalud...

Sad se i mladić zabrinuto zagleda u nebo. Tamnozeleno nebo s intenzivno žutim oblacima. Nebo Omeae 3.

* * *

Ne izdržavši da do kraja zakopča kombinezon, Mark priđe i uključi ekran teleskopa. Dve tanke, srebrnaste ose su se ukrštale tačno na jednoj krupnoj zvezdi što je postojano svetlela. Jedan dio ekrana je

bio zamračen, onaj gde se nalazila zvezda Omega. Bio je zamračen kako sjaj zvezda ne bi zaslepljivao oči željne da ugledaju cilj ka kome su putovale tri stoleća.

Na brzinu zatvorivši kombinezon, Mark poče da pojačava uvećanje. No, i pri najvećem, planet nije bio veći od zelenog novčića.

Ipak, Mark je morao da u sebi zatomi oduševljenje. Nije bilo uzalud! Stigao je! Prvi čovek koji će posetiti novi svet i — možda — naći braću po razumu. S naporom odvojivši pogled od teleskopa, Mark poče da proverava instrumente. Svi su funkcionisali besprekorno. Jedino mu je nedostajalo društvo, neko s kim bi podelio oduševljenje. Ova ga misao za trenutak baci u nostalgično raspoloženje. Znao je da na Zemlji već odavno nema nikoga koga je poznavao. Tolike su godine prošle! Za trenutak mu se učini da je suviše dao, ali pogled na ekran kao i činjenica da više nema povratka oslobodiše ga tih misli. Psiholozi su izabrali pravog čovjeka.

Do ulaska u putanju on sam nije imao nikakvog posla i odluči da presluša trake s muzikom koje je nosio. Uzalud, to mu ne donese mir. Muzika je bila birana tako da predstavlja kompletno stvaralaštvo Zemlje i bila je suviše sterilna. Mark se ponovo posveti teleskopu, gledajući zeleni novčić, njegovu jedinu nagradu.

Iz dana u dan je sav napet iz komandnog sedišta gledao kako raste zeleni disk Omege 3. Čak je i obroke tu uzimao, mada je po pravilima to bilo strogo zabranjeno.

Bio je pomalo razočaran kad potraga za veštačkim satelitima u orbiti planeta nije urodila plodom. Ipak, to ne znači ništa — tešio se — možda je i bolje da stignem u neki svet u njegovo pretkozmičko razdoblje. I mada mu je još u ušima brujao glas komandanta koji mu je govorio da se ni u kom slučaju ne sme tako da ponaša, zamišljao je sebe kao božanstvo što se spušta s neba među primitivce. Napokon je ušao u orbitu. U tim trenucima je spavao jer je morao poštovati strogu podelu vremena.

Već u prvim trenucima buđenja znao je šta će prvo učiniti. Hitro je prišao teleskopu i pod najvećim uvećanjem počeo da ispituje površinu planeta. Osvetljena žarkim svetlcm Omege, pod njim su promicala jezera, planine i beskrajne ravnice. Sve je bilo nekako sistematično raspoređeno, bez velikih vodenih površina, ali i bez pustinja. Nije video nikakav trag naselja ili neke veće gradnje. To je pomutilo predstavu koju je imao o Omegi 3. Sve je vreme osećao da je planet naseljen i sad je imao utisak da mu je nešto uskraćeno. Kad zađe na tamnu stranu planeta doseti se što još mora da učini i mada mu se to učinilo sasvim beskorisno, priđe radio-uređaju. Uključi predajnik i poče da emituje signal. Nije ga ponovio ni treći put do kraja, kad iz prijemnika dopre pištanje. Smesta prekine emitovanje. Pištanje se ponovi. Beskrajno uzbuđen, shvati da je to njegov signal. Neko mu je

odgovarao!

Glasom promuklim od uzbuđenja, počeo je da govori na istoj talasnoj dužini, ali prijemnik je i dalje ponavljao samo prvobitni signal. Mark dohvati taster i promeni ga. Uskoro se promeni i signal iz prijemnika. Bez sumnje, na planetu se nalazio radio-predajnik koji je komunicirao s njim. Čim se ponovo našao na osvetljenoj strani Mark poče s novim interesom da razgleda površinu planeta. Opet isto. Izgledalo je nelogično da živa bića koja raspolažu radiom nisu još dostigla stepen megalopolisa. Ipak, to su bila tuđa živa bića i ko zna kakva. Čim opet zađe u noć Mark začu signal iz prijemnika.

Ali, zapazio je još nešto: na severnoj polulopti nekakvo svetlucanje. Usmerivši teleskop u tom pravcu vide kako svetiljke raspoređene u trougao ponavljaju blesak, tačno u ritmu radio-signala. Sve tri su bile plave, a u vremenu kad su one bile ugašene, na sredini između njih je gorelo crveno svetio. Sve svetiljke su bile veoma jake. Mark opet promeni signal. Skoro istovremeno, i svetio promeni red paljenja. Bio je to svetlosni signal upućen njemu. Bez oklevanja, Mark odluči da se pri sledećem krugu spusti na to mesto. Za to je bio potpuno spreman. Bio je spreman još kad je krenuo sa Zemlje.

Još jednom je teleskopom pretražio osvetljenu polovinu planeta. Nikakvog traga nečemu što bi bilo delo razumnih bića.

Još jednom proveri uređaje, zatraži proračun putanje i onda napusti komandnu prostoriju. Pošto je obukao svečanu uniformu, siđe u spremište s modulom za sletanje. Nije bio više nimalo uzbuđen. U njemu je proradio mehanizam kozmičkog poklisara koji su mu ugrađivali godinama. Nije razmišljao šta će činiti kada se spusti. A to nije ni morao jer je svaki dalji postupak bio strogo određen uputstvima koja su bila urezana u njegovu mozgu.

Modul je imao oblik aviona sa nešto glomaznijim trupom i vrlo širokim krilima. Mark je sasvim mirno Droverio komande. Kao da je sve jučer načinjeno, sve je funkcionisalo idealno. Radio-prijemnik je i dalje emitovao signal što ga je primao od predajnika s planeta. Teleskop na modulu nije mogao da koristi dok ne iziđe iz broda.

Kad je došao čas, kompjutor iz komandne kabine dade znak i otvori spremište. Modul poče da se lagano odvaja od matičnog broda. Probijajući se kroz gustu atmosferu, svetlost Omege je obasjavala »Minar«. Kad je modul ušao u zonu polusenke činilo se kao da sam veliki brod svetli nekim čudnim, mrkim tonom. Mark to nije gledao. Iskusnim okom motrio je indikatore, u isto vreme podešavajući teleskop. Konačno uhvati svetlosne signale. Nisu se nimalo promenili.

Radar je pokazivao da se »Minar« nalazi na sigurnoj udaljenosti i motori u repu proradiše gurajući modul u gornje slojeve atmosfere. Pritišćući pedalu, Mark ubrza spuštanje. Lokatorom je utvrdio da se tačka s koje dopire radio-emisija podudara s mestom odakle dopiru

svetlosni signali. Uskoro se pojaviše prvi rezultati analize sastava atmosfere. Gotovo je odgovarala Zemljinoj, jedino je pola procenta otpalo na sumporni monoksid. Nepoznatih elemenata nije bilo. Nikakvih mikroorganizama. Iako je bio još na velikoj visini, mogao je zaključiti da je na površini pritisak oko 690 mm Hg.

Sve je nalikovalo na zemaljsko, sve je bilo suviše idealno, ali Mark o tome nije razmišljao. Nije se iznenađivao. Suviše dugo je slušao reči: »Ništa vas ne srne zaprepastiti, ni začuditi. Morate svakog trenutka znati da je to mesto svet za sebe koji ima svoju logiku.« Mark je bio samo automat koji je napokon aktiviran i zahvalno je obavljao svoju funkciju.

Visina od 18.000 m. Jarkoplava svetla promakoše ispod njega. Mora načiniti bar još jedan krug pre nego što se spusti. Sa 6000 m umesto crvenog svetla vidi neku vrlo široku, ravnu i praznu površinu, osvetljenu iz nekog nevidljivog izvora. Radar je na tom mestu pokazivao veoma oštre obrise, verovatno metal. 1000 m — Mark naglo podiže kljun modula. Počeo se spuštati. Moćni motori su sad bili potpomognuti busterima koji su održavali modul uspravno. Instrumenti su pokazivali da je dole čvrsto tlo koje će izdržati težinu letelice. 100 m — plameni mlaz je dotaknuo površinu i brzina propadanja je bila sve manja. Na nešto više od metar visine motori se ugasiše i modul se osloni na svoje tri teleskopske noge. Automat u Marku je i dalje radio. Još jednom proveri sastav atmosfere, temperaturu, reakciju na mikroorganizme... kao sasvim prirodno je primio i to što se signal više nije čuo. Staloženim pokretima on oslobodi sigurnosne vezove oko tela, ispravi nabore uniforme, uze providnu kacigu i krenu ka izlazu. Ni bojažljivo, ni ponosno tek — krenuo je.

Vrata se bešumno otvoriše u noć drugog sveta. Sivo-bela površina kao da se pružala unedogled, i iza reflektora koji su je osvetljavali. Ka modulu su išle tri prilike. Mark se lagano spusti niz nekoliko stepenica što se ispružiše pred njih. Stajao je dok su se tri prilike i dalje približavale. Bile su sasvim nalik na ljudske. Automatski, Mark u glavi odbaci sva uputstva predviđena za susret s neantropološkom civilizacijom. I dalje je stajao dajući im priliku da ga dobro promotre, kad sedokosa prilika u sredini prozbori:

— Dobro veče, poručnice Mark. I... možete skinuti kacigu. Nema opasnosti od infekcije.

Automat je najednom zakazao! Sve funkcije su mu bile paralisane.

— Očekivali smo vas — nastavi da govori seda prilika i zbog nečeg obori glavu.

Mark u trenutku oseti kako ga obuzima panika, strava. I dalje je šutio.

— I mi smo takođe sa Zemlje. Već godinu dana smo ovde. »Kako,

kako, kako?«... sve je bilo sažeto u tom nemom pitanju.

— Otkrili smo nov način putovanja kroz svemir. Ali... ima vremena, sve ću vam objasniti. Izvolite...

Sve Markove misli su bile paralisane. Nije opažao ništa oko sebe. Prepustio se trima prilikama da ga vode. Jedan po jedan, moćni reflektori su se gasili. Modul za spuštanje polako prekri tama.

— ... i tako, koristeći se tim otkrićem, mogli smo da nađemo prečice kroz prostor-vreme...

Vreme! Ta reč trže Marka i on poče da sluša.

— Sada možemo početi da koloniziramo naseljive svetove. Oni će doneti materijal... — I dalje je govorio samo starac dok su druga dvojica ispitivački gledala u Marka.

— Kad je to otkriveno? — konačno progovori Mark promuklim glasom.

— 2004 — deset godina posle vašeg odlaska. Odmah je prekinuta gradnja brodova nalik na vaš...

— Vi ste me, dakle, pretekli?

— Nismo. Mi smo išli drugim putem, kraćim. Da vam u glavnim crtama objasnim...

Mark više nije slušao. Nije mu bilo važno. Znao je samo jedno: njegova misija više nije imala nikakve svrhe. Ni on sam nije imao nikakve svrhe. Nije bilo potrebno da ovamo dolazi, a sad više nije imao ni gde da se vrati. Ona njegova rodna Zemlja bila je daleko tri stotine godina — u prošlosti. Tamo se nije mogao vratiti.

— ... možete ostati ovde koliko hoćete. Posle ćemo prebaciti na Zemlju vas i vaš brod. On sad ima veliku vrednost, a pripada vama. Možete ga dobro prodati. Ima ljudi koji vole...

Da. Njegov brod će biti starina, muzejska vrednost, a šta će biti on? Čemu će on koristiti?

— Brod — zove se »Minar«, zar ne? Možete ga ovde spustiti. Dovoljno je prostrano. Ovo je pravi kozmodrom na Omegi Tri.

— Da, učiniću to, odmah! — reče Mark i ustade.

— Ne morate. Odmorite se.

— Nije potrebno.

Tada ustade jedan od mladića.

— Poći ću s vama.

— Žao mi je...

— Sedi, Jane. Možda će vam danju biti jednostavnije.

— Ne! Idem odmah!

— U redu — reče starac i uputi mu dug pogled.

Mark izađe iz niske građevine i pričeka da se reflektori ponovo uključe. Onda polako krenu do modula...

* * *

— Evo, sad je pristao uz brod — objavi Jan na kozmodromu.

— Nije izgledao ni izdaleka onoliko izgubljeno koliko smo očekivali — reče drugi mladić.

— Dođite da vidite! Brzo! — pozva ih Jan uzrujano da priđu ekranu. Samo mladić posluša. Priđe, pogleda i okrene se da kaže nešto.

— Znam — prvi reče starac. — Napustio je putanju.

— Nije valjda lud da u onome krene na Zemlju?

— Ne, on neće na Zemlju. Tamo nema što da traži.

— Pa gde će?

Starac samo slegnu ramenima i priđe i on do ekrana. Na njemu se videlo kako se svetla tačka koja je predstavljala »Minar« sve brže udaljuje od osi kojom je bila obeležena orbita...

Marija Mamonova: Povratak

Vozvraščenije

Prevela Jadranka Vrbnjak-Ferenčak

Majka je upitala zamišljeno gledajući kroz prozor:

— Ima li ikakve nade?

— Teško je reći... — promrmlja Rukov. — Čak je i u naše vrijeme vrlo teško otprve dati odgovor...

— Oprostite — umiješa se Lida. — Ali vi ste, dakako, vidjeli i njegove kolege. Znate da se Jaroslavljevo stanje pogoršalo. — Nepomično se zapiljila u Rukova. Oči su joj odražavale da duboko pati. — Želimo saznati istinu. Svi astronauti ekspedicije su bolesni. Gubitak pamćenja i trans. Nitko ne zna što im se dogodilo... Ako možemo, pomoći ćemo. Učinit ćemo sve što je u našoj moći... Samo ih spasite!

Tek propupale grane veselo su udarale o prozorska okna.

— Pomoći ću..., pokušat ću pomoći... — neočekivano glasno reče Rukov. — Znate, ja, zapravo, nisam liječnik. Ja sam... — zastao je, — znanstvenik... Konstruirali smo uređaje koji hvataju na svoje ekrane biotokove ljudskog mozga. I to ne bilo koje biotokove, već one iz same podsvijesti.

Osjećao se kao u Institutu za vrijeme ispita kad bi početna ukočenost odjednom nestala. S mukom je nalazio riječi kojima bi najbolje izrazio ono što misli. Sada je opet u potpunosti ovladao sobom.

— To ima golemo značenje za medicinu: čovjeka kojega je zahvatila potpuna amnezija možemo ozračiti i saznat ćemo ne samo kada je obolio nego i uzrok bolesti. Polazeći od toga, možemo liječiti. Možemo i z l i j e č i t i! Ali treba znati u kojoj minuti, ili bar u toku kojeg sata je osjetio prve simptome bolesti. Ekranizirajući podsvjesne misli koje se urezuju u pamćenje nezavisno od bolesti, dobivaju se cijeli kompleksi likova i pojavljuju simptomi bolesti. Tako postavljamo dijagnozu i prepuštamo posao uređajima. Kompjutori daju potrebne upute liječnicima i oni počinju sistematsku kuru liječenja... To bi ukratko bilo sve.

— Ali, Jaroslav ne zna kada je obolio! — gotovo je kriknula mati.

— Ne uzbuđujte se, Ana! — uzvikne Lida. — Molim vas, umirite se...

— Shvatite, k a d a je obolio možemo odrediti... Projicirat ćemo njegove osjećaje na uređaj. Problem je u tome što će mu dugotrajnije izlaganje tijela zračenju pogoršati stanje. Zato sam se i nadao da ću možda saznati od vas kako se osjećao poslije povratka na Zemlju. Ako niste ništa opazili, to gore. Znači da su korijeni bolesti još dublje. Zato ćemo tragati u određenom sloju podsvijesti. Dakako, to je rizično, ali ako uspije...

— A što, ako ne uspije? — upita majka. — Pretpostavljate li što će se tada dogoditi? Jaroslavu je najteže. Ali, zašto je baš njemu tako loše? Zašto nije tako i s njegovih jedanaest, dvanaest kolega?

— Jedanaest, Mianov do sada nije obolio. Kao pilot kojeg nitko nije mogao smijeniti, nije se ni spuštao na Trivijan. Vaš sin je možda postao prijenosnik virusa ili nečeg još nepoznatog s toga planeta.

Zašutjeli su. čulo se samo fijukanje vjetra. Vani je bjesnjelo nevrijeme.

— U početku je sve bilo u redu — počela je majka. — Dočekali su ih na kozmodromu. Bili su iscrpeni kao i obično, pa se nismo obazirali na to. Kada je prošao dan debakterizacije, svaki je otišao na svoju stranu. Kod kuće je isto tako sve bilo normalno, uobičajeno. Pričao je cijelu noć o Trivijanu, o letu. I eto... da, sada sam se sjetila; na trenutke se mrštio i govorio: »Nekih se stvari jednostavno ne mogu sjetiti. Uostalom, nije ni čudo. Poslije svega što sam doživio! Nego, gdje sam ono stao...« Znam da sam u tom trenu pomislila: Stvarno, toliko toga mora pamtiti... Uživali smo u njegovu pričanju. Danju, kao i obično. Obavljao je poslove, poslije podne izlazio s Lidom. Oni imaju toliko prijatelja, a znate kako je kad se čovjek vrati s takva puta. Noću me je odjednom pozvao signalizatorom. Uplašila sam se jer je to činio samo u izuzetnim situacijama. Nikada me nije uznemiravao bez ozbiljna razloga. Odmah sam otrčala u njegovu sobu. Bespomoćno me gledao, kao dijete, i upitao, pokazujući ugrađeni ormar, kako se ta stvar zove. Prestravila sam se i odmah zamolila Lidu da dođe k nama. Ostala je cijelu noć. Bilo je jezivo. Već je ujutro ležao kao i sada, otvorenih očiju i... šutio. — Majčin glas zadrhta. — Zatim su telefonirali i zvali; njegovi kolege s te ekspedicije su gubili pamćenje jedan za drugim. Ali, oni se nisu mogli sjetiti samo događaja u vezi s letom. Mojem sinu je mnogo gore. Zašto je izabrao baš tu tešku profesiju? — zaridala je. — Molila sam ga da ne leti. Svaki put bi mi odgovarao isto: »Vratit ću se i ostati. Ovo je posljednji let.« I evo, vratio se...

U polumraku sobe je zavladala neugodna tišina, tako da su svi jasno čuli kako Jaroslav teško diše.

— Stalno sam uz njega — razbije tišinu Lida. — Neprestano nešto šapće, zatim me odjednom moli da pjevam... I ja... pjevam. I to baš one pjesme koje smo pjevali prije njegova odlaska. Teško ga je gledati

kako se napreže da se sjeti. Jeste li pokušali otkriti zašto je Mianov, koji je ostao u putanji planeta, zdrav?

— Pokušao sam — reče profesor. — Razgovarao sam s njim. Nije ništa opazio. Sve je bilo uobičajeno. Spomenuo je površinsku maglu, ali sam uvjeren da je to vezano uz sam planet.

Prenula ih je zvonjava videofona. Lida otrči u susjednu prostoriju. Ana i Rukov su joj jasno čuli piskutavi glas:

— Što-o-o?

Dotrčala je i zastala na pragu:

— Mianov je počeo gubiti pamćenje!

— Oprostite — reče Rukov, ustajući. Moram ići. Centralna su se vrata iza njegovih leda nečujno zatvorila. Bolid-atom se kretao gradom prelazeći s jedne trase na drugu. Drveće, zgrade, ljudi, sve je promicalo strelovito u brzini atomskog vozila. Rukov je bez mnogo mašte mogao sebe zamisliti središtem malog svemira, svemogućim i grandioznim. Ali, misli su mu bile daleko.

Da, taj astronaut je na njega ostavio neusporedivo bolji dojam od ostalih. Sada je i on obolio. Ležao je okružen uređajima za razonodu i činio sve da se pribere. Da, nastojao se oraspoložiti, ali se nije sjećao onog što je izazvalo bolest.

Rukov uzdahne. Zar zaista neće spasiti Jaroslava?

Vozilo se naglo zaustavilo pred visokom, uglatom zgradom. Nekoliko sekundi kasnije pokrenulo se brzo vakuum-dizalo.

Vrata je otvorila četrnaestogodišnja djevojčica.— Trebate moga brata Sašu? — upitala je s nevjericom.

— Da, Sašu.

Djevojčica je odvela gosta u pilotovu sobu.

Rukov je odmah opazio da nije nimalo zabrinuta zbog Sašine bolesti. U tv-sobi se čuo smijeh i razdragani glasovi djece. »Svjetlana!« — zvao je netko. Odmah mu je bilo jasno da Sašino stanje nije teško.

— Zdravo. Eto — osmjehnuo se — nisu se ostvarile vaše nade. I ja sam obolio kao i ostali. Sjednite.

— Pričekajte — zamoli Rukov i sjedne na ponuđeno mjesto — dok ne bude prekasno.

— Jučer sam diktirao svoja sjećanja s Trivijana i odjednom zaboravio kojeg smo datuma ušli u stacionarnu putanju. Zatim sam odjednom shvatio da više uopće ne znam što smo tamo radili prvih sedam dana. I što dalje, to gore. Sve se izmiješalo i odmah sam vas pozvao.

— Vi tako mirno govorite o svemu! — odmahne začuđeno Rukov.

— Valjda ne očekujete od mene scene i suze? — razdraženo reče Mianov. — Dvanaest nas se razboljele Jaroslav je na samrti ili blizu nje. Svakako sam ja u cijeloj toj situaciji ipak srećković.

Sažaljivo je pogledao Rukova i nastavio:

— Vrlo brzo gubim pamćenje, a pri tom ne osjećam nikakve smetnje. Mora da je zarazu na brod ipak donio Jaroslav. Uvjeren sam da je to pokupio na samom Trivijanu... Kasnije je sve zarazio još tamo, a mene poslije, u brodu. Morate ekranizirati njegovu podsvijest tamo negdje u drugom tjednu boravka na tom planetu. Prije odlaska.

— Znači, vi mislite da bi trebalo ekranizirati devet dana?

— Da, devet.

— Četrnaest dana je smrtonosno. 14 manje 9, to znači da imamo pet dana rezerve. Ali, on je u tako lošem stanju da je to neizvedivo.

— Logičan proračun — progunđao je Mianov. — Osim toga, još nikada nisam čuo da bi amneziju mogla izazvati zaraza.

— Možda je riječ o radijaciji koja skida površinske slojeve pamćenja. Nešto kao svjetlosni odašiljač. Djeluje trenutno. Recite, niste li možda izlazili u otvoreni prostor pri povratku?

— Ne, toga se još dobro sjećam. Za sada. Ali, onda nas morate izolirati! Danas ja, sutra moja sestra, Jaroslavljeva majka, Lida, vi! Kako sve do sada nismo shvatili tako jednostavnu stvar! Da poludiš!

— Uzročnik je bio slab, tako da je izazvao bolest kod dvanaest ljudi i to u različitim stupnjevima.

— Recite, zar se ne može tih devet dana preletieti na ekranu u ubrzanom ritmu?

— Može, ali ponavljam, izvor ie bio tako slab da uopće niste opazili trenutak ozračenja. Ni Jaroslav. Možemo biti sretni ako utvrdimo trenutak zaraze n» usporavajući ekraniziranje nodsviiesti, a vi biste još sve ubrzavali!

— Ništa ja ne želim. Upitao sam vas tek tako — promrmljao je Mianov. — I ovako je dosta loše, i ovako je situacija nemoguća... Što ćete učiniti?

— Odvest ćemo Jaroslava u Institut i ekranizirati njegovu podsviest na mahove, s prekidima.

Mianovie oči bljesnuše u nadi.

— Profesore! Spasite nam Jaroslava!

* * *

Profesor se povezao s Institutom i zamolio da dovezu astronauta Šeste Osvajačke, Jaroslava Kanonova. Zatim je uzeo pilulicu i pogledao je dvoumeći se. Kada bi ona liječila sve...

Njegovo izdržljivo, besprijekorno vozilo, bolid-atom, usmjerilo se prema Institutu. Hitno je trebalo pripremiti uređaje.

Dva dana kasnije. Rukov je bio spreman da ekranizira Jaroslavljevu podsvijest.

— Profesore — reče Lida, gledajući Rukova ravno u oči. — Asistenti predlažu da se dijagnoza postavi na neki drugi način.

— Ma nemojte! — nervozno frkne Rukov. U posljednje vrijeme se premorio. Složeni mehanizam uređaja za ekranizaciju podsvijesti mu

iscrpio i posljednje atome, snage. — Kako, ako se smije znati?

— Nije potrebno počinjati snimanje na najranijem sloju —nimalo se ne zbunivši zbog njegova tona odgovorila je Lida. — Prvo ćemo snimati sam odlazak, zatim nekoliko sati nakon njega i tako redom. Cijeli zapis ćemo provesti u nešto ubrzanom ritmu. Kompjutori će sve usporavati sami, bez udjela pacijenta.

Rukov je šutio pregledajući listiće ispisane šiframa.

— Da, možda je tako bolje — promrmljao je. — Dobro. Za šest sati dovezite pacijenta u dvoranu.

Jarko su bljesnuli reflektori. Uleknuta površina zaštitnog pokrova ispod kojega je ležao astronaut namreškala se pod prodornim djelovanjem laserskih zraka. Centralni uređaj je polako klizio monotračnicama prema pacijentu. Zidni ekran se osvijetlio plavičasto.

Asistenti se ukloniše iza zaštitnih pregrada. Tako je astronaut sada bio sam s uređajima koji će riješiti njegovu sudbinu.

Počelo je odbrojavanje: »... Tri. Dva. Jedan... Start!«

Bijela dvorana je bljesnula. Desetak lica, zaštićenih neprobojnim naočalama iza pregrada, zapiljilo se u ekran. Na njegovoj mliječnoj površini pokrenuše se sjene.

Postupno su se sjene oblikovale U nešto šareno i reljefno. Počela se odvrtati vrpca zapisa.

Brežuljci obrasli gustom travom, maleno sunce tinja svojom krvavom svjetlošću, u daljini ljubičast horizont treperi u prvoj svjetlosti zore.

»Kakva ljepota!...« — glasno je prošaptao netko, čije se lice nije vidjelo na ekranu.

Nekoliko snopova zraka nalik na munje propara nebo i osvijetli prasnu površinu planeta. Na horizontu je svjetlucao njihov svemirski brod.

»Čuj« ponovo se javi onaj isti glas, »znam da je čudno, ali meni se nekako ne da odletjeti s ovog mjesta...«

»Glupost. Ali se slažem s tobom da u ovom planetu ima nečega đavolskoga. Ne možemo ga osvojiti ni nakon šestoga pokušaja.«

U krupnom planu su se pojavila lica Jaroslava i kibernetičara Listova.

— Začuđujuće... Univerzalno — promrmljao je Rukov.

— Podsvijest prikazuje njegov vlastiti lik!

»Takav nam je posao« — nasmijao se na ekranu Jaroslav. »Danas ovdje, sutra ondje, a prekosutra tko zna na kojem od svjetova...«

— Još nije bolestan — reče Rukov. — Molim vas da sada usporite emitiranje.

Astronauti su se, ne prozborivši više ni riječi, brzo udaljavali. Lica su im bila mirna.

Kad su se vrata njihovoga broda bešumno, hermetički zatvorila, i

kada su iz raketnih cijevi počeli sukljati plameni jezici. Rukov je zamišljeno rekao:

— Isključite. Evo, vidjeli ste i sami — okrenuo se prema Lidi. — Gornji sloj i ni traga bolesti. Ništa. Nije čak bilo potrebno usporiti snimke.

— To znači da treba snimati još dublje... — nesigurno reče jedan asistent.

— I opet ništa? Ne, sada počnite snimanje na početku drugog tjedna.

— Profesore! — zamoli Lida. — Pokušajte još jednom! Pomoćnici su s odobravanjem žagorili.

— Vi buncate! — razdraženo će Rukov, sjedajući na svoje mjesto. — Dobro... Još jednom ćemo pokušati. Posljednji put. Zauzmite svoja mjesta.

Lice astronauta u niši bilo je mrtvački blijedo, a oči potpuno staklaste. Činilo se da ne diše.

Rukov ga je gledao zabrinuto. Kako izliječiti toga čovjeka koji više gotovo i nije...?

»... Tri, dva, jedan — start!«

Ekran se trenutno osvijetlio. Podsvijest je bila probuđena.

Jaroslav je stajao na vrhu manje planine. Ispod njega se ljeskao pustinjski pijesak. Komadić neba na istoku je treperio jedva primjetno. Tu i tamo su se vidjele raštrkane, mokre vlati trave.

»Čekaš izlazak sunca?«, upitao je netko.

»Da, posljednji put. Navika.«

»Ponovno sam napunio džepove kamenčićima.«

Pokraj Jaroslava se nalazio navigator Karženov.

»Pokaži!««, reče Jaroslav, otirući očne kapke. »Uzmi. Posebno ovaj. Prvi put vidim da je potpuno pravilan, bez oštećenja. Podsjeća na prizmu, zar ne? Znaš li što sam pomislio?

»Ne.« — Jaroslav je zaneseno gledao kamenčić prevrćući ga u ruci. Bio je proziran, tako da su se jasno vidjeli spletovi raznobojnih žila koji su bili lijepi čak i sada u polumraku.

»Što je složeniji prijelom kristala, to je ljepši na svjetlosti. Na Zemlji nema takva efekta! Sunce izlazi polako, svjetlosne se zrake prostiru u prostoru postupno... A ovdje... Možemo se popeti još malo više. Svjetlost se širi na mahove, u obliku ognjenih svjetlosnih vihora. Tada tlo pokriveno ovim kamenčićima tako bliješti da je sjaj zemaljskih briljanata u usporedbi s njima beznačajan.«

»Zaista divno... Idemo!«

Razmjestivši kamenčiće po džepovima, krenuli su prema susjednom planinskom lancu. Pukotine nastale djelovanjem vjetrova svjetlucale su pod prvim sunčevim zracima. Zastali su na jednom od šiljastih vrhova.

Jaroslav je rasuo manje kamenčiće po tlu, a u ruci je zadržao samo najveći.

»Ne tako! Položi ga na dlan tako da ga prožme svjetlost sa svih strana.«

»Da vidimo!«, prošaptao je Jaroslav, otvarajući šaku i držeći oprezno kamen na raširenom dlanu.

Spazili su sunčevu koronu na kraju dugačkog klanca. Treperila je kao da im namiguje. Jaroslav se zapiljio u komadić planeta koji mu je ležao u ruci... Nagnuo se. Karženov mu se toliko primaknuo da ga je doticao glavom.

Udar! I još jedan! I opet! Nebo je jarosno uskiptjelo, rub sunčeva diska je rigao vatru trepereći, sakupljajući energiju.

Kamen koji je bio potpuno osvijetljen čudnovato je usplamtio i obasjao Jaroslava i Karženova svojom razlomljenom svjetlošću.

»Što kažeš?« — vikao je Karženov.

Jaroslav mu nije odgovorio. Široko raširenih očiju čudeći se — gledao je svoj dlan.

»Nikada još nisam vidio takvo što...«, šaptao je. »Savršeno blještavilo!«

Svjetlosne zrake su polako izlazile iz kamena. Potpuno je izgubio sjaj i umanjio se. Samo je još u njegovoj jezgri tinjala neobična svjetlost.

Jaroslav se nespretno sapleo i komadić s njegova dlana je skliznuo. Karženov je uzviknuo. Padajući, kamenčić se raskomadao na milijune zasljepljujućih sjajnih iskri, a onda potpuno nestao.

Karženov je zamišljeno kimnuo glavom. Sakupili su sitnije kamenčiće i krenuli natrag; još nisu mogli doći k sebi od tog prizora.

* * *

Dalje je bilo sve kao i prošli put. Uređaj za zračenje je prestao raditi.

— Ovo ponovite usporeno — reče Rukov. — Ovdje mi je nešto sumnjivo. I. molim vas, neka u prvom planu budu oči. One sve vrijeme gledaju s tla na nebo, i uopće u njima se sve najbolje odražava. Takvu malu promjenu nećemo opaziti nigdje drugdje. Zato su nam potrebne oči.

Asistenti su ušutjeli.

Preko cijelog ekrana su ugledali oči. Tako goleme da su odražavale cijelu okolinu. Paralelno su na malom ekranu projicirali mjesto zbivanja. Prepoznali su onaj isti brijeg. Približavala se zora. Oči odražavaju mir i razmišljanje. Možda je u njima i malo tuge, osjećaj otuđenosti...

Pojavljuje se Karženov. Lagana začuđenost, a zatim ravnodušnost.

Navigator vadi kamenčiće. Zainteresiranost, čak oprez.

Drug mu tumači bit svoje ideje. Sumnja, iznenadna uvjerenost,

zanos, iskušenje neobičnog stajališta. Trče kosinom brežuljka. Zelja da stignu prije izlaska sunca i onaj isti zanos. Znatiželja. Kamen leži na dlanu. Uzbuđenje. Nestrpljenje. Sunce izlazi. Uzbuđenje povećano. Zanos. I...

Oči su bile široko otvorene. Obamrle su, hladnoća i ravnodušnost prema svemu što ih okružuje oko njih. U njima tinja teški očaj... umire krik koji se nije dospio ni roditi. Doslovno, važan signal, koji kao da se izdigao iz nekakva bezdana.

— Zaustavite! — drekne Rukov.

Na malom ekranu su jasno vidjeli kako su sunčeve zrake, prelomivši se u kamenčiću, udarile u glavu Jaroslava Kanonova.

— Ipak je radijacija! — reče Rančev, stariji asistent. — Sunčeva eksplozija je izazvala u mineralu nešto poput mikroreakcije. Tako su vidljive svjetlosne zrake zajedno s nevidljivim ozračile obje polutke mozga astronauta. Takvu malu promjenu mogla je registrirati samo podsvijest jer je senzibilnija. Sam pacijent nije ništa osjetio. Dostigavši vrhunac usredotočena radijacija je dala poticaj u misaoni sloj. I to baš drugog dana nakon slijetanja. Tako je sve počelo. Mislim da je sada jasna slika događaja.

— Meni je ipak nešto potpuno nejasno! — podigne se Rukov. — Čini mi se da je pred nama zadatak da izliječimo čovjeka. Kako vi predlažete liječiti gotovo potpuni gubitak pamćenja?

— Ovdje je, mislim, više riječ o svojevrsnoj paralizi — reče asistent koji je upravljao uređajem za ozračivanje.

— Ne možemo samo tako jednostavno napuniti prazne stanice za pamćenje, a da u isto vrijeme ne ugrozimo mozak! — umiješa se kibernetičarka Šonova.

Čuo se žagor. Žestoko gestikulirajući i vičući, svi su iznosili što misle.

Rukov se probio do podija. U trenu su svi ušutjeli, iščekujući.

— Ja bih ovako, ne, ja bih onako — riječi Rukova su jasno odjeknule u potpunoj tišini dvorane. — Čemu takva galama? Jednostavno ne znamo što treba poduzeti.

Šutio je i promatrao im lica. Bili su nepomični i potpuno svjesni da ima pravo.

— Evo što vam predlažem. Postoji samo jedan način da spasimo astronauta. Samo jedan! Ljudi su šutjeli očekujući. Jedva se čulo kako dišu. — Naš uređaj je izdvojio dvije sfere, svijest i podsvijest. Analizirajući sve to, eksperti su zaključili da je među njima kanal što ne podliježe našoj kontroli i koji je veza među njima. Od informacije svijesti odjeljuje ga membrana. I što sada imamo?

Nitko mu nije odgovorio, ali on to nije ni očekivao.

— Pokušajte samo na trenutak zamisliti ljudski mozak, stanice pamćenja, gdje se milijuni nikome poznatih, nikome dostupnih misli

kreću brzinama o kojima današnja nauka nema pojma. Zagonetno je i još pokriveno velom tajne pitanje gdje se nalazi naša memorija. I što je to uopće... Razumijete li me? Vi dobro znate da je u cijelom svemiru čovjeku upravo najnedostupniji vlastiti mozak! Ali, mi smo mu se već opasno približili i na najboljem smo putu da skinemo taj veo tajne. Evo, kanal o kojem sam govorio maločas. Nevidljiv, nedostupan čovjeku, ali ga možemo podvrgnuti djelovanju naših uređaja. Podsvijest — mahnuo je rukom — živi! Živi! A svijest je u bezdanu potpune amnezije. I sada kada smo shvatili funkciju toga kanala, kada smo ga napokon osmislili, kada smo izborili princip razuma, uništit ćemo taj kanal! Laserski pogodak... i razum će ponovno bljesnuti svom snagom. Informacija će briznuti u sloj za pamćenje, ali će podsvijest i dalje živjeti.

Rukov je htio još nešto dodati, ali je samo mahnuo rukom. Sve ovo što im je govorio, trajalo je kratko, ali ga je taj govor strahovito umorio — tom govoru su prethodile besane noći u laboratoriju, analize, proračuni...

Polako se spustio u sjedalo i zaklopio oči rukom.

... Prenuvši se, pogledao je oko sebe. Računari su tiho radili zujeći, kontrolne vrpce su polako izlazile iz uređaja. »Tri, pet, osam, dajem kontakt... Tri...« Usred tog mnoštva metalnih čudovišta i njihova tiktakanja, nečujno su se kretali asistenti. U cjevčicama su žuborili cijeli potoci deaktivizacijske tekućine.

— Što se događa? — upitao je slabim glasom Rukov. — Kakve su to pripreme?... Bez mene!

Kraj njega se odjednom stvorila spodoba u bijelom.

— Sve je u najboljem redu — umirujući, kao da se opravdava, reče glas. — S obje polutke mozga pacijenta je skinut radioaktivni sloj primjenom obične deaktivizacije. Uređaj za zračenje je spreman da uništi kanal memorije.

— Koliko je prošlo minuta? — uplašeno će Rukov. — To je nemoguće! Takvu složenu korekciju...

— Osam sati! — staložen odgovor je trebao umiriti sugovornika, ali se dogodilo upravo obrnuto — Rukov se razbjesnio.

— Tko vam je dao podatke za objektive? — urlao je izbezumljeno.

— Laboratorij memorije 57. Ne uzbuđujte se, mi smo...

— Kako... — Rukov je izgubio dah od srdžbe.

Čovjek s bijelom kacigom ga je ne obazirući se na njegove proteste odveo do kupole za promatranje: bilo je kasno da učini nešto, ali je ipak gunđao:

— To je nečuveno! Samovolja i anarhija u Institutu!... Iz 57 ću sve otpustiti! U prvom redu Agaševa!... Dobro što je eksplozija kanala već tisuću puta provjerena, ali ipak...

Nije uspio doreći svoje misli. Iznenada je sve umuknulo. Zazvonilo

je u ušima. Uvijek je tako kada se uključi svom snagom »dinamik«. Tišina je jednostavno oduzimala dah.

Polako se podignula sfera, još jednom otkrivši niži stupanj na kojem je ležao Jaroslav. Pritajili su dah.

Začuli su suho kvrckanje, reflektori su zasvijetljeli jače nego inače. Inače, nije bilo ni najmanje promjene. Ali Rukov je gotovo fizički osjećao kakvom strahovitom energijom zrake prodiru kroz obamrlog astronauta.

Nije bilo signala. Ipak je Rukov točno znao trenutak kada je nečujni šum uređaja za zračenje umuknuo.

U slijedećoj sekundi je nešto neuhvatljivo prošlo salom. Pacijent je ispod kupole otvorio oči. I to ne kao prije. Na licu su se vidjele sve moguće faze iščuđavanja. Astronaut je polako podigao ruke, dotaknuvši sljepoočice.

Dvorana kao da je zamrla. Rukov se bojao disati.

Odjednom je zvjezdani letač s veselim krikom skočio s ležaja.

Asistenti su poskakali sa svojih mjesta.

Astronaut je raširenih ruku pao na pod.

* * *

Rukov je sa čudnim osjećajem gledao razbacano kamenje na plaži. Sunčeve zrake su plesale na valovima, a sjena čovjeka na stjenovitoj plaži je neobično odudarala od okoline.

— I to je završeno... — sa sretnim osmijehom promrmlja Rukov, stavljajući kamenčiće na svoja preplanula leđa.

Čovjek je skačući sa stijene na stijenu trčao preko sprudova. Vjetar mu je mrsio kosu. Približivši se Rukovu, sjeo je na travu do njega.

— Ne znam kako da vam se zahvalim... — Skočio je. Oči su mu blistale. — Ponovo ću letjeti! Ponovo ću pokoravati tuđa sunca. Opet ću živjeti!

Pogledao je u nebo. Oči su mu izražavale neugasivu žeđ. Mamile su ga zvijezde, da bi s njih sa čežnjom gledao Zemlju... i tako unedogled.

DVANAEST VELIČANSTVENIH (2)

Theodore Sturgeon: Dugotrajno vajanje

Slow Sculpture

Prevela Mirjana Živković

Nije znao tko je kad ga je susrela — malo je bilo onih koji su to znali. Bio je u visokom voćnjaku i radio nešto ispod jedne kruške. Zemlja je mirisala na kasno ljeto i vjetar — na broncu, mirisala je na broncu.

Podigao je pogled prema jedroj djevojci od svojih dvadeset pet godina, prema njezinu neustrašivom licu i očima boje kao i kosa, što ne bi bilo neobično da joj kosa nije bila crvenkastozlatna. Ona spusti pogled na izboranog četrdesetogodišnjaka, na elektroskop sa zlatnim listićem u njegovoj ruci i osjeti se kao uljez.

— Oh... — reče djevojka naizgled na odgovarajući način. On klimnu glavom i uzvrati:

— Pridrži ovo...

Tako više nije moglo biti riječi o nametanju.

Ona kleknu pokraj njega i prihvati instrument točno onako kako joj je pokazao. On se malo udalji i udari muzičkom viljuškom o čašicu koljena.

— Što se događa?

Imao je ugodan glas, kakav stranci uvijek zapaze i slušaju.

Ona pogleda tanane zlatne listove ispod staklenog štitnika elektroskopa.

— Razdvajaju se.

On ponovo udari muzičku viljušku i listovi se odbiše jedan od drugoga.

— Mnogo?

— Oko četrdeset pet stupnjeva kad udariš viljušku.

— Dobro... to je najveći razmak koji možemo postići. On izvadi iz džepa vrtlarskog ogrtača kesicu punu izmrvljene krede i njome obilježi mjesto na kojemu je stajao.

— Sada ću se pomaknuti — reče. — Ti ostani gdje si i govori mi koliko će se listovi razdvojiti.

Krivudavo je obilazio krušku i udarao muzičku viljušku, a ona mu je izvikivala brojeve... deset stupnjeva, trideset, pet, dvadeset, ništa. Kad god su se zlatasti listovi najviše razdvojili — četrdeset stupnjeva

ili više — obilježio bi tlo izmrvljenom kredom. Kad je završio, drvo je bilo okruženo nepravilnim ovalom bijelih točaka. On izvadi bilježnicu i iscrta njihov dijagram i položaj drveta, a zatim odloži bilježnicu i uze elektroskop iz njezine ruke.

— Jesi li nešto tražila? — upita je.

— Ne — reče ona. — Da.

Morao se osmjehnuti. Iako osmijeh nije potrajao dugo, na takvom licu pomalo ju je iznenadio.

— To baš nije, kako bi pravnici rekli, dosljedan odgovor.

Ona prijeđe pogledom preko obronka brda koji se na kasnoj dnevnoj svjetlosti prelijevao metalnim nijansama. Nije se moglo bogzna što na njemu vidjeti... stijene, korov koji je ljeto sparušilo, tu i tamo poneko drvo, voćnjak. Svatko tko se tu našao morao je prevaliti dug put.

— Ni pitanje nije bilo jednostavno — reče ona. Pokušala se osmjehnuti, ali umjesto toga brižnu u plač.

Požalila je zbog toga i kazala mu to.

— Zašto? — upita on.

Tada je prvi put iskusila kako je to kad on postavi drugo pitanje neposredno poslije prvog. Uznemirila se. I uvijek će... nikada manje, katkad čak mnogo više.

— Pa... čovjek ne pokazuje javno svoje osjećaje.

— Ti ih pokazuješ. Uostalom, uopće ne poznajem tog »čovjeka« o kojem govoriš.

— Čini mi se... da ga ni ja ne poznajem, kad smo već kod toga.

— Onda reci istinu. Nema potrebe okolišati unedogled: »On će misliti da ja...« i tako dalje. Mislit ću ono što ću misliti bilo što da kažeš. Ili... kreni niz planinu i jednostavno nemoj više ništa reći.

Nije se okrenula i pošla te on doda:

— Pokušaj reći istinu. Ako je posrijedi nešto važno, onda je jednostavno. A ako je jednostavno, onda se lako može i iskazati.

— Umrijet ću! — poviče ona.

— I ja ću.

— Imam tumor u dojci.

— Hajde u kuću da to sredimo.

Ne rekavši više ni riječi, on se okrene i pođe kroz voćnjak. Zbunjena, ogorčena i puna sulude nade, načas je zaprepašteno zahihotala stojeći na mjestu i promatrajući ga kako odlazi, da bi narednog časa shvatila (u kojem trenutku je to odlučila?) da trči za njim.

Stigla ga je na rubu voćnjaka.

— Ti si liječnik?

Pravio se da nije zapazio kako je oklijevala, a zatim trčala.

— Nisam — uzvrati on i nastavi koračati kao da nije opazio da je

ponovo zastala i ugrizla se za donju usnu, a zatim opet potrčala da bi ga stigla.

— Bit će da sam sišla s uma — reče ona, pridruživši mu se na vrtnom puteljku.

Rekla je to sama sebi. Sigurno je shvatio, jer nije odgovorio. Vrt je izgledao kao da je živ s prkosnim krizantemama i ribnjakom u kojem je ugledala svjetlucanje para carskih ribica — srebrnih, a ne zlatnih — najvećih koje je dotad vidjela. A tek... kuća.

Najprije je bila dio vrta s terasom obrubljenom nizom stupova, s kamenim zidovima (odviše masivnim a da bi bili sagrađeni od tesanika) koji su bili dio planine. Nalazila se na obronku brda i usijecala se u njega. Rubovi krova pratili su liniju neba, sprijeda i sa strane, a dio zgrade oslanjao se o izbočenu stijenu. Dočekala su ih otvorena vrata, drvena i okovana, s dva nroreza za ooštu. premda u blizini nije bilo nikog živog. Kad su se zatvorila za njima, zavladala je tišina koja ih je mnogo uvjerljivije odvojila od vanjskih stvari nego ma kakvo zveketanje lanca ili pomak zasuna.

Stajala je leđima oslonjena o vrata, promatrajući ga kako prelazi preko vjerojatno glavnog predvorja kuće, odnosno bar ovog njenog dijela. Bilo je to svojevrsno malo dvorište u čijem se središtu nalazio atrij, zastakljen s pet strana, a na vrhu otvoren prema nebu. U njemu je bilo smješteno drvo, čempres ili smreka, čvornato, izvijeno; izgledalo je kao da je preokrenuto i bilo je kao izvajano, slično onome što Japanci nazivaju bonsai.

— Ideš li? — pozva je on, držeći otvorena vrata iza atrija.

— Bonsaiji nisu visoki četiri i pol metra — reče ona.

— Ovaj jest.

Ona polako prođe pokraj stabla, zagledajući ga.

— Koliko ga već imaš?

Po glasu mu se zapažalo da je neizmjerno zadovoljan. Neumjesno je pitati vlasnika bonsaija koliko je drvo staro... jer tim pitanjem pokazujete da vas zanima je li to njegovo djelo ili ga je dobio i nastavio uzgajati prema tuđoj zamisli; dovodite ga u iskušenje da prisvoji tuđu ideju i dugotrajan rad, a osim toga, netaktično je kazati čovjeku da ga testirate. Stoga je »koliko ga već imaš?« bilo rečeno uljudno, uzdržano, krajnje učtivo.

On odgovori:

— Pola svog života.

Ona pogleda drvo. Katkad se, u ne baš prvorazrednim rasadnicima, može naći drveće zasađeno u konzerve velike nekoliko litara i izjedene rđom, koje nije potpuno odbačeno i zaboravljeno, premda ostaje neprodano zbog svog čudnog oblika, zbog nekoliko sasušenih grančica ili zakržljalog cijelog stabla, odnosno pojedinih njegovih dijelova. To su primjerci zanimljivih debla, otporni i to ih

nagoni da listaju, čime se opravdavaju što žive. Drvo pred njom postojalo je znatno duže od pola životnog vijeka ovog čovjeka, a možda čak i cijelog. Promatrajući ga, najednom ju je užasnula nenadana pomisao da bi vatra, porodica vjeverica, neki podzemni crvi ili termiti mogli uništiti tu ljepotu... to bi izlazilo iz svih okvira pravde, pravičnosti ili... poštovanja.

Ona pogleda drvo pa čovjeka.

— Ideš?

— Da — odgovori ona i pođe s njim a laboratorij.

— Sjedi tamo i opusti se — reče joj on. — Ovo može potrajati.

»Tamo« se odnosilo na veliku kožnatu stolicu pokraj ormara za knjige. U ormaru je bilo knjiga iz svih oblasti — medicine, tehnike, nuklearne fizike, kemije, biologije, psihijatrije. Bilo ih je i o tenisu, gimnastici, šahu, orijentalnoj ratnoj igri gou i golfu. Zatim o drami i pripovjedačkim tehnikama, pa onda »Moderna upotreba engleskog i jezik Amerike« s dodacima, Woodov i Workerov »Rječnik srokova« i mnogo drugih rječnika i enciklopedija. Cijela jedna dugačka polica bila je posvećena samo biografijama.

— Kakvu biblioteku samo imaš!

Odgovorio joj je prilično kratko — očigledno mu sada nije bilo do razgovora, jer je bio veoma zauzet. Samo je kazao:

— Da, imam... možda ćeš je jednom vidjeti.

Taj iskaz je bio tako neodređen da joj nije preostalo ništa drugo nego da se upusti u prebiranje po njegovim riječima, ne bi li otkrila što je, za ime svijeta, time htio reći.

Vjerojatno je imao na umu, zaključi ona konačno, da su knjige u ormaru pokraj stolice one koje drži pri ruci zbog posla, a da je prava biblioteka negdje drugdje. Pogledala ga je s određenim strahopoštovanjem.

Nastavila ga je promatrati. Sviđao joj se način na koji se kretao — brzo i odlučno. Bilo je jasno da zna što radi. Koristio se nekim spravama koje je prepoznala — staklenim destilatorom, uređajem za određivanje jakosti otopine, centrifugom. Bila su tu i dva hladionika, od kojih jedan uopće nije bio hladionik, jer mu je na vratima vidjela veliki pokazatelj čija je igla stajala na osamnaestom stupnju Celzija. Sjeti se da su moderni hladionici sasvim prilagođeni zahtjevima kontrolirane sredine, čak i kad je topla.

Ali sve to, kao i uređaji koje nikad prije nije vidjela, bio je samo namještaj. Jedino je čovjek bio taj koga je trebalo promatrati, čovjek koji je privukao svu njezinu pažnju, tako da tokom dugog vremena dok je tu sjedila nijednom nije pala u iskušenje da posegne za knjigama na polici.

Konačno je završio posao za tezgom, okrenuo nekoliko prekidača, uzeo visoku stolicu bez naslona i prišao joj. Sjeo je na stolicu

zakvačivši pete za prečagu i položio dugačke, mrke ruke na koljena.

— Uplašila si se.

Zvučalo je to kao tvrdnja.

— Mislim da jesam.

— Nitko te ne prisiljava da ostaneš.

— Imajući na umu alternativu... — poče ona hrabro, ali taj ton odmah splasnu. — Sasvim je svejedno.

— Točno — reče on gotovo veselo. — Sjećam se kako se jednom, dok sam bio dijete, u stambenoj zgradi u kojoj smo stanovali oglasila požarna sirena. Svi su nahrupili prema izlazu, a moj desetogodišnji brat našao se na ulici s budilicom u ruci. Budilica je bila stara i nije radila, ali od svih stvari koje je mogao na brzinu ponijeti u takvom trenutku on je uzeo samo sat. Nikada nije znao reći zašto.

— A ti? Znaš li ti?

— Ne. Ne znam zašto je uzeo baš tu stvar. Ali mislim da znam zašto je učinio nešto očigledno iracionalno. Vidiš, panika je posebno stanje. Poput straha ili bijesa ona je prilično primitivna reakcija na veliku opasnost. To je jedan od načina na koje čovjek iskazuje volju da preživi. Upravo iracionalnost je ta koja je čini posebnom. Ali zašto bi gubljenje razuma predstavljalo mehanizam za obranu života?

Ona ozbiljno razmisli o tome. Postojalo je nešto u tom čovjeku što je naprosto nalagalo da se ozbiljno razmišlja o svim njegovim iskazima.

— Nemam pojma — reče ona konačno. — Osim ako nije posrijedi to što u nekim okolnostima razum jednostavno zataji.

— Imaš pojma — reče on, ponovo zračeći ogromnim odobravanjem, od čega se ona ozari. — Upravo si to pokazala. Ako se nađeš u opasnosti, a razumno ponašanje ti ne pomaže da je prebrodiš, ti ga jednostavno napuštaš. Ne možeš reći da je glupo napustiti nešto što ti ne pomaže. Je li tako? Znači, tada te obuzima panika. Počinješ se ponašati nesuvislo. Većina tih radnji — i to ogromna većina — bit će beskorisna. Neke čak mogu biti opasne. Ali to nije važno — već si u opasnosti. Činilac samoodržanja počinje djelovati kad si se već dobrano uvalio i kad ti postane jasno da je jedna šansa prema milijun ipak bolja nego nijedna. Tako... sjediš ovdje... uplašena si i mogla bi pobjeći. Nešto ti govori da bi trebalo da pobjegneš, ali ti to ipak nećeš učiniti.

Ona kimnu.

— Pronašla si izraslinu — nastavi on. — Otišla si liječniku, on je napravio neke pretrage i saopćio ti loše vijesti. Možda si otišla i drugom liječniku koji ih je potvrdio. Tada si se na svoju ruku raspitala i saznala što će uslijediti: najprije temeljite pretrage, pa operacija i konačno dvojbeno ozdravljenje — dugačka, agonijska procedura k onome što oni nazivaju izgubljen slučaj. Zatim si pobjegla. Učinila si

onda nešto, ali nadaš se da te o tome neću ispitivati. Otputovala nekamo, bilo kamo, i završila u mom voćnjaku bez ikakva razloga — on raširi spretne ruke, a zatim ih vrati u mirovanje. — Panika. To je razlog zbog kojeg dječaci u pidžamama stoje napolju u ponoć s pokvarenom budilicom u rukama... to je razlog zbog kojeg postoji šarlatanstvo... — Nešto na tezgi zazvoni. On joj se kratko nasmiješi i vrati se na posao, nastavivši govoriti preko ramena: — Usputno rečeno, ja nisam šarlatan. Da bi netko bio šarlatan, mora se izdavati za liječnika. Ja to ne činim.

Promatrala ga je kako uključuje, isključuje, miješa, mjeri i računa. Mali orkestar sprava koje su ga okruživale ravnao se pod njegovom dirigentskom palicom zujeći, šišteći, pucketajući, titrajući, čas u koru, čas u solo-dionicama. Osjetila je želju da se smije, da plače i vrišti. Ali ništa od toga nije učinila, bojeći se da nikada ne bi prestala.

Kad joj je ponovo prišao, nisu je razdirale suprotnosti, već su je obrvale postojane i oprečne napetosti. Ishod je bila ukočenost i sve što je mogla učiniti kad je ugledala instrument u njegovoj ruci bilo je da širom otvori oči. Gotovo je zaboravila disati.

— Da, to je igla — reče on, gotovo se šaleći. — Dugačka, sjajna, oštra igla. Nemoj mi reći da spadaš među one koji se boje injekcije — povuče dugački gajtan koji je izlazio iz crnog kućišta oko štrcaljke, da bi ga malo olabavio, a zatim opkorači stolicu. — Želiš li nešto za umirenje?

Bojala se progovoriti. Opna koja je ovijala njezino razumno ja bila je veoma tanka i čvrsto zategnuta.

— Više bih volio da ne želiš — reče on — jer je i sama ova farmaceutska mućkalica veoma složena. Ali ako ti je potrebno...

Uspjela je da zatrese glavom i ponovo ju je zapljusnuo val odobravanja. Htjela je postaviti hiljadu pitanja — namjeravala ih je postaviti, bilo je potrebno da ih postavi. Što se nalazi u štrcaljki? Koliko će biti terapija? Kakve će one biti?

Koliko treba da ostane i gdje? I najvažnije od svih pitanja... oh, hoće li živjeti, hoće li živjeti?

* * *

Bio je spreman da odgovori samo na jedno od tih pitanja.

— Posrijedi je jedan izotop kalija. Ako ti ispričam sve što o tome znam, kako sam do toga došao, bilo bi nam potrebno... više vremena nego što nam je preostalo. Ali osnovna zamisao se sastoji u ovome: teorijski, svaki atom je u električnoj ravnoteži; zanemarujem obične izuzetke. Isto tako, svi električni naboji u molekuli trebalo bi da su u ravnoteži... koliko plusova, toliko minusa, ishod potpuna nula. Slučajno sam otkrio da ravnoteža naboja u bolesnoj ćeliji nije nula... nije potpuna nula. Kao da postoji submikroskopska oluja koja bjesni na razini molekula: sijevanje sićušnih munja i pražnjenje gromovima,

pri čemu nastaje promjena znaka električnog naboja. To uzrokuje otežavanje komunikacija — takozvane statičke smetnje i zbog toga sva ova oprema — reče on, pokazavši prema tezgi rukom u kojoj je držao štrcaljku. — Kad nešto ometa komunikaciju, osobito mehanizam RNK koji kaže »pročitaj ovaj shematski plan, gradi prema njemu i prekini kad ga završiš«, kad se ta poruka deformira, događa se nešto izopačeno. Neravnoteža. Gotovo da se sve odvija kao što bi trebalo, gotovo na ispravan način, ali ipak su to bolesne ćelije koje prenose još deformiranije poruke.

Gledala ga je raširenih očiju.

— U redu — nastavi on. — Svejedno je izazivaju li te oluje virusi, kemikalije, zračenje, fizičke traume ili čak zabrinutost. Nemoj misliti da i zabrinutost nije kadra da ih izazove. Jedino je važno poduzeti sve da oluja ne bude. Ako je to moguće, ćelije su sposobne da same poprave i zamijene ono što se pokvarilo. Biološki sistemi nisu poput ping-pong loptica sa statičkim nabojima koje čekaju da im naboj oteče ili da se isprazne uzemljenjem. Oni posjeduju svojevrsnu elastičnost — ja je nazivam oproštenje — koja im omogućuje da i uz malo povećan ili malo smanjen naboj i dalje dobro rade. Zamisli sada da je određena skupina ćelija bolesna i da sadrži agregat od sto jedinica viška pozitivnog naboja. Tim viškom je ugrožen i prvi susjedni sloj ćelija, ali ne i naredni, odnosno svaki daljnji.

Sjedila je ukočeno i upijala svaku njegovu riječ.

— Ako bi se zdrave ćelije mogle otvoriti za višak naboja, ako bi se on mogao osloboditi pomoću njih, onda bi oboljele ćelije bile izliječene. Shvaćaš li što želim reći? Mogle bi same izići nakraj s malim viškom naboja ili bi ga prepustile drugim ćelijama, a ove opet drugim, sve dok na red ne bi došle one koje bi bile sposobne da se uhvate ukoštac s njim. Drugim riječima, ako uspijem da preplavim tvoje tijelo medijem koji je kadar da razbije koncentraciju tog neuravnoteženog naboja, obični tjelesni procesi moći će stupiti u akciju i nadoknaditi štetu koju su nanijele bolesne ćelije. A evo tog medija.

Držeći zaštićenu iglu među koljenima, on izvadi plastičnu kutiju iz bočnog džepa laboratorijskog ogrtača, otvori je i izvuče tampon natopljen alkoholom. I dalje vedro pričajući, uhvati je za ruku ukočenu od straha i premaze pregib podlaktice.

— Nijednog trenutka nisam tvrdio da su nuklearni naboji u atomu isto što i statički elektricitet. Oni su sasvim različitog reda veličine. Ali analogija postoji. Mogu se poslužiti još jednom analogijom. Naboj bolesnih ćelija može se usporediti s naslagama sala. A ovaj moj koktel sadrži deterdžent koji će to salo otopiti i rasplinuti tako da ga više neće biti. Ali prednost dajem prvoj analogiji zbog jednog čudnog uzgrednog učinka: organizmi kojima ovo ubrizgam postaju vraški

nabijeni statičkim elektricitetom. Posrijedi je uzgredni proizvod i zbog nekog razloga, o kojem zasad mogu samo nagađati, čini se da je baš to ključ za audiospektar. Muzičke viljuške i slično. Time sam se igrao kad sam te susreo. Ono drvo je natopljeno ovim preparatom. Nekada je imalo pršljenastu izraslinu od bolesnih ćelija. Više je nema.

Brzo i nenadano joj se nasmiješi, ali osmijeha nestade dok je podizao iglu vrhom nagore i štrcnuo malo tekućine uvis. Drugom rukom, kojom ju je držao oko lijevog bicepsa, nježno i čvrsto je stegne. Zatim spusti iglu. postavi je gdje treba i ubode u glavnu venu tako spretno da je zadahtala — ne zato što ju je zaboljelo, već zato što nije. Netremice je promatrao vrh staklene cijevi koja je stršala iz crnog kućišta dok je ma'o unatrag povlačio klip, od čega je u bezbojni fluid štrcaljke prodrlo nekoliko kapi krvi.

Zatim je ravnomjerno pritisnuo klip.

— Molim te, nemoj se micati. Zao mi je, ali ovo će malo potrajati. Moram ti dosta ovoga ubrizgati. To je u stvari dobro, znaš — reče on glasom kojim joj je maloprije govorio o audiospektru — jer bilo da je riječ o uzgrednom djelovanju ili ne, dosljedno je. Zdravi biosistemi stvaraju jako elektrostatičko polje, a bolesni slabo ili nikakvo. Pomoću primitivnog i jednostavnog instrumenta kao što je ovaj mali elektroskop može se odrediti sadrži li organizam skupinu bolesnih ćelija, a ako sadrži, može se utvrditi gdje je ona smještena, koliko je velika i koliko je bolesna.

Ruku kojom ju je držao on spretno premjesti na obloženu štrcaljku, ne pomakavši pri tome vrh igle i ne promijenivši pritisak klipa. Počela se osjećati neugodno — bol se pretvorila u modricu.

— Ako te zanima zašto ovaj komarac ima i kućište sa žicom (premda se kladim da te to ne zanima i da isto tako dobro kao i ja znaš da sve ovo pričam samo da bih ti skrenuo pažnju na nešto drugo), reći ću ti. To je samo kalem kroz koji protječe naizmjenična struja visoke frekvencije. Zahvaljujući naizmjeničnom polju, tekućina je od samog početka magnetski i elektrostatički neutralna — on iznenada i lako izvuče iglu i savi joj ruku, stavivši joj prethodno u pregib tampon od vate. — Kako se osjećaš? — upita je.

Tražila je prave riječi.

— Kao netko tko boluje od histerične spavaće bolesti, a moli da ga ne probude.

On se nasmije.

— Uskoro ćeš se osjećati tako čudno da nećeš imati vremena za histeriju.

On ustade i vrati iglu na policu, namotavajući usputno gajtan. Isključio je polje naizmjenične struje i vratio se. noseći veliku staklenu zdjelu i četvorouglastu šperploču. Preokrenuo je zdjelu i stavio je na pod blizu djevojke a zatim položio ploču na njeno široko

dno.

— Sjećam se nečega sličnog — reče ona. — Iz gimnazije. Proizvodili su umjetne munje pomoću... samo da se sjetim... na napravi je bio dugačak prijenosni remen koji je prelazio preko kolutova, zatim su bile neke žičice koje su strugale po njoj i velika bakrena lopta na vrhu.

— Van de Graafov generator.

— Točno. Izvodili su svašta njime. Ali nešto mi je ostalo u sjećanju: stala bih na dasku postavljenu na zdjelu poput ove i onda bi me naelektrizirali pomoću generatora. Gotovo ništa ne bih osjećala, jedino bi mi se kosa digla na glavi. Svi su se smijali. Izgledala sam kao vještica. Rekli su mi da sam imala u sebi četrdeset hiljada volta.

— Dobro. Drago mi je što se toga sjećaš. Ovo će biti malo drugačije. Bit će približno još četrdeset hiljada.

— Oh!

— Ne brini se. Sve dok si izolirana i dok su uzemljeni i relativno uzemljeni predmeti... kao ja, na primjer... dovoljno udaljeni od tebe, neće biti vatrometa.

— Hoćeš li i ti upotrijebiti neki onakav generator?

— Ne baš onakav. No već sam ga upotrijebio: ti si generator.

— Ja sam... oh! — ona podigne ruku s tapeciranog naslona stolice i nakon toga se odmah pojaviše pucketave iskrice i blag miris ozona.

— Zaista jesi. Čak više nego što sam mislio; i brže. Ustani. Ona poče polako ustajati. Ali kretnju završi ubrzano. Kad

joj se tijelo odvojilo od stolice, djelić sekunde bila je okružena frcajućim plavo-bijelim nitima. Odbaciše je, ili je to možda ona sama učinila, gotovo metar i pol. Doslovce izbačena iz ravnoteže, ona gotovo pade.

— Ostani na nogama! — uzviknu on i ona se pridiže, daščući. On se povuče za korak. — Popni se na dasku. Brzo!

Ona posluša, ostavljajući za sobom, u ona dva koraka koja je napravila, dva kratka vatrena traga. Popevši se na dasku, počela se klatiti a kosa joj se stade vidljivo pomicati.

— Što se to događa sa mnom? — poviče ona.

— Napokon si naelektrizirana — reče on veselo, ali u tom času ona naprosto nije bila kadra da shvati taj odgovor kao nastavljanje vlastite duhovitosti.

— Što se to događa sa mnom? — uzvikne opet.

— Sve je u redu — reče on utješno.

Zatim ode do tezge i uključi zvučni generator. Uređaj potmulo zaječi u rasponu od sto do trista herca. On poveća jakost i podesi kontrolu visine tona. Aparat poče cviljeti sve piskutavije, a njezina crvenkastozlatna kosa stade podrhtavati i širiti se, tako da se činilo da svaka vlas teži da se udalji od ostalih. On pojača ton iznad deset

hiljada herca, a zatim sve do nečujnih jedanaest, od čega se cijela utroba tresla. Na krajnjim točkama raspona kosa joj se priljubila uz glavu, ali na oko hiljadu sto herca ponovo se uspravila, baš kao što je opisala, kao u vještice. Osjećala je to.

On smanji zvuk na više-manje podnošljivu jakost i uze elektroskop. Priđe joj, smiješeći se.

— Ti si elektroskop, znaš. I živi Van de Graafov generator. I vještica.

— Spusti me — uspije ona izustiti.

— Još ne. Molim te, čvrsto se drži. Razlika između tebe i svega ostalog uokolo je velika i ako se približiš bilo čemu, elektricitet s tebe prijeći će na taj predmet. To ne bi bilo opasno za život, jer nije posrijedi strujni elektricitet, ali mogla bi se opeći ili doživjeti nervni šok. — On ispruži elektroskop. Čak i s te udaljenosti, iako smetena, mogla je zapaziti kako se zlatni listići razdvajaju. Kružio je oko nje, pažljivo promatrajući listiće, pomičući instrument naprijed-natrag i s jedne na drugu stranu. Jednom je otišao do tonskog generatora i još malo smanjio zvuk. — Odašilješ tako jako polje da ne mogu uhvatiti varijacije — objasni on i ponovo joj priđe, ovaj put malo bliže.

— Neću moći više dugo, neću moći — promrmlja ona. Nije je čuo ili nije mario za njezine riječi. Primakao joj je elektroskop u blizinu trbuha, zatim ga pomakao naviše, pa s jedne na drugu stranu.

— Ha! Tu si! — reče on veselo, primakavši još više instrument njezinoj desnoj dojci.

— Što? — zacvili ona.

— Tvoj rak. Desna dojka, dolje, u blizini pazuha — on zazviždi. — Zloćudan je. Maligni, kao sam pakao.

Ona se zaljulja, a zatim se sruši naprijed. Tama ispunjena mučninom krene za njom, pretvorivši se načas u blijesak plavo-bijele agonije, da bi se odmah zatim sručila na nju poput planine.

Mjesto na kojem se susreću zidovi i strop. Još jedan zid, još jedan strop. Nisam ih prije vidjela. Baš me briga. Spavati.

Mjesto na kojem se susreću zidovi i strop. Nešto na putu Njegovo lice, u blizini, iznureno, umorno — oči budne, doduše, prodorne. Baš me briga. Spavati.

Mjesto na kojem se susreću zidovi i strop. Malo niže sunce na zalasku. Preko malih, rđavozlatnih krizantema u zlatnozelenom rogu izobilja. Ponovo nešto na putu — njegovo lice.

— Čuješ li me?

Da. Ali ne odgovaram. Ne pomičem se. Ne govorim.

Soba, zid, stol, čovjek korača — prozor pokriven tamom noći i krizanteme za koje bi čovjek pomislio do su žive. Ali zar ne znate da su upravo posječene i da umiru?

Znaju li one to?

— Kako si? Hitno, hitno.

— Žedna sam.

Hladan gutljaj izazvao je bol u njezinoj vilici. Sok grejpfruta. Ležala je oslonjena o njegovu ruku. U drugoj je pridržavao čašu.

Oh, ne, to nije...

— Hvala. Veoma...

Htjela bih se uspraviti. Plahta — moja odjeća!

— Oprosti — reče on, gotovo joj čitajući misli. — Neke stvari naprosto ne idu zajedno s hulahupkama i mini-haljinom. Sve je oprano, osušeno i čeka te u svako doba. Eno, tamo.

Smeđa vuna, hulahupke i cipele na stolici.

Učtiv je. Okrenuo se i ostavio čašu pokraj izoliranog vrča na noćnom ormariću.

— Koje stvari?

— Posuda za povraćanje. Noćna posuda — reče on otvoreno.

Umotavši se u plahtu, sakrila je tijelo, ali ne i — oh — nelagodnost.

— Oh, oprosti. Oh! Moram...

Ona zatrese glavom a on se pomakne naprijed-natrag u vidnom polju.

— Doživjela si šok a zatim se nikako nisi mogla osvijestiti.

Oklijevao je. To je bilo prvi put da ga je vidjela kako oklijeva. Načas je gotovo postala čitač misli.

Trebo li da joj kažem što mi je na umu?

Nego što! I on to učini.

— Nisi željela da se osvijestiš.

— Ničega se ne sjećam.

— Kruške, elektroskopa. Injekcije, elektrostatičke reakcije.

— Ne — reče ona, ne mogavši se sjetiti. A onda, prisjeti vši se, ponovi: — Ne!

— Drži se! — uzvikne on i slijedeće čega se sjetila bilo je da se on nalazi pokraj kreveta, nad njom, držeći joj šake čvrsto na obrazima. — Nemoj se ponovo onesvijestiti. Možeš izdržati. Možeš, jer sada je sve u redu. Razumiješ li? Dobro ti je.

— Rekao si mi da imam rak. Mrgodila se i optuživala.

On joj se nasmije, zaista nasmije.

— Ti si meni rekla da ga imaš.

— Oh, ali nisam znala.

— To onda sve objašnjava — reče on glasom koji nije trpio daljnje prigovore. — Nisam učinio ništa što je moglo izazvati tvoje trodnevno povlačenje u sebe. Sigurno nešto nosiš u sebi.

— Tri dana!

On samo klimne glavom i nastavi govoriti o onome što je počeo.

— Povremeno sam pomalo pompozan — reče ugodnim glasom. —

To je otud što sam mnogo puta imao pravo. Malo sam prenaglio s pretpostavkama, je li? Kad sam pretpostavio da si bila kod liječnika i da su možda čak proveli biopsiju. Nisi bila, je li tako?

— Bojala sam se — prizna ona. Pogleda ga. — Majka mi je umrla od toga... i tetka... a sestri su odstranili dojku. Nisam to mogla podnijeti. A kad si mi ti...

— Kad sam ti rekao ono što si već znala, a što nisi htjela da čuješ, nisi to mogla podnijeti. Tog časa ti je pao mrak na oči i onesvijestila si se. To nije bilo ni u kakvoj vezi sa sedamdeset hiljada volta statičkog elektriciteta što si ih nosila u sebi. Pridržao sam te — on ispruži ruke i ostavi ih u tom položaju sve dok ih nije pogledala i opazila izrazito crvene opekotine na podlakticama i čvrstim mišićima koje su se protezale, koliko je mogla vidjeti, i pod kratke rukave košulje. — Oko devet desetina elektriciteta prešlo je na mene i onesvijestilo me — doda on. — Ali bar nisi razbila glavu ili nešto drugo.

— Hvala — reče ona automatski, a zatim poče plakati.

— Što da radim?

— Što da radiš? Vrati se kući, gdje god ti se kuća nalazi, počni novi život, ma kakav bio.

— Ali rekao si...

— Kad ćeš već jednom utuviti sebi u glavu da nisam samo postavio dijagnozu?

— Ti si... jesi li... hoćeš reći da si me izliječio?

— Hoću reći da liječenje upravo traje. Već sam ti prije sve objasnio. Sad se sjećaš, je li?

— Ne svega, no sjećam se — krišom(ali ne baš uspješno, jer je on to opazio) ona ispod plahte stade tražiti kvrgu. — Još je osjećam.

— Ako te motkom udarim po glavi — navede on najjednostavniji primjer — iskočit će ti kvrga na glavi. Neće nestati ni prvog ni drugog dana. Trećeg dana će možda biti manja. Za tjedan dana ćeš je još osjećati, ali je više neće biti. I s ovim je isto tako.

Konačno joj prodre do svijesti ogromnost svega toga.

— Samo jedna udarna kura da bi se rak... — poče ona.

— Oh, zaboga — reče on grubo. — Čim sam te pogledao, znao sam da ću opet slušati taj govor. Ali znaj da neću.

— Kakav govor? — upita ona zbunjeno.

— Govor o mom dugu čovječanstvu. Sastoji se od dva dijela i mnogo pristupa. Prvi dio se odnosi na moj dug čovječanstvu i doslovce podrazumijeva da bi se time mogao zgrnuti silan novac. Drugi dio se odnosi samo na moj dug čovječanstvu i to ne slušam baš često. U tom drugom dijelu se potpuno zanemaruje odbojnost koju čovječanstvo pokazuje kad je riječ o nečemu dobrom, osim ako to ne dolazi iz već prihvaćenih i uvaženih izvora. U prvom dijelu je ovo potpuno jasno, ali se lukavo pronalaze načini da se ne spomene.

— Ja ne... — poče ona, ali nije mogla nastaviti.

— Pristupe — nadglasa je on — prati svjetlost otkrića s religijom i misticizmom ili bez njih. Ili se oni strogo drže etičko-filozofskih kalupa, kako bi me prisilili na predaju pomoću osjećaja krivice pomiješane, donekle ili potpuno, sa sažaljenjem.

— Ali samo sam...

— Ti si — reče on, upirući u nju svoj dugački kažiprst — uskratila sebi najbolji primjerak svega onoga što sam upravo stekao. Da su moje pretpostavke bile točne, da si ti bila kod liječnika opće prakse, da je on pretpostavio da imaš rak, da te uputio specijalistu, da je ovaj potvrdio tu pretpostavku, da te poslao kolegi na konzultaciju i da si ti zatim u panici dospjela meni u ruke i bila izliječena; da je sve to tako bilo i da se sada vratiš k svim tim svojim liječnicima i obznaniš im čudo, znaš li što bi ti rekli? Spontano ozdravljenje, to bi ti rekli. Nije tu riječ samo o liječnicima — nastavi on, iznenada se ponovo uzbudivši, zbog čega ona klone u krevet. — Svatko vodi računa o svojoj dobroti. Tvoj dijetetičar klimao bi glavom nad pšeničnim kvascem ili makrobiotičkim kolačima od riže, genetičar bi iznio svoju najdražu teoriju o generacijskom preskakanju i uvjeravao bi te da su i tvoji preci vjerojatno spontano ozdravljali, samo da to nisu znali.

— Molim te! — zavapi ona, ali on nastavi vikati na nju.

— Znaš li ti što sam ja? Ja sam dvostruki inženjer, strojarstva i elektronike... i imam diplomu pravnika. Ako budeš dovoljno nepromišljena da nekome ispričaš ono što se ovdje dogodilo (a nadam se da nećeš, no ako to ipak učiniš, znat ću se zaštititi), mogli bi me osuditi zbog liječenja bez dozvole. Ti bi me mogla optužiti za napad, jer sam te ubo iglom, pa čak i za otmicu, ako bi dokazala da sam te iz laboratorija prenio ovamo. Nitko se ne bi ni obazreo na to što sam te izliječio od raka. Ti ne znaš tko sam ja, je li tako?

— Ne, ne znam čak ni kako se zoveš.

— Neću ti ni reći. Ni ja ne znam tvoje ime...

— Oh! Zovem se...

— Nemoj mi reći! Nemoj mi reći! Ne želim da ga čujem. Htio sam se pozabaviti tvojim tumorom i to sam učinio. Isto tako hoću da odeš čim budeš mogla. Jesam li bio potpuno jasan?

— Dopusti samo da se obučem — reče ona kruto. — I smjesta ću otići.

— I nećeš održati govor?

— Neću održati govor — odjednom više nije bila bijesna, već se osjećala jadno. — Namjeravala sam reći da sam ti zahvalna. Hoće li to biti dovoljno?

I njegov bijes splasne. Približio se krevetu i čučnuo, tako da su im lica bila na istoj visini, a zatim reče gotovo blagim glasom:

— To će biti sasvim dovoljno. Ali nećeš osjećati zahvalnost još

desetak dana, sve dok ne dobiješ izvještaje o »spontanom ozdravljenju«. Ili možda narednih šest mjeseci, godinu, dvije ili pet u toku kojih će testovi neprestano biti negativni.

Osjetivši u tim riječima veliku tugu, ona posegne za njegovom rukom kojom se pridržavao za rub kreveta. Nije je povukao, ali kao da mu nije bilo ni drago što ga je dotakla.

— Zašto ne mogu baš sada biti zahvalna?

— To bi bio samo čin vjere — reče on gorko — a to se više ne događa, ako se ikad i događalo — on se podigne i krene prema vratima. — Molim te, nemoj večeras otići — doda. — Mrak je, a ti ne znaš put. Vidjet ćemo se ujutro.

Kad se ujutro vratio, vrata su bila otvorena. Krevet je bio namješten a plahte uredno složene preko stolice zajedno s jastučnicom i ručnicima koje je koristila. Nje nije bilo.

* * *

On iziđe u ulazno dvorište i zamišljeno se zagleda u bonsai. Rano sunce pozlatom je zalilo vodoravni vrh krošnje starog drveta i pretvorilo njegove čvornate grane u oštar reljef a čvrste smeđesive pukotine u baršun. Samo bonsaijev sudrug (puki vlasnici bonsaija su niža vrsta) potpuno razumije taj međuodnos. Svako drvo se odlikuje isključivim i pojedinačnim drveštvom, zato što je živo, a sve što je živo to se i mijenja, pa postoje određeni načini na koje i drvo teži da se promijeni. Čovjek vidi drvo i zamišlja određene produžetke i ekstrapolacije onoga što vidi, a zatim se daje na posao da ih provede u djelo. Sa svoje strane, međutim, drvo će učiniti samo ono što drvo može učiniti; iz sve snage će se oduprijeti pokušajima kojima je cilj da ga prisile da čini ono što ne može ili da to postigne u kraće vrijeme od onoga koje mu je potrebno. Oblikovanje bonsaija stoga je uvijek kompromis i suradnja. Čovjek ne može oblikovati bonsai niti se drvo može oblikovati samo. Potrebni su oboje i oni se moraju međusobno razumjeti. To traje dugo. Čovjek pamti svoj bonsai, svaku grančicu, ugao svake pukotine, svaku iglicu; kad noću leži budan ili kad je udaljen stotine kilometara, on priziva u sjećanje ovu ili onu crtu ili cijelo drvo i kroji planove. Pomoću žice, vode i svjetlosti, savijanjem debla i sađenjem korova koji krade vodu ili gustog prizemnog raslinja koje ne propušta sunčane zrake do korijenja čovjek objašnjava drvetu što želi. Ako je objašnjenje dovoljno dobro i ako postoji međusobno razumijevanje, drvo će reagirati i ispuniti — gotovo sve želje.

Gotovo — zato što će uvijek postojati neka varijacija koja će biti duboko individualna: dobro, učinit ću ono što želiš, ali na svoj način. Drvo će uvijek biti spremno da jasno i logično izloži objašnjenje tih varijacija i često će (gotovo smiješeći se) dati čovjeku do znanja kako ih je mogao izbjeći da ga je bolje razumio.

To je najsporije vajanje na svijetu i povremeno se postavlja pitanje

tko koga vaja, čovjek drvo ili drvo čovjeka.

Stajao je tako možda desetak minuta, promatrajući protjecanje zlata preko gornjih grana, a onda je otišao do izrezbarene drvene škrinje, otvorio je i izvadio komad demodiranog platna. Zatim je razmaknuo stakleni zastor na jednoj strani atrija i prostro platno preko korijenja i zemlje s jedne strane stabla, prepuštajući ostatak utjecaju vjetra i vode. Možda će za kratko vrijeme — za mjesec ili dva — neki izdanak na najvišoj grani shvatiti njegovu poruku; neujednačeno pritjecanje vlage kroz sloj kambije neće mu dopustiti da napreduje uvis, već će ga uvjeriti da treba da raste vodoravno. Nije, doduše, isključeno da to uvjeravanje neće biti dovoljno. Tada će biti prisiljen da pristupi grubljim načinima uvjeravanja: savijanju i žici. Ali onda će možda i drvo nešto reći u obranu okomitog rasta i možda će to reći dovoljno jasno da uvjeri čovjeka — bilo kako bilo, vodit će se strpljiv, važan i isplativ razgovor.

— Dobro jutro!

— Oh, do vraga — odbrusi on. — Ugrizao sam se za jezik zbog tebe. Mislio sam da si otišla.

— I jesam — ona klekne u sjenku, leđima oslonjena o unutrašnji zid, licem okrenuta prema atriju. — Ali zastala sam da bih neko vrijeme provela s drvetom.

— I onda?

— Mnogo sam razmišljala.

— O čemu?

— O tebi.

— Zaista?

— Slušaj — reče ona odlučno — neću posjetiti nikakvog liječnika radi analize. Nisam željela da odem prije nego što ti to kažem i dok se ne uvjerim da mi vjeruješ.

— Pođimo unutra da nešto pojedemo. Ona glupavo zahihota.

— Ne mogu. Utrnula su mi stopala.

Ne oklijevajući, on je podigne u naručaj i ponese oko atrija.

Ruku ovijenih oko njegovih ramena, dok su im se lica gotovo dodirivala, ona ga upita:

— Vjeruješ li mi?

On nastavi obilaziti atrij sve dok nisu stigli do drvene škrinje. Tu se zaustavi i pogleda je u oči.

— Vjerujem ti. Ne znam zašto si se za to odlučila, ali želim ti vjerovati.

Posjedne je na škrinju i ponovo se uspravi.

— Posrijedi je čin vjere koji si spomenuo — reče ona svečano. — Mislila sam da treba da ga doživiš bar jednom u životu, tako da više nikad nećeš moći kazati ono što si mi rekao — jednolično je lupkala petama po podu od škriljevca. — Oh — ona se bolno nasmiješi —

osjećam trnce.

— Sigurno si dugo razmišljala.

— Da. Želiš li da čuješ dalje?

— Naravno.

— Ti si gnjevan i uplašen čovjek.

Bio je oduševljen.

— Ma nemoj mi reći!

— I neću — reče ona tiho. — Ispričaj ti meni. Veoma sam ozbiljna. Zašto si gnjevan?

— Nisam.

— Zašto si toliko gnjevan?

— Kažem ti da nisam. Premda me ti navodiš — doda on dobroćudno — da postanem takav.

— Dakle, zašto?

On se zagleda u nju, kako joj se učinilo, veoma dugo.

— Ti doista želiš da to saznaš, je li? Ona klimne glavom.

On iznenada odmahne rukom.

— Što misliš, odakle mi sve ovo: kuća, zemlja, oprema? Čekala je.

— Ispušni sistem — reče on, stanjivši glas, kako je to već prije činio. — Način da se ispušni plinovi odstrane iz strojeva s unutrašnjim sagorijevanjem tako da proizvedu koristan rad. Nesagoreni ostaci skupljaju se u ispušniku, u čahuri od staklene vune, koja ispada u jednom komadu i može se zamijeniti na svakih nekoliko hiljada kilometara. Ostatak ispušnih plinova zapali se vlastitom svjećicom i ono što može sagorjeti, to i sagori. Tako dobivena toplina koristi se za predzagrijavanje goriva. Ostatak se ponovo skupi u čahuri vlakna dugačkog osam hiljada kilometara. Ono što na kraju dospije van, prema današnjim mjerilima, veoma je čisto. A zbog predzagrijavanja povećava se kilometraža motora.

— Znači, zaradio si mnogo novaca.

— Zaradio sam mnogo novaca — ponovi on. — Ali ne zato što bi se ta stvar mnogo upotrebljavala u borbi protiv zagađivanja zraka. Zaradio sam novac zato što ju je kompanija automobila kupila i zatvorila u trezor. Nije im se svidjela, jer bi ih njeno ugrađivanje u nove automobile bacilo u troškove. Nije se svidjela ni onima iz rafinerija, zato što omogućuje visok stupanj iskorištavanja sirovog goriva. No dobro, nisam znao bolje i više neću napraviti istu grešku. Ali gnjevan jesam. Bio sam gnjevan i kao mali na tankeru kad su nas poslali da peremo ogradu sasušenim smeđim sapunom i platnom. Otišao sam na obalu i kupio deterdžent. Pokušao sam prati njime. Bilo je bolje, brže, jeftinije. Pokazao sam to vlasniku, a on me udario po zubima zato što sam smatrao da njegov posao znam bolje od njega. Bio je pijan tog trenutka, ali prava nevolja je nastupila kad su se stari mornari iz posade urotili protiv mene, prozvavši me čovjekom

kompanije, a to je na brodu pogrdan naziv. Jednostavno nisam mogao razumjeti zašto ljudi ne žele prihvatiti ono što je bolje. Pažljivo ga je slušala.

— Cijelog života sam se borio protiv nečega — nastavi on. — Imam nešto u glavi što mi ne dopušta da odustanem. Stoga i postavljam drugo pitanje. Zašto je nešto tako i tako? Zašto umjesto toga ne bi moglo biti ovako i ovako? Uvijek se može postaviti drugo pitanje o nečemu ili o nekoj situaciji, a naročito se ne smije odustati ako ti se svidi odgovor, jer nakon njega uvijek postoji mogućnost za novo pitanje. A živimo u svijetu u kojem ljudi naprosto ne žele da postavljaju drugo pitanje!

Nije ga prekidala.

— Preplatili su me na stvari koje ljudi neće koristiti... i ako sam cijelo vrijeme lud, onda je to moja greška, priznajem, jer se naprosto ne mogu odvići da postavljam drugo pitanje i pronalazim odgovor. Postoji u tom laboratoriju nekoliko strašnih bombi koje nitko nikada neće vidjeti i još pedesetak u mojoj glavi. Ali što se može učiniti u svijetu u kojem bi se ljudi najradije poubijali u pustinji, čak i kad im se pokaže da se ona može pretvoriti u zelenu i plodnu površinu, u svijetu u kojem se utrkuju tko će više milijardi investirati u pronalaženje novih količina nafte unatoč tome što se neprestano potvrđuje da će nas fosilna goriva sve pobiti! Da, gnjevan sam. Zar ne bi trebalo da budem?

Ona pusti da njegov glas odjekne dvorištem, da izađe kroz otvor na vrhu atrija i pruži mu još malo vremena da se pribere i shvati da se nalazi tu s njom, a ne sam sa svojim bijesom. On joj se, zatečen, nasmiješi kad postade toga svjestan.

— Možda postavljaš drugo pitanje zato što prethodno ne postaviš ono pravo — reče ona. — Smatram da ljudi koji žive prema mudrim starim izrekama pokušavaju da ne misle svojom glavom... ali ipak znam jednu kojoj treba pokloniti pažnju. Ona glasi: ako na pravi način postaviš pitanje, već si i odgovorio na njega — ona zastane da bi vidjela da li je on zaista sluša. Slušao je. Ona nastavi: — Hoću reći, ako položiš ruku na vruću peć, možeš se zapitati: kako da izbjegnem da mi ruka izgori? I odgovor se nameće sam. Ako svijet uporno odbija ono što mu daješ, može se o uzrocima postaviti i takvo pitanje koje sadrži odgovor.

— Odgovor je jednostavan — reče on kratko. — Ljudi su glupi.

— To nije odgovor i ti to znaš — reče ona.

— A što je onda odgovor?

— Oh, ne mogu ti to reći! Sve što znam jest da je važno kako nešto uradiš, a ne što uradiš, kad je riječ o ljudima. To je važno ako želiš uspjeti. Hoću reći: već si naučio kako da postigneš ono što želiš kad je riječ o drvetu, je li tako?

— Do vraga!

— I ljudi su živa bića. I oni rastu. Ne znam ni stoti dio onoga što činiš s bonsaijem, ali znam ovo: kad se odlučiš za uzgajanje, ne uzimaš baš uvijek jake i zdrave. Oni uvrnuti i bolesni mogu postati najljepši. Kad naredni put počneš oblikovati čovječanstvo, mogao bi se sjetiti ovoga.

— Svih mu... ne znam da li da ti se nasmijem u lice ili da te udarim posred usta!

Ona ustane. Nije dotad opazio da je toliko visoka.

— Bolje da krenem.

— Ma hajde, zašto sve doslovno shvaćaš?

— Oh, nisam se uplašila. Ali... ipak je bolje da odem.

— Bojiš li se postaviti drugo pitanje? — upita je on lukavo.

— Bojim se.

— Ipak ga postavi.

— Neću.

— Onda ću ja umjesto tebe. Rekla si da sam gnjevan... i uplašen. Želiš li znati čega se bojim?

— Da.

— Tebe. Nasmrt te se bojim.

— Zaista?

— Znaš kako da izazoveš poštenje u čovjeku — reče on pomalo teško. — Kazat ću ono što znam da ti je u glavi: bojim se svakog bliskog međusobnog odnosa. Bojim se svega što ne mogu raščlaniti odvrtkom, spektroskopom mase ili tablicom kosinusa i tangensa. Naprosto ne znam postupati s takvim nečim.

Glas mu je bio vedar, ali ruke su mu se tresle.

— Upravo to činiš kad mu zalijevaš samo jednu stranu — reče ona nježno — ili kad ga na određen način okrećeš prema suncu. Postupaš s njim kao da je živo biće, poput kakve vrste, žena ili bonsaija. Postat će ono što ti želiš ako mu dopustiš da bude ono što jest, ako mu daš vremena i pokloniš pažnju.

— Mislim — reče on — da mi nešto nudiš. Zašto?

— Dok sam sjedila tamo veći dio noći — reče ona — prikazala mi se luda slika. Misliš li da bi dva bolesna, zakržljala drveta mogla ikada jedno od drugog stvoriti bonsai?

— Kako se zoveš? — upita je on.

(Objavljeno prema dogovoru s GPA München)

Zoran Živković: THEODORE STURGEON

Iako je kao još jedno opasno stvorenje koje se može pojaviti u SF-priči, ali ne mora, vampir je ipak najčešće povezan s pričama o duhovima. Nikada prije nije bio tako zastupljen kao u posljednjih nekoliko desetljeća, a razlozi za to mogu se tražiti u činjenici da je vampir, kao i duh, postao simbol za sve ono što nas proganja, što nam ne da mira, što nas opsjeda. Vampir je, naime, u suvremenoj literaturi i filmu sve manje onaj koji nas napada iz mraka, a sve više onaj koji nam se nalazi u krevetu, onaj koji nam sisa krv dok spavamo. Drugim riječima, vampir je postao simbol za sve ono što nas muči, što nam ne da spavati, što nas proganja u snovima. Vampir je postao simbol za sve ono što nas opsjeda, što nam ne da mira, što nas proganja u snovima. Vampir je postao simbol za sve ono što nas muči, što nam ne da spavati, što nas proganja u snovima.

Ovaj je članak napisan povodom izlaska knjige Theodore Sturgeon: A Bibliography of Works and Criticism, koju su priredili Paul Williams i Paul Mikel Reynolds, a objavila izdavačka kuća Borgo Press iz San Bernardina u Kaliforniji. Knjiga je dio serije bibliografija posvećenih autorima znanstvene fantastike, koju Borgo Press objavljuje u suradnji s Udrugom znanstvene fantastike Sjeverne Amerike (SFWA). Serija je započela 1980. godine, a do danas je objavljeno više od stotinu naslova. Theodore Sturgeon (1918–1985) jedan je od najvažnijih autora znanstvene fantastike 20. stoljeća, a njegova bibliografija obuhvaća više od 300 naslova, uključujući romane, kratke priče, eseje, kritike i uredničke radove.

Theodore Sturgeon rođen je kao Edward Hamilton Waldo, a promijenio je ime 1946. godine. Njegovi roditelji bili su Harry Waldo i Mary Elizabeth Waldo. Otac je radio kao trgovački putnik, a majka kao učiteljica. Sturgeon je imao dvoje braće i sestru. Djetinjstvo je proveo u Staten Islandu, gdje je pohađao osnovnu školu. Već u ranoj dobi pokazivao je interes za pisanje i čitanje, a prve priče počeo je pisati u desetoj godini života. Njegovi prvi uzori bili su autori pustolovnih priča i znanstvene fantastike, poput Edgara Rice Burroughsa i H. G. Wellsa.

Sturgeon je 1938. godine upisao studij engleskog jezika na Sveučilištu Pennsylvania, ali ga nije završio. Umjesto toga, počeo je raditi kao mornar na trgovačkom brodu, što mu je omogućilo da putuje po svijetu i upozna različite kulture. Ta iskustva kasnije će se odraziti u njegovim pričama, koje često sadrže egzotične lokacije i likove s neobičnim pozadinama. Nakon povratka s mora, Sturgeon se vratio pisanju i počeo slati priče časopisima. Prva objavljena priča bila je „Ether Breather“ iz 1939. godine, koja je izazvala veliku pozornost čitatelja i kritike.

Sturgeon je bio poznat po svom jedinstvenom stilu pisanja, koji je često bio lirski i poetičan, s naglaskom na psihološku dubinu likova. Njegove priče često istražuju teme ljubavi, prijateljstva, usamljenosti i ljudske prirode. Za razliku od mnogih drugih autora znanstvene fantastike, koji su se usredotočili na tehnološke aspekte budućnosti, Sturgeon se fokusirao na ljude i njihove međusobne odnose. Njegove priče često sadrže elemente fantastike, ali su uvijek ukorijenjene u stvarnom svijetu. Sturgeon je vjerovao da znanstvena fantastika može poslužiti kao sredstvo za istraživanje ljudskog stanja, a ne samo kao zabava.

Jedna od najpoznatijih Sturgeonovih priča je „More Than Human“ iz 1953. godine, koja govori o skupini ljudi s natprirodnim sposobnostima koji se ujedinjuju kako bi stvorili novu vrstu. Priča je postala klasik znanstvene fantastike i osvojila je nagradu International Fantasy Award. Druga poznata priča je „Baby Is Three“ iz 1952. godine, koja govori o obitelji s telepatskom djecom koja se suočava s progonom zbog svojih sposobnosti. Priča je također osvojila nagradu International Fantasy Award. Sturgeon je napisao i nekoliko romana, uključujući „The Dreaming Jewels“ iz 1950. godine, koji je adaptiran u film pod nazivom „The Incredible Petrified World“ iz 1959. godine.

Sturgeon je bio aktivan i kao urednik, radio je za časopise Argosy, Fantastic Adventures i Venture Science Fiction. Također je bio kritičar znanstvene fantastike, a njegove kritike objavljivane su u časopisima The New York Times Book Review i The Saturday Review. Sturgeon je bio poznat po svom oštrom, ali pravednom stilu kritike, a njegove kritike često su bile usmjerene na to da ukažu na dobre strane djela, a ne samo na njegove nedostatke. Sturgeon je vjerovao da kritika treba biti konstruktivna i da treba pomoći autorima da poboljšaju svoja djela.

Sturgeon je bio oženjen tri puta i imao je troje djece. Njegova prva supruga bila je Mary Elizabeth Waldo, s kojom se vjenčao 1938. godine. Njihov brak trajao je do 1946. godine, kada se Sturgeon oženio Jayne Mansfield, koja nije bila poznata glumica, već književnica. Njihov brak trajao je do 1951. godine. Sturgeon se zatim oženio Wilmu Gail Sturgeon, s kojom je ostao u braku do svoje smrti. Sturgeon je imao troje djece, dvoje s prvom suprugom i jedno s trećom suprugom. Njegova djeca također su se bavila pisanjem, a njegova kći Laura Sturgeon postala je poznata spisateljica.

Sturgeon je umro 8. svibnja 1985. godine u Woodland Hillsu u Kaliforniji, od posljedica raka. Njegova smrt bila je velik gubitak za svijet znanstvene fantastike, a njegova djela i dalje su popularna među čitateljima i kritičarima. Sturgeon je ostavio iza sebe bogatu ostavštinu, a njegova djela i dalje se čitaju i proučavaju. Njegova bibliografija, koju su priredili Paul Williams i Paul Mikel Reynolds, pruža sveobuhvatan pregled njegovog rada i omogućuje čitateljima da istraže njegova djela u cijelosti.

Sturgeon je bio nagrađivan autor, osvojio je nekoliko nagrada za svoja djela, uključujući nagradu International Fantasy Award za priče „More Than Human“ i „Baby Is Three“. Također je bio nominiran za nagradu Hugo za priču „The Dreaming Jewels“. Sturgeon je bio poznat po svom jedinstvenom stilu pisanja, koji je često bio lirski i poetičan, s naglaskom na psihološku dubinu likova. Njegove priče često istražuju teme ljubavi, prijateljstva, usamljenosti i ljudske prirode. Za razliku od mnogih drugih autora znanstvene fantastike, koji su se usredotočili na tehnološke aspekte budućnosti, Sturgeon se fokusirao na ljude i njihove međusobne odnose.

Sturgeon je bio aktivan i kao urednik, radio je za časopise Argosy, Fantastic Adventures i Venture Science Fiction. Također je bio kritičar znanstvene fantastike, a njegove kritike često su bile usmjerene na to da ukažu na dobre strane djela, a ne samo na njegove nedostatke. Sturgeon je vjerovao da kritika treba biti konstruktivna i da treba pomoći autorima da poboljšaju svoja djela. Njegova bibliografija, koju su priredili Paul Williams i Paul Mikel Reynolds, pruža sveobuhvatan pregled njegovog rada i omogućuje čitateljima da istraže njegova djela u cijelosti.

nikad nije vratio svojim temama, dilemama i strijelama. Sturgeon je pomalo sličio Svevidećem sudiji, Sturgeon nije bio moralist u smislu u kojem su to bili Dickens ili Thackeray, ali je bio moralist u smislu u kojem su to bili Hawthorne ili Melville. Sturgeon je pisao o ljudskim bićima koja su se suočavala s iskušenjima, koja su bila prisiljena donositi odluke, koja su se borila s vlastitim slabostima i koja su ponekad uspijevala nadvladati svoje nedostatke. Njegovi likovi nisu bili savršeni, ali su bili ljudski, a njegove priče nisu bile samo zabavne, već su imale i dublje značenje. Sturgeon je vjerovao u moć ljubavi, u važnost prijateljstva i u potrebu za razumijevanjem među ljudima. Njegove priče često su govorile o usamljenosti, o potrazi za pripadanjem i o teškoćama koje ljudi imaju u komunikaciji jedni s drugima. Sturgeon je bio majstor u stvaranju napetosti i u održavanju čitateljeve pažnje, ali njegova snaga nije bila samo u zapletu, već i u likovima koje je stvarao. Njegovi likovi bili su složeni, kontradiktorni i često tragični, ali su uvijek bili uvjerljivi i ljudski. Sturgeon je pisao o ljudima koji su se suočavali s vlastitim demonima, koji su se borili s vlastitim slabostima i koji su ponekad uspijevali nadvladati svoje nedostatke.

pokazuje Sturgeonovo majstorstvo u stvaranju likova koji su istovremeno i jedinstveni i arhetipski. Damon Knight pravilno uočava da on piše najprije o ljudima, a tek onda o čudesima«. Jedna od najjačih strana osobenog Sturgeonovog stila jest upravo njegova sposobnost da u naizgled običnim ljudskim bićima otkrije ono neobično, da u svakodnevnim situacijama pronađe dramatičnost i da kroz prizmu ljudskih odnosa progovori o univerzalnim temama. Njegovi likovi nisu nikada jednodimenzionalni; oni su složeni, kontradiktorni, ponekad i odbojni, ali uvijek ljudski. Čitatelj ih može ili ne mora voljeti, ali ih ne može ostaviti ravnodušnim.

Kada je 1953. godine objavio roman »Više nego ljudski«, Sturgeon je već imao iza sebe niz zapaženih priča koje su ga svrstale među najistaknutije autore znanstvene fantastike svoga vremena. Roman je odmah privukao pozornost kritike i čitatelja te je ubrzo postao jedno od najpoznatijih djela žanra. Godine 1954. dobio je nagradu International Fantasy Award, a 1958. godine ponovno je nagrađen, ovaj put nagradom Međunarodne konvencije znanstvene fantastike (International Science Fiction Convention) za najbolji roman objavljen u prethodnoj godini. Ove nagrade potvrdile su ono što su mnogi čitatelji već osjećali: da se pred njima nalazi djelo koje nadilazi granice žanra i postavlja pitanja koja pripadaju svim vremenima.

Roman se sastoji od tri relativno samostalne priče koje se tek na kraju spajaju u jedinstvenu cjelinu. Prva priča, »Idiot«, govori o Lonelyju, mladiću s ozbiljnim intelektualnim teškoćama koji živi na rubu društva i koji se, zahvaljujući slučajnom susretu s dvojicom braće, otkriva kao nositelj izuzetnih sposobnosti. Druga priča, »Baby is Three«, prati djecu koja posjeduju telepatske i telekinetske moći, ali ne znaju kako ih kontrolirati niti kako se uklopiti u svijet koji ih se boji. Treća priča, »Homo Sapiens«, donosi kulminaciju u kojoj se sve niti spajaju u novu, višu cjelinu – zajednicu koja predstavlja sljedeći korak u evoluciji čovjeka.

Ono što roman čini posebno zanimljivim jest način na koji Sturgeon istražuje pojam »više nego ljudskog«. Umjesto da nadljudske sposobnosti prikaže kao nešto isključivo pozitivno, on ih često prikazuje kao teret koji pojedinac teško može nositi sam. Lonely, koji posjeduje sposobnost čitanja misli i predviđanja budućnosti, cijeli život provodi u izolaciji jer ga drugi ljudi ili izbjegavaju ili iskorištavaju. Tek kada pronađe druge slične sebi, počinje shvaćati smisao svojih moći. Ova poruka o važnosti zajednice i međusobnog povezivanja jedna je od najtrajnijih vrijednosti romana.

Sturgeonov stil pisanja također zaslužuje posebnu pozornost. Njegova proza je jasna, precizna i lišena suvišnih ukrasa, ali istovremeno duboko emocionalna. On ne koristi složene metafore niti dugačke opise okoline; umjesto toga, fokusira se na unutarnje stanje likova i na dijaloge koji otkrivaju njihove karakterne crte. Ovakav pristup čini čitanje brzim i pristupačnim, ali ne umanjuje dubinu značenja. Upravo suprotno – Sturgeonova jednostavnost često skriva složene filozofske i etičke dileme koje čitatelja tjeraju na razmišljanje.

Važno je napomenuti da Sturgeon nije bio autor koji je pisao samo za publiku znanstvene fantastike. Njegovi su romani i priče privlačili čitatelje koji inače ne čitaju žanrovsku literaturu, upravo zbog njegove sposobnosti da ljudske probleme prikaže univerzalnim jezikom. Mnogi kritičari smatraju da je upravo ta sposobnost premošćivanja granica između žanrova jedan od razloga zašto se njegova djela i danas čitaju s jednakim zanimanjem kao i u vrijeme kada su nastala.

Kada je 1953. godine objavio roman »Više nego ljudski«, Sturgeon je već imao iza sebe niz zapaženih priča koje su ga svrstale među najistaknutije autore znanstvene fantastike svoga vremena. Roman je odmah privukao pozornost kritike i čitatelja te je ubrzo postao jedno od najpoznatijih djela žanra. Godine 1954. dobio je nagradu International Fantasy Award, a 1958. godine ponovno je nagrađen, ovaj put nagradom Međunarodne konvencije znanstvene fantastike (International Science Fiction Convention) za najbolji roman objavljen u prethodnoj godini. Ove nagrade potvrdile su ono što su mnogi čitatelji već osjećali: da se pred njima nalazi djelo koje nadilazi granice žanra i postavlja pitanja koja pripadaju svim vremenima.

Roman se sastoji od tri relativno samostalne priče koje se tek na kraju spajaju u jedinstvenu cjelinu. Prva priča, »Idiot«, govori o Lonelyju, mladiću s ozbiljnim intelektualnim teškoćama koji živi na rubu društva i koji se, zahvaljujući slučajnom susretu s dvojicom braće, otkriva kao nositelj izuzetnih sposobnosti. Druga priča, »Baby is Three«, prati djecu koja posjeduju telepatske i telekinetske moći, ali ne znaju kako ih kontrolirati niti kako se uklopiti u svijet koji ih se boji. Treća priča, »Homo Sapiens«, donosi kulminaciju u kojoj se sve niti spajaju u novu, višu cjelinu – zajednicu koja predstavlja sljedeći korak u evoluciji čovjeka.

Ono što roman čini posebno zanimljivim jest način na koji Sturgeon istražuje pojam »više nego ljudskog«. Umjesto da nadljudske sposobnosti prikaže kao nešto isključivo pozitivno, on ih često prikazuje kao teret koji pojedinac teško može nositi sam. Lonely, koji posjeduje sposobnost čitanja misli i predviđanja budućnosti, cijeli život provodi u izolaciji jer ga drugi ljudi ili izbjegavaju ili iskorištavaju. Tek kada pronađe druge slične sebi, počinje shvaćati smisao svojih moći. Ova poruka o važnosti zajednice i međusobnog povezivanja jedna je od najtrajnijih vrijednosti romana.

Sturgeonov stil pisanja također zaslužuje posebnu pozornost. Njegova proza je jasna, precizna i lišena suvišnih ukrasa, ali istovremeno duboko emocionalna. On ne koristi složene metafore niti dugačke opise okoline; umjesto toga, fokusira se na unutarnje stanje likova i na dijaloge koji otkrivaju njihove karakterne crte. Ovakav pristup čini čitanje brzim i pristupačnim, ali ne umanjuje dubinu značenja. Upravo suprotno – Sturgeonova jednostavnost često skriva složene filozofske i etičke dileme koje čitatelja tjeraju na razmišljanje.

Važno je napomenuti da Sturgeon nije bio autor koji je pisao samo za publiku znanstvene fantastike. Njegovi su romani i priče privlačili čitatelje koji inače ne čitaju žanrovsku literaturu, upravo zbog njegove sposobnosti da ljudske probleme prikaže univerzalnim jezikom. Mnogi kritičari smatraju da je upravo ta sposobnost premošćivanja granica između žanrova jedan od razloga zašto se njegova djela i danas čitaju s jednakim zanimanjem kao i u vrijeme kada su nastala.

VIŠE NEGO LJUDSKI

Za razliku od mnogih suvremenika koji su pisali o nadljudskim bićima kao o rješenju ljudskih problema, Sturgeon u romanu »Više nego ljudski« pokazuje da evolucija nije nužno napredak. Njegovi likovi često pate upravo zato što su drugačiji, a njihova sposobnost da vide dalje od drugih ne donosi im sreću, već samoću. Ovakav pesimistični ton karakterističan je za Sturgeonovo djelo u cjelini, ali ga on nikada ne pretvara u beznađe. Uvijek ostavlja prostor za nadu, a ta nada leži u ljudskim vezama.

Roman je podijeljen u tri dijela koja se mogu čitati i zasebno, ali tek u cjelini otkrivaju svoj puni smisao. Prvi dio, »Idiot«, predstavlja Lonelyja kao lik koji je gotovo nemoguće ne zavoljeti. Njegova naivnost, dobrota i iskrenost čine ga simpatičnim čitatelju od prvih stranica, a njegova borba da se snađe u svijetu koji ga ne razumije potiče empatiju. Sturgeon majstorski gradi ovaj lik tako da čitatelj postupno otkriva njegove sposobnosti zajedno s njim, bez osjećaja da mu se nešto skriva.

Drugi dio, »Baby is Three«, mijenja perspektivu i prati djecu koja su rođena s nadljudskim sposobnostima. Ovdje Sturgeon istražuje teme odrastanja, prihvaćanja i pripadanja. Djeca ne znaju da su drugačija dok ne počnu rasti, a njihovo otkrivanje vlastitih moći često je popraćeno strahom i sramom. Ovaj dio romana posebno je snažan u prikazu dječje psihologije, gdje Sturgeon pokazuje izvanrednu osjetljivost za male trenutke koji oblikuju čovjeka.

Treći dio, »Homo Sapiens«, donosi spajanje svih niti i otkrivanje prave prirode nadljudskih sposobnosti. Ovdje Sturgeon postavlja pitanje koje se provlači kroz cijeli roman: je li ono što nas čini ljudima upravo naša ograničenost? Odgovor koji nudi nije jednostavan, ali sugerira da je suradnja važnija od individualnih sposobnosti. Ova poruka o važnosti zajednice i međusobnog povezivanja jedna je od najtrajnijih vrijednosti romana.

Sturgeonov stil pisanja također zaslužuje posebnu pozornost. Njegova proza je jasna, precizna i lišena suvišnih ukrasa, ali istovremeno duboko emocionalna. On ne koristi složene metafore niti dugačke opise okoline; umjesto toga, fokusira se na unutarnje stanje likova i na dijaloge koji otkrivaju njihove karakterne crte. Ovakav pristup čini čitanje brzim i pristupačnim, ali ne umanjuje dubinu značenja. Upravo suprotno – Sturgeonova jednostavnost često skriva složene filozofske i etičke dileme koje čitatelja tjeraju na razmišljanje.

Važno je napomenuti da Sturgeon nije bio autor koji je pisao samo za publiku znanstvene fantastike. Njegovi su romani i priče privlačili čitatelje koji inače ne čitaju žanrovsku literaturu, upravo zbog njegove sposobnosti da ljudske probleme prikaže univerzalnim jezikom. Mnogi kritičari smatraju da je upravo ta sposobnost premošćivanja granica između žanrova jedan od razloga zašto se njegova djela i danas čitaju s jednakim zanimanjem kao i u vrijeme kada su nastala.

VIŠE NEGO LJUDSKI

Za razliku od mnogih suvremenika koji su pisali o nadljudskim bićima kao o rješenju ljudskih problema, Sturgeon u romanu »Više nego ljudski« pokazuje da evolucija nije nužno napredak. Njegovi likovi često pate upravo zato što su drugačiji, a njihova sposobnost da vide dalje od drugih ne donosi im sreću, već samoću. Ovakav pesimistični ton karakterističan je za Sturgeonovo djelo u cjelini, ali ga on nikada ne pretvara u beznađe. Uvijek ostavlja prostor za nadu, a ta nada leži u ljudskim vezama.

Roman je podijeljen u tri dijela koja se mogu čitati i zasebno, ali tek u cjelini otkrivaju svoj puni smisao. Prvi dio, »Idiot«, predstavlja Lonelyja kao lik koji je gotovo nemoguće ne zavoljeti. Njegova naivnost, dobrota i iskrenost čine ga simpatičnim čitatelju od prvih stranica, a njegova borba da se snađe u svijetu koji ga ne razumije potiče empatiju. Sturgeon majstorski gradi ovaj lik tako da čitatelj postupno otkriva njegove sposobnosti zajedno s njim, bez osjećaja da mu se nešto skriva.

Drugi dio, »Baby is Three«, mijenja perspektivu i prati djecu koja su rođena s nadljudskim sposobnostima. Ovdje Sturgeon istražuje teme odrastanja, prihvaćanja i pripadanja. Djeca ne znaju da su drugačija dok ne počnu rasti, a njihovo otkrivanje vlastitih moći često je popraćeno strahom i sramom. Ovaj dio romana posebno je snažan u prikazu dječje psihologije, gdje Sturgeon pokazuje izvanrednu osjetljivost za male trenutke koji oblikuju čovjeka.

Treći dio, »Homo Sapiens«, donosi spajanje svih niti i otkrivanje prave prirode nadljudskih sposobnosti. Ovdje Sturgeon postavlja pitanje koje se provlači kroz cijeli roman: je li ono što nas čini ljudima upravo naša ograničenost? Odgovor koji nudi nije jednostavan, ali sugerira da je suradnja važnija od individualnih sposobnosti. Ova poruka o važnosti zajednice i međusobnog povezivanja jedna je od najtrajnijih vrijednosti romana.

Stvaranjem parapsihološkog

poštovanje prema tvome poreklu i prema tvome potomstvu. To je studija
glavna. Ako nađeš dečaka koji je tako sličan tebi kao što si ti sličan
kada njihov moral više ne bude odgovarao njihovoj svrsi, ti ili neko drugo
etičko pomoćnik čovečanstvu. Džeri, jer tada ćeš ti biti u stanju da
postuješ čovečanstvo tako što ćeš ga podučiti tome kako da se
prevaziđe jer će svet biti sjajno mesto za život. Posmatrao sam
čovečanstvo kako vidi zvezde
Džeri. Sada si

Zoran ŽlVKOVlC

Nije za SIRIUS...

· Događa se, recimo u košarci, da utakmica bude izgubljena s nekakvih 98—99, »za dlaku«, SF doduše nije sport, ali je pisanje priča za SIRIUS ipak nekakva vrst natjecanja, nešto u smislu »tko će najbolje« pa nije čudo što ima priča koje »za dlaku« Izmaknu uvrštavanju među one najbolje, onih kojima tek malo nedostaje da bi se našle na stranicama SIRIUSA.

· *Evo najprije popisa takvih priča.* ***HUIREKA*** *(dobra ideja, ali su potrebni autorovi zahvati: ponajprije izmijeniti kraj priče, koji je stereotipan, a možda i definirati ulogu ptičice): slično je i s* ***POUČNOM PRIČOM****: što bliže kraju, postaje nejasnija. Osim toga: čemu toliko aorista u SF-u?* ***PRlCA O SLUŠAČIMA*** *je dobro ispripovijedana, ali jol nedostaje dvoje bolje obrazložen motiv — 1 potpis autora.* ***KRIK U CRKVI*** *je možda malo — prekričav (za nekoga, ne za sve!):* ***SKRIVALICA*** *skriva autoricu koja može mnogo bolje pisati: manje griješiti u pisanju i upotrebi pojedinih riječi, pisati manje brzopleto.* ***OGLED*** *izvrsno napisan, ali obrat u priči već Je dobro poznat u SP-u. Na žalost!* ***ZALAZAK SUNCA****: uložen velik trud, dobro pisano, ideja u redu — ali sve odviše razgranato, pokušaj trpanja cijele SF u Jednu priču...* ***NOVI DANI*** *je opet priča bez (zadovoljavajućeg) svršetka.* ***MEGALOPOLIS KANJON*** *pošaljite nekom režiseru! Nije bez izgleda! (Priča, ne režiser!)* ***SMO PRIŠLI****... već je bila u SIRIUSU priča na temu banalnih reklama!* ***STAZE VREMENA****: treba birati i uzore u koje će se pisac ugledati!* ***SALT 15****: pokušajte reducirati naivnost, a svakako izmijenite kraj priče, jer ima oružla i nakon luka i strijele, zar ne' Najbolja od svega vam je ideja!* ***ISTRAŽIVAČ****: samo još da ste svoju zaista izvrsnu ideju uobličili — u priču! Imate sposobnosti za to- obuzdajte brzopleto pismie. doradite priču!* ***KATASTROFA****: Priča ie lijepa, nedostatak joj možda troravo to što te ili previše poetična ili previše katastrofična — istodobno.* ***VELIKO JEMSTVO*** *je čitko pisana priča, nedostale samo obrazloženje osnovne idele. Doradite i ponovo pošaljite* ***VS ARH-TEAM****: isto tako — obrazložite ideiu' ili smatrate da je to dobro i kao ulomak tko zna odakle?* ***NEOBIČAN TV PROGRAM****: razradite ideju! Posavjetulte se s nekim tko ima više iskustva u pisanju! Šteta bi bilo napustiti vašu zamisao »kontakta« iako ju je donekle već razradio Clarke).* ***SIRTEM F*** *(sve to bolje napišite!) .*

· *Dlake smo, dakle, apsolvirali. Ostali razlozi zbog kojih pojedine priče ne odgovaraju objavljivanju u SIRIUSU (a uvjeren sam da im toliko toga nedostaje da — u obliku u kojima sam ih primio — ne bi odgovarale nijednom listu ili časopisu) mogu se svrstati pod nekoliko zajedničkih nazivnika. Na primjer: Obrada ideje o katastrofi. Katastrofalna obrada donekle dobre ideje. Još katastrofalnlja obrada nikakve ideje. Nejasno pripovijedanje (imajte na umu da pišete ZA DPUGE. za one kojima mora biti sve jasno, za one koji nisu bogomdani telepati koji mogu pogađati što je »autor mislio« i »htio reći«) Obrada poznatih ideja. Brzopleto pisanje — treba prepisivati, prepisivati i prepisivati neprestano poboljšavajući priču, kako u smislu osnovne pismenosti tako i u smislu stila i kompozicije te pripovjedačke cjeline. Pisanje u »rafalima« (po sistemu lutrije - možda koja upali — na primjer priče* ***DAĆA*** *i dr.). Nesuvislost. Površnost. Nemotiviranost... Je li dovoljno?*

· *Najizgubljeniji trud je pisati znanstvenu fantastiku a ne poznavati (dovoljno) tekovine one grane znanosti o kojoj se piše. Riječ je o pričama* ***DVA TRI ČETIRI; TAMO; ZAROBLJENA MISAO; DOKAZ; KOSMAR*** *(ove dvije: možda i previše brzopleto napisane!);* ***BOLEST*** *(također);* ***LITHO-PAEDION*** *(marksizam je znanost, čemu ga zaobilaziti?);* ***VELIKA TRKA*** *i* ***SPOZNAJA*** *(amnezija da, ali ne i u građenju priče! Autor ne smije zaboravljati da ponešto objasni čitatelju);* ***PISMO****: vrlo blisko dobroj priči! Razradite ideju na čitkiji način!* ***PRAVILNA ODLUKA****:*

nepravilno tretiranje pojma »crne rupe«! Ne samo vi, nitko kao da nije pročitao što su zapravo te rupe i što je posljednja riječ nauke o njima!

· Ima priča kojima je zamjerka (ponekad jedina) to što — nisu SF. Na koji su način one zalutale SIRIUSU već spada u SF, ali posve je sigurno da neće završiti na stranicama našega lista: ***KAD NEŠTO DOSADI, POGLED U BUDUĆNOST*** *(flagelatizam ipak nije — nauka!);* ***IZGANJALCI BESED, PLANET SMRTI, PSEČI ŽIVOT. VELIKA ŠANSA, SMRT FARAONA*** *(i Danikena...),* ***EVOLUCIJA, LEPTIR, NEUSPJELA MISIJA****.*

· Najzad, evo i priča — kojima nema zamjerke, koje su tako loše da gotovo nemam riječi kojima bih pokušao preporučiti što da se načini s njima, jer nema nikakva izgleda da bilo u kojem obliku nađu mjesto na stranicama SIRIUSA (i bilo kojim drugim stranicama, ponavljam). Najprije priče poznatih i već banalnih ideja: ***SVEMIRKICA, OSTVARENI SAN, JOVO NANOVO, BOGOVI SU V NAS, NEŠTO NIJE U REDU, SAVRŠENI ZLOČIN, POSLJEDNJI ŽIVI..., KAO NEKAD*** *(i dr.),* ***ĐAVOLU S LJUBAVLJU, SVEMIRSKA VESTICA. PRENOĆIŠTE. SLUČAJNOST, UMILNI..., RAHMANIZACIJA, OGLAS****.*

· Priče kote su nejasne po ideji. motivu, načinu pričanja... ukratko posve loše: ***OD TIŠINE, U KOMPJU-PAVILJONU.... STARO ZA NOVO. PLING-PLONG, OSVETA, KOMUNA. PALI, IZVJEŠTAJ 135, KRALJ JE VOLEO ROCK, SELENCI. ANOMALIJA GRAVITACIJE, UMRITE NA XEONU, TAJNA TUNGUSKOG METEORA. POHLEPA...*** *(i dr.).* ***TRI JUTRA*** *(treba mnogo truda da se shvati ta priča, mnogo je toga nedorečenog... možda da je ipak pokušate doraditi?).* ***GREŠKA. PRATILAC. POVRATAK*** *(ni u novom pokušaiu priča nije ništa jasnija!),* ***SUSRET, ENERGETSKO PITANJE. ŽIVOT. EKSPERIMENT*** *(ni s mravima ne mora uvijek uspjeti!).* ***ZAROBLJENIK. ROĐENJE. DJECA ZNAJU SVE, PICCOLO PRVA DIMENZIJA LSD. POSLJEDNJA BOMBA, FINALE, MISIJA. VEČITI MIR. KUGLA. UKUSI SU RAZLIČITI. APARAT ZA MRŠAVLJENJE. OTVORIŠE. SE NEBESA, NOVOGODIŠNJA NOČ, GOSPODAR ČOVJEK. LE MANJŠA OKVARA*** *(niie posve jasna priča!).* ***OPERACIJA SAVE. KRAĐA. ODELO NE ČINI ČOVEKA*** *(ipak nokušajte suvislije ispripovijedati tu priču. Nije posve bez izeleda!).* ***KOLEKCIONARI*** *i dr* ***PROROČANSTVO. STRANAC, KOŠMAR*** *(novršno i brzopleto!),* ***DOKAZ MUTACIJE. SLUČAJNOST*** *(vježbajte pisanje).* ***JELENA..., DVOJNICI, AKO NE.... SAN, ROBOT, STARI GRAD, OTMICA*** *(zbrkano)* ***HRIB, TRILOGIJA, KORIDA, KVAR ILI.... SMRTONOSNA ZUBOBOLJA, BROJEVI, PILULA. NIŠTA NEMA SVRHE*** *(ne bi li se to moglo jasnije ispripovijedati)* ***NEZVANI GOST, ODGOVARANJE. RAZGOVORI S VAN GOGOM, NAŠAO SAM, NASTAVAK 2079, SPOZNAJA LJUBAVI, PRIJE INVAZIJE, GLUPANI, RASKRINKANI BOGOVI, ŽENA****.*

· Eto, toliko. I još jednom moja isprika: prvo, što ste tako dugo morali čekati na odgovore (i to negativne!), i drugo, što mi prostor ne dopušta da se podrobnije osvrnem ni pojedine Vaše priče. A o nekima bi zaista vrijedilo više reći — ponajprije radi onih koji se tek namjeravaju upustiti u veliku pustolovinu što se zove Pisanje.

Vaš B.J.

KENTAUR

JEDINA JUGOSLAVENSKA BIBLIOTEKA
NAUČNOFANTASTICNIH ROMANA
Prosveta, OOUR Izdavački zavod Jugoslavija

U godišnjem kolu od osam knjiga KENTAUR donosi najbolja ostvarenja svetske naučne fantastike. Do sada su objavljena sledeća dela:

1. Ričard Metison: »Ja sam legenda«
2. Rene Baržavel: »Neoprezni putnik«
3. Filip Hoze Farmer: »Ljubavnici«
4. Rej Bredberi: »Tetovirani čovek«
5. Volter Tevis: »Čovek koji je pao na Zemlju«
6. Roberto Vaka: »Smrt megalopolisa«
7. Kobo Abe: »Četvrto meduledeno doba«
8. Anatolij i Boris Strugacki: »Golać na urvini«
9. Džordž Orvel: »1984.«
10. Oldos Haksli: »Vrli novi svet«
11. Mišel 2eri: »Neodređeno vreme«
12. Anatolij i Boris Strugacki: »Teško je biti bog«
13. Filip Dick: »Čovek u visokom dvorcu«
14. Pol Anderson: »Čuvari vremena«
15. Erih Koš: »Sneg i led«
16. Džon Vindhem: »Dan Trifida«
17. Kliford Simak: »Grad«
18. Teodor Sterdžen: »Više nego ljudski«
19. Džon Kristofer: »Smrt trave«
20. Fred Hoil i Džon Eliot: »A kao Andromeda«
21. Isak Asimov: »Ja, robot«
22. Stanislav Lem: »Nepobedivi«
23. Artur Klark: »Kraj detinjstva«
24. Dž. Balard: »Potopljeni svet«
25. Frederik Pol i Siril Kornblut: »Reklamokratija«
26. Džejms Bliš: »Zvezdane spore«
27. Olga Larionova: »Leopard sa Kilimandžara«
28. Stanislav Lem: »Glas gospodara«
29. Tomas Diš: »Logor koncentracije«
30. Filip Kirval: »Čovek naopako«
31. Robert Hajnlajn: »Metusalemova deca«
32. Ursula Legvin: »Leva ruka tame«
33. Jevgenij Zamjatin: »Mi«
34. Kurt Vonegat: »Kolevka za macu«

Osim toga, KENTAUR je počeo svake godine da objavljuje specijalno kolo od šest knjiga pod nazivom »Izbor iz opusa velikih majstora žanra« Do sada su obiavlieni sledeći kompleti:

I) Isak Asimov

35. »Zadužbina«
36. »Zadužbina i carstvo«
37. »Druga zadužbina«
38. »Pod čeličnim nebom«

39. »Golo sunce«
40. »Kraj večnosti«

II) Artur Klark

41. »Grad i zvezde«
42. »S druge strane neba«
43. »Izgubljeni svetovi 2001.«
44. »Svetlost zemaljska«
45. »Sastanak sa Ramom«
46. »Matica Zemlja«

III) Frenk Herbert

47. »Arakis«
48. »Muad' Dib«
48. »Prorok«
50. »Mesija«
51. »Deca Arakisa (I)«
52. »Deca Arakisa (II)«

Izdavački zavod »Jugoslavija« takođe obaveštava ljubitelje naučne fantastike da u pripremi za 1980. godinu ima sledeća dela:

53. Ursula Legvin: »Svet se kaže šuma«
54. Artur Klark: »Rajski vodoskoci«
55. Ivan Ivanji: »Na kraju ostaje reč«
56. Lari Niven: »Prsten«
57. Karl Ameri: »Kraljevski projekat«
58. 2erar Klajn: »Gospodari rata«
59. Sam Lundval: »Nije vreme za heroje«
60. Rodžer Zelazni: »Gospodar svetlosti«

Sve navedene knjige najlakše ćete nabaviti ako ih naručite pouzećem direktno od Izdavačkog zavoda »Jugoslavija«.

NARUDŽBENICA

Ovim neopozivo naručujem sledeće knjige (ispisati redne brojeve prema gornjem navodu): _____

_____

_____

_____

(Cena pojedine knjige iznosi 120 dinara, a kupci putem ove narudžbenice uživaju popust od 5%) Račun ću platiti poštaru prilikom isporuke knjiga. Narudžbenice slati na adresu: Izdavački zavod »Jugoslavija«, Nemanjina 34/Il, 11000 Beograd

Ime i prezime: _____

Adresa: _____

Broj lične karte: _____ SUP: _____